

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία,
Ανθρωπολογία

Διπλωματική Εργασία
«Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου και Γυμναστική 1950-1960»

Μαρία Διαμαντοπούλου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αλεξάνδρα Πατρικίου

Πάτρα, Ιούλιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου και Γυμναστική 1950-1960»

Μαρία Διαμαντοπούλου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:	Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:	Γ' Αξιολογητής :
Αλεξάνδρα Πατρικίου	Αθανάσιος Τσούμας	Ευάγγελος Αλμπανίδης
Μέλος ΣΕΠ του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου	Μέλος ΣΕΠ του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου	Καθηγητής ΣΕΦΑΑ Δ.Π.Θ
Επίκουρη καθηγήτρια Τ.Ε.π.Ε.Κ.Ε του Πανεπιστημίου Πατρών		

Πάτρα, Ιούλιος 2023

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας το μεταπτυχιακό πρόγραμμα του ΕΑΠ «Αθλητικές Σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία του Αθλητισμού» θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές που συνεργάστηκα και με βοήθησαν να διευρύνω τους ορίζοντες μου και να εμβαθύνω τις γνώσεις μου.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κυρία Αλεξάνδρα Πατρικίου για την άμεση στήριξη, την επιστημονική καθοδήγηση και τις εύστοχες παρατηρήσεις της στην διπλωματική μου. Επίσης ευχαριστώ την επιτροπή επίβλεψης καθηγητή κύριο Αθανάσιο Τσούμα και καθηγητή κύριο Ευάγγελο Αλμπανίδη που στήριξαν εποικοδομητικά την προσπάθεια.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Σύλλογο Αποφοίτων Γυμνασίου Θηλέων Βόλου και την κ. Βασιλική Κυρίτση που με βοήθησαν στην έρευνα της εργασίας.

Περίληψη

Το αντικείμενο μελέτης αυτής της εργασίας είναι το Γυμνάσιο Θηλέων του Βόλου. Μια πόλη με έντονη βιομηχανοποίηση, ισχυρό εργατικό κίνημα, αξιοσημείωτη αστική τάξη και σημείο αναφοράς στα εκπαιδευτικά δρώμενα κυρίως λόγω του Παρθεναγωγείου του Αλέξανδρου Δελμούζου. Μεταπολεμικά, όπου και η δεκαετία αναφοράς, η πόλη, όπως και όλη η χώρα, προσπαθεί να ανασυνταχθεί και να ξαναβρεί το παλιό της εαυτό μέσα στο «πατριωτικό» κλίμα της εποχής. Κυρίαρχο ρόλο σ' αυτή την προσπάθεια καλείται να παίζει, εφαρμόζοντας κυβερνητικές επιλογές, το συγκεκριμένο σχολείο. Οι συνθήκες είναι δύσκολες και το εγχείρημα αντιμετωπίζει πρωτοφανείς φυσικές καταστροφές. Παρόλα αυτά η μόρφωση των θηλέων της μέσης εκπαίδευσης επιτελείται επιτυχώς στη βάση των έμφυλων διακρίσεων της κουλτούρας της εποχής και η γυμναστική παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο.

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην ανάδειξη της κοινωνικής λειτουργίας του «Γυμνασίου Θηλέων Βόλου» και ιδιαίτερα στη μελέτη της σχολικής γυμναστικής κατά την χρονική περίοδο 1950-1960, όπως αποτυπώνεται μέσα από την διερεύνηση των αρχείων του σχολείου. Η έρευνα έχει σκοπό να φωτίσει το ρόλο του μαθήματος της γυμναστικής στο δημόσιο Γυμνάσιο Θηλέων, ενός πολιτιστικού φάρου στην εκπαίδευση των κοριτσιών της περιοχής του Βόλου, σε μια ιδιαίτερη και πολύ δύσκολη μεταπολεμική περίοδο. Αναλύοντας και ερμηνεύοντας το αρχείο του σχολείου διενεργείται μια κοινωνική έρευνα με άξονες τη φοίτηση και διαρροή, τη κοινωνικοοικονομική κατάσταση των οικογενειών των μαθητριών και τον τρόπο εφαρμογής του μαθήματος της γυμναστικής κάτω από τη συνεχή εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας.

Η εργασία συνεπικουρείται με την κατάθεση της προφορικής μαρτυρίας μιας κυρίας-μαθήτριας του σχολείου της δεκαετίας του 50 που επιβεβαιώνει τα ευρήματα και υποστηρίζει το βασικό συμπέρασμα, την επιτέλεση του κοινωνικού ρόλου του σχολείου στην σωματική και πνευματική στήριξη των μαθητριών για την απόκτηση εφοδίων εξέλιξης και ίσως χειραφέτησης τους μέσα στο συντηρητικό πλαίσιο της εποχής. Σε αυτή την επιτέλεση, στη σχέση σχολείου και κοινωνίας, θα ανιχνεύσουμε το μάθημα της γυμναστικής να λειτουργεί καθοριστικά στη διαμόρφωση του σωματικού πολιτισμού της γυναίκας στη μεταπολεμική Ελλάδα.

Λέξεις – Κλειδιά

εκπαίδευση, σχολική γυμναστική, γυμνάσιο θηλέων, δεκαετία 50, Βόλος

«Volos Girls High School and Gymnastics 1950-1960»

«Maria Diamadopoulou»

Abstract

The object of study of this paper is the Girls' High School of Volos. A city with intense industrialization, a strong labor movement, a remarkable upper middle class and a point of reference in educational activities mainly because of the Girls' School of Alexandros Delmouzos. Post-war, wherever the reference decade is, the city, like the whole country, tries to reorganize and find its old self again in the "patriotic" climate of the time. The specific school is called upon to play a dominant role in this effort, implementing government directions. The conditions are difficult and the project faces unprecedented natural disasters. Nevertheless, the secondary education of school girls is successfully carried out on the basis of the gender distinctions of the culture of the time and Physical Education plays a very important role.

This work aims to highlight the social function of the "Volos Girls' High School" and especially to study school Physical Education during the period 1950-1960, as reflected through the investigation of the school's records. The research aims to shed light on the role of Physical Education at the public High School for Girls, a cultural beacon in the education of girls in the Volos region, in a special and very difficult post-war period. Analyzing and interpreting the school's record, a social investigation is carried out focusing on attendance and attrition, the socio-economic status of the students' families and the way the Physical Education course is implemented under the constant supervision of the Ministry of Education.

The paper concludes with the deposition of the oral testimony of a lady-student of the school in the 50s who contributes to the findings and supports the main conclusion, the fulfillment of the social role of the school in the physical and mental support of the female students for the acquisition of development supplies and perhaps their emancipation within the conservative framework of the time. In this achievement, in the relationship between school

and society, we will detect the Physical Education as having a decisive function in shaping the physical culture of women in post-war Greece.

Keywords: education, school Physical Education, girls' high school, 50s, Volos

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα	ix
Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων	x
Κατάλογος Πινάκων	xi
Εισαγωγή.....	1
Μεθοδολογία της έρευνας.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄	4
1.1 Ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία του Βόλου.....	4
1.2 Η Εκπαίδευση Θηλέων στην Ελλάδα.....	10
1.3 Ανώτερο Δημοτικό Παρθενγωγείο Βόλου 1908-1911.....	15
1.4 Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.....	26
2.1 Στατιστικά στοιχεία μαθητριών 1950-1960.....	26
2.1.1 Ανάλυση δεδομένων φοίτησης 1950-1960 και μαθητικής διαρροής.....	33
2.1.2 Κοινωνικός χάρτης της σχολικής κοινότητας.....	37
2.1.3 Στατιστικά φοίτησης εκπαιδευτικών τελών εγγραφής και ειδικού τέλους 1950-1960.....	42
2.1.4. Ανάλυση δεδομένων απαλλαγών εκπαιδευτικών τελών δεκαετίας 1950	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄.....	50
3.1 Η σχολική σουηδική Γυμναστική	50
3.1.1 Συμμετοχή σε σχολικούς αγώνες	54
3.1.2 Γυμναστικές επιδείξεις, παρελάσεις	60
3.1.3 Βαθμολογικές επιδόσεις στο μάθημα της Γυμναστικής	65
3.1.4 Απαλλαγή από το μάθημα της γυμναστικής και λόγοι απαλλαγής.....	70
3.1.5 Εξοπλισμός οργάνων γυμναστικής	73
Συμπεράσματα	77
Βιβλιογραφία.....	80
Αδημοσίευτες Πρωτογενείς πηγές	82
Παράρτημα.....	84

Κατάλογος Εικόνων / Σχημάτων

Εικόνα 1 Ο Βενιζέλος σε επίσκεψη στο εργοστάσιο Σταματόπουλου τον Μάιο του 1931(αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι)	4
Εικόνα 2 Εργάτρια στο εργοστάσιο Σταματόπουλου (αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι).....	5
Εικόνα 3 Διαφημιστικό του εργοστασίου Γκλαβάνη (αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι)	6
Εικόνα 4 Αρχείο οικογένειας Ετμεκτζόγλου (Μηχανή του χρόνου)	7
Εικόνα 5 Σχολικός Κανονισμός 1950	20
Εικόνα 6 Αιτήσεις μαθητριών για αποδεικτικά τίτλων σπουδών 1960-61	24
Εικόνα 7 Αιτήσεις μαθητριών για αποδεικτικό σπουδών για θέση εργασίας 1960-61	24
Εικόνα 8 Βιβλίο Γενικού Ελέγχου καταγραφή επαγγέλματος 1950-51	37
Εικόνα 9 Πράξη 8η Απαλλαγές εκπαιδευτικών τελών 1952	43
Εικόνα 10 Βεβαίωση μηχανικού για απαλλαγή εκπαιδευτικών τελών λόγω σεισμού 1955	45
Εικόνα 11 Αποστολή μαθητριών σε σχολικούς αγώνες 1955	55
Εικόνα 12 Οδηγίες για την τέλεση Γυμναστικών Επιδείξεων και Αγώνων 1956	56
Εικόνα 13 Βαθμολογία Σχολείων στη Κολύμβηση 1956	58
Εικόνα 14 Πράξη 33η Πρόγραμμα τέλεσης αγώνων.....	59
Εικόνα 15 Γυμναστικές επιδείξεις προσωπικό αρχείο κ.Βασιλικής Κυρίτση	62
Εικόνα 16 Γυμναστικές επιδείξεις στο γήπεδο της Νίκη Βόλου 1960-61, προσωπικό αρχείο της κ. Βασιλικής Κυρίτση "σορτς" αντί για "φουφούλα"	63
Εικόνα 17 Παρέλαση στην παραλία του Βόλου 1960-61, προσωπικό αρχείο κ Κυρίτση..	64
Εικόνα 18 Βιβλίο Γενικού Ελέγχου Βαθμολογίες Γ'τάξης 1950-51	66
Εικόνα 19 Πράξη 5 ^η Απαλλαγή από την γυμναστική 1950.....	72
Εικόνα 20 Πράξη 43η Σχολικής Εφορίας 1957	74
Εικόνα 21 Παραλαβή αθλητικού υλικού 1956	75
Εικόνα 22 Έν Δορυλαίω τη 9η Αυγούστου 1921 Ίδρυση του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου	84
Εικόνα 23. Αίτηση πιστοποιητικού σπουδών για μετεγγραφή λόγω σεισμών.	85
Εικόνα 24 Αρχείο 3ο ΓΕΛ Βόλου Γενικός Έλεγχος 1947-1955 Οκτατάξιο Γυμνάσιο.....	86
Εικόνα 25 αρ.πρ.179 «Οδηγίες δια την τέλεση γυμναστικών επιδείξεων και περιφερειακών σχολικών αγώνων»1956.....	86
Εικόνα 26 Πενθήμερη εκδρομή τελειόφοιτες Προσωπικό αρχείο κ. Βασιλικής Κυρίτση .	87
Εικόνα 27 Στο σχολείο πριν την παρέλαση 25ης Μαρτίου προσωπικό αρχείο κ. Βασιλικής Κυρίτση.....	87
Εικόνα 28 Απολυτήριο 1959-60 ,Αρχείο 3Γελ. Βόλου, ...	88

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Ποσοστό μαθητριών που υστερούν σε κύρια μαθήματα 1956.....	35
Πίνακας 2 Ποσοστό τελειόφοιτων 1950-60.....	36
Πίνακας 3 Ταξινόμηση πλήθους ανά επάγγελμα πατρός 1950-51.	38
Πίνακας 4 Ταξινόμηση πλήθους ανά επάγγελμα πατρός 1950-1951	40
Πίνακας 5 Ποσοστά απαλλαγής εκπαιδευτικών τελών εγγραφής 1950-1960.....	47
Πίνακας 6 Ποσοστό απαλλαγής ετήσιας εκπαιδευτικής εισφοράς Α.Ν. 1565/50.....	48

Εισαγωγή

Έναυσμα για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας με τίτλο «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου και Γυμναστική 1950-1960» αποτέλεσε η ιστορία του χώρου του 3^ο Γυμνασίου Βόλου, σχολείου όπου υπηρέτησα το σχολικό έτος 2021-2022 ως αποσπασμένη καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής. Σε αυτό το χώρο στεγάστηκε, από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, το «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου» που παρείχε δημόσια μόρφωση στη μέση εκπαίδευση των κοριτσιών για 60 έτη επιδιώκοντας τη αγωγή, την κοινωνική πρόοδο και την επαγγελματική σταδιοδρομία τους.

Η μεγάλη ανάγκη λειτουργίας ενός αμιγούς Γυμνασίου Θηλέων προκύπτει από το γεγονός ότι το μοναδικό Γυμνάσιο στο Βόλο (Α΄ Γυμνάσιο Αρρένων) ήταν μεικτό σχολείο, γεγονός που απέτρεπε την εγγραφή κοριτσιών λόγω των αντιλήψεων της εποχής για τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Η ίδρυση του τετρατάξιου Γυμνασίου Θηλέων Βόλου¹, που υπογράφηκε στις 9 Αυγούστου του 1921 στο Δορύλαιο της Μικράς Ασίας από τον βασιλιά Κωνσταντίνο Β΄, ήταν ένα ιστορικής σημασίας γεγονός για την πόλη του Βόλου, που ικανοποιούσε το αίτημα του Δήμου, των μαθητριών και κυρίως των γονέων τους για αμιγή δημόσια μέση εκπαίδευση θηλέων μετά το κλείσιμο του Ανώτερου Δημοτικού Παρθεναγωγείου Βόλου 1908-1911 (Κολιού, 1997).

Η μελέτη επικεντρώνεται χρονικά στην μεταπολεμική περίοδο 1950-1960, στην προσπάθεια του σχολείου να συνεχίσει το έργο του στην εκπαίδευση των κοριτσιών, μετά από τον Β΄ Παγκόσμιο και τον εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε αλλά και των καταστροφικών σεισμών της τριετίας 1954-1957 που έπληξαν την περιοχή.

Σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσουμε την κοινωνική λειτουργία του σχολείου και της γυμναστικής, μέσα από το αρχείο του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου τη δεκαετία (1950-1960), σε ένα πλαίσιο κοινωνικής έρευνας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε έχουν στόχο να διερευνήσουν αρχικά την ταυτότητα, το χαρακτήρα του σχολείου και τη συμβολή του για ανώτερες σπουδές και επαγγελματική αποκατάσταση. Στη συνέχεια το ποσοστό φοίτησης και σχολικής διαρροής, τον κοινωνικό χάρτη του σχολείου από τον επαγγελματικό προσανατολισμό των γονέων (επάγγελμα πατρός) όπως και τον ρόλο του σχολείου σε μαθήτριες με οικονομικές δυσκολίες. Τέλος να

---

¹ Βλ. Παράρτημα εικόνα 18., Β.Δ Ίδρυση τετρατάξιο Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου

διερευνήσουν τις σχέσεις της σχολικής γυμναστικής με την κοινωνία και τον ρόλο της σχολικής γυμναστικής ως φορέα επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η παρούσα εργασία δομείται σε τρία κεφάλαια, όπου στο πρώτο καταγράφεται η οικονομική, κοινωνική, πολιτισμική και πολιτική πλευρά του Βόλου και η γυναικεία εκπαίδευση στην ελληνική πραγματικότητα με νόμους και μεταρρυθμίσεις. Επίσης παρουσιάζουμε το Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου ως συνέχεια του Ανώτερου Δημοτικού Παρθεναγωγείου. Στο δεύτερο κεφάλαιο, με σημείο αναφοράς το σχολείο, δημιουργείται ένας ανθρωποκεντρικός χάρτης του δυναμικού του σχολείου με στατιστικά μαθητικής φοίτησης και διαρροής, στατιστικά επαγγελματών των γονέων και απαλλαγών εκπαιδευτικών τελών του σχολείου και τέλος στο τρίτο κεφαλαίο παρουσιάζεται η λειτουργία της γυμναστικής μέσα και έξω από το σχολείο υπό τις εντολές του Υπουργείου Παιδείας.

Μεθοδολογία της έρευνας

Στην παρούσα εργασία έγινε μελέτη, καταγραφή και επεξεργασία πρωτογενούς αρχειακού υλικού του «Γυμνασίου Θηλέων Βόλου» που φυλάσσεται στο 3^ο Γυμνάσιο Βόλου και στο 3^ο Γενικό Λύκειο Βόλου και περιλαμβάνει υπηρεσιακά βιβλία, όπως τα Βιβλία Πράξεων συλλόγου καθηγητών, τα Βιβλία Πράξεων Σχολικής Εφορείας, Γενικός έλεγχος, Μαθητολογία, Πρωτόκολλο αλληλογραφίας, Ημερολόγιο (όπως αναφέρονται με λεπτομέρεια στις αδημοσίευτες πηγές σελ:81). Βρέθηκαν σχετικά έγγραφα αλληλογραφίας για σχολικούς αγώνες, παρελάσεις, αθλητικό υλικό και εκδηλώσεις όπου καταγράφονται στοιχεία, που μας βοήθησαν να διερευνήσουμε την εξεταζόμενη περίοδο. Στο πλαίσιο της ιστορικής έρευνας πραγματοποιήθηκε συλλογή και ανάλυση αριθμητικών δεδομένων με σκοπό τη μέτρηση «ποσοτήτων» και τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ διαφορετικών παραμέτρων (μεταβλητών) (Σπύρος, 2017β, σ. 5)

Η συνέντευξη της μαθήτριας κ. Βασιλικής Κυρίτση, τελειόφοιτης του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου το σχολικό έτος 1960, είναι μια βιωμένη εμπειρία που μας τοποθετεί στο κλίμα της εποχής και λειτουργεί επικουρικά στην αρχειακή έρευνα. Επιχειρείται με την συνέντευξη μια ποιοτική κοινωνική έρευνα για να αναδειχθούν «ποιότητες» που δεν μπορούν να ποσοτικοποιηθούν (σκέψεις, συναισθήματα, εμπειρίες) παρά μόνο να ερμηνευθούν (Σπύρος, 2017β, σ. 5). Η συνέντευξη έγινε στο σπίτι της κ.Κυρίτση την Πέμπτη 20 Απριλίου 2023 και διήρκεσε 38'. Έγινε ηχογράφηση κατόπιν συναίνεσης με τη χρήση του

μαγνητοφώνου του κινητού μου τηλεφώνου και στη συνέχεια έγινε απομαγνητοφώνηση και μετατροπή σε κείμενο (οι ερωτήσεις της συνέντευξης και το έντυπο συγκατάθεσης είναι στο παρόν παράρτημα).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

1.1 Ιστορικά, κοινωνικά και πολιτιστικά στοιχεία του Βόλου

Ο Βόλος αναπτύχθηκε στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του επόμενου αιώνα ως σημαντικό εμποροβιομηχανικό κέντρο και γνώρισε την μεγαλύτερη ακμή του μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Θύμα της μεταπολεμικής οικονομικής δυσπραγίας και αστυφιλίας, η πόλη άλλαξε φυσιογνωμία μετά την καταστροφή των υποδομών της από τους καταστρεπτικούς σεισμούς της τριετίας 1954-1957, προσπαθώντας να πιάσει το νήμα της ανάπτυξης στην σύγχρονη πραγματικότητα (Χαρίτος, 2004, σ. 11).

Μετά την λήξη της ελληνικής επανάστασης και την ίδρυση του ελληνικού βασιλείου, το αυξανόμενο διαμετακομιστικό εμπόριο με το εσωτερικό της Θεσσαλίας οδήγησε τους Έλληνες κατοίκους της μικρής πόλης-λιμάνι του Γόλου (τουρκική ονομασία του Βόλου) να συγκροτήσουν ένα προάστιο εκτός των μεσαιωνικών τειχών του παλιού τουρκικού κάστρου. Εκεί μεταφέρονται οι επαγγελματικές δραστηριότητες των κατοίκων των ακμαίων ελληνικών κοινοτήτων του Πηλίου. Η άμεση διέξοδος στη θάλασσα, η γειτνίαση με το νεοσύστατο ελληνικό κράτος και οι οθωμανικές μεταρρυθμίσεις της εποχής (Χάττ-ι Σερίφ) προσελκύουν το ενδιαφέρον κυρίως εμπόρων αλλά και προξένων ευρωπαϊκών κρατών που επιδιώκουν την εγκατάσταση μονίμων πρακτόρων (Χαστάογλου, 2004, σ. 47). Η νέα πόλη του Βόλου διαμορφώνει την ιδιαίτερη αστική φυσιογνωμία της γνωρίζοντας ζωηρή ανάπτυξη που θα επιταχυνθεί με την ενσωμάτωση στο ελληνικό κράτος το 1881 με άλματα στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική ζωή. Παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού, εγκατάσταση των πρώτων βιομηχανιών (μηχανουργείο Σταματόπουλου-1883), σιδηροδρομική και ναυτιλιακή ανάπτυξη και καλλιέργεια αστικών θεσμών και ασχολιών.

Εικόνα 1 Ο Βενιζέλος σε επίσκεψη στο εργοστάσιο Σταματόπουλου τον Μάιο του 1931(αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι)

Εικόνα 2 Εργάτρια στο εργοστάσιο Σταματόπουλου (αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι)

Εγκαινιάζεται Δημοτικό Θέατρο (2-2-1897), σε σχέδιο Ν. Δημάδη, που ανέδειξε την πόλη σε μουσικοθεατρική πρωτεύουσα της Θεσσαλίας (Φεσσά-Εμανουήλ, 2004, σ. 223). Κυκλοφορεί στο Βόλο η πρώτη επαρχιακή εφημερίδα *Θεσσαλία* στις 2-11-1881, ημέρα της εισόδου στην πόλη του ελληνικού στρατού. Ακολουθεί ένας ποταμός εκδόσεων εφημερίδων αλλά και περιοδικών που μετρά 98 τίτλους, μόνο για τις εφημερίδες, έως το τέλος της δικτατορίας του 1967 (Παναγιώτου, 2004, σσ. 265-273).

Ο 20^{ός} αιώνας βρίσκει την πόλη ακμάζουσα και στο επίκεντρο κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών. Ιδρύεται το πρώτο στη χώρα δευτεροβάθμιο συνδικαλιστικό όργανο-Εργατικό Κέντρο Βόλου (14-12-1908) και λειτουργεί το πρώτο εκπαιδευτήριο που δοκιμάζονται οι νεωτεριστικές μεταρρυθμίσεις, το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο (1908-1911) με διευθυντή τον Αλέξανδρο Δελμούζο (Χαρίτος, 2004, σ. 11). Ο πληθυσμός αυξάνει διαρκώς-από τους 4.987 κατοίκους (εκ των οποίων οι 300 είναι Εβραίοι και οι 600 μουσουλμάνοι) το 1881 φθάνει στους 11.029 το 1889 και στους 23.563 το 1907. Μια σύγχρονη αστική κοινωνία, ο Βόλος μετατρέπεται στο δεύτερο μετά τον Πειραιά εμποροβιομηχανικό κέντρο της χώρας. Οι υποδομές εκσυγχρονίζονται, λειτουργούν προξενεία της Αγγλίας, Γερμανίας, Αυστρίας, Ιταλίας, Γαλλίας, Ρωσίας και Τουρκίας, ξενοδοχεία, τράπεζες, δικαστήρια, Εφορεία. Η πόλη είναι μητρόπολη Αρχιεπισκόπου και λειτουργούν καθολική εκκλησία, τουρκικό τέμενος και εβραϊκή συναγωγή (Χαστάογλου, 2007, σσ. 46-47). Η νεοσύστατη μεγαλοαστική τάξη, για λόγους γοήτρου και κοινωνικής θέσης, οδηγεί στην προάσπιση και προώθηση πολιτισμού. Τα καλλιτεχνικά μαθήματα, σουαρέ, εκθέσεις και παραστάσεις, συναυλίες, σύλλογος φιλοτέχνων με εκδόσεις καλλιτεχνικών περιοδικών (μοναδικό για την Ελλάδα το περιοδικό τέχνης «Φιλότεχνος») προσφέρουν στην πόλη μοναδικό αέρα κοσμοπολιτισμού που συμπαρασύρει και ευρύτερα

κοινωνικά στρώματα στις πιο μαζικές τουλάχιστον καλλιτεχνικές εκφράσεις (Δραντάκη, 2004, σ. 227).

Η Χαστάογλου αναφέρει ότι τη δεκαετία του 1920, ο Βόλος γίνεται το θέατρο μιας έντονης πληθυσμιακής και οικονομικής αύξησης με την εγκατάσταση 13.773 προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής, ανεβάζοντας τον τοπικό πληθυσμό στους 47.892 κατοίκους το 1928. Είναι η μόνη θεσσαλική πόλη που δέχτηκε τόσο μεγάλο αριθμό προσφύγων, σε αναλογία σχεδόν 30% του πληθυσμού της, εφάμιλλο εκείνου των μακεδονικών πόλεων. Η απότομη αυτή αστικοποίηση, όχι χωρίς προβλήματα, τροφοδότησε την πόλη με άφθονα εργατικά χέρια. Παράλληλα, η εργασιακή κουλτούρα και παράδοση κυρίως των προσφύγων γυναικών στην υφαντουργία και την επεξεργασία του καπνού ανανέωσε την τοπική βιομηχανία. Τα σημαντικότερα εργοστάσια της εποχής είναι οι κυλινδρόμυλοι Λούλη, το καπνεργοστάσιο του Ματσάγγου, οι καπναποθήκες του Παπαστράτου, τα υφαντουργεία Μουρτζούκου και Παπαγεωργίου, οι καπναποθήκες Σπίρερ, Ελληνογαλλικής Εταιρείας Καπνών και American Tobacco Co, τα μηχανουργεία Γκλαβάνη-Καζάζη, το εργοστάσιο φωταερίου, το εμφιαλωτήριο της ΕΨΑ, η Ηλεκτρική Εταιρία Βόλου, η τσιμεντοβιομηχανία «Όλυμπος» και το πλινθοκεραμοποιείο Αφών Τσαλαπάτα. Πρόσφυγες επιχειρηματίες δημιουργούν επιχειρήσεις όπως χυτήρια, ταπητουργεία, εργαστήρια επιπλοποιίας, ταρσανάδες και το ατμοκίνητο μεταξουργείο των αδελφών Ετμεκτζόγλου. Το 1939, παραμονές του πολέμου, ο Βόλος διακινεί ετησίως 250.000 τόνους εμπορευμάτων και 50.000 επιβάτες και αποτελεί το τρίτο σημαντικότερο λιμάνι της χώρας μετά τον Πειραιά και τη Θεσσαλονίκη. Ο πληθυσμός ανέρχεται στους 54.919 κατοίκους (Χαστάογλου, 2007, σσ. 80-88).

Εικόνα 3 Διαφημιστικό του εργοστασίου Γκλαβάνη (αρχείο Ζημέρη, Δ.Η.Κ.Ι)

Εικόνα 4 Αρχείο οικογένειας Ετμεκτζόγλου (Μηχανή του χρόνου)

Κατά την διάρκεια του πολέμου τα εργοστάσια, οι σιδηροδρομικές εγκαταστάσεις και κυρίως το λιμάνι υπέστησαν σοβαρές ζημιές από τους βομβαρδισμούς. Οι βιομηχανίες υπολειπούνταν, οι πρώτες ύλες ήταν επιταγμένες όπως και κάποιες μονάδες για τις ανάγκες του κατοχικού στρατού. Τα απαραίτητα κεφάλαια λείπουν, αφού ο πληθωρισμός είχε εκμηδενίσει την αξία του χρήματος. Μεταπολεμικά, οι τοπικές βιομηχανίες αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης (το επιτόκιο δανειοδότησης των Τραπεζών έφθανε στο 35%), εκμηχάνισης και εκσυγχρονισμού της παραγωγής τους (Δημόγλου, 1995, σσ. 133-135). Οι καταβυθίσεις πλοίων, οι ζημιές των κρηπιδωμάτων, του κυματοθραύστη και των υπόλοιπων υποδομών θα αρχίσουν να αποκαθίστανται μετά το 1947 (Χαστάογλου, 2007, σ. 90). Την ίδια χρονιά ο συνοικισμός των προσφύγων μετεξελίσσεται στο Δήμο της Νέας Ιωνίας, που αιτιολογήθηκε ως προσπάθεια για την αναβάθμιση του, πυροδοτώντας χρόνιες υποβόσκουσες διαμάχες ντόπιων και προσφύγων, χωρίζοντας την πόλη σε δύο στρατόπεδα με φυσικό όριο τον χείμαρρο Κραυσίνδωνα και λειτουργώντας ανασταλτικά στην ανάπτυξη του πολεοδομικού συγκροτήματος. Την ίδια περίοδο δίνεται η έδρα της διοικήσεως της Θεσσαλίας στη Λάρισα με άμεσες επιπτώσεις στις πολιτικές των επόμενων δεκαετιών που θα την αναδείξουν σε οικονομικό και διοικητικό κέντρο της περιφέρειας σε βάρος του Βόλου (Δημόγλου, 2004, σ. 315).

Η δεκαετία του 1950, χρονική τοποθέτηση της παρούσας εργασίας, βρίσκει την πόλη όπως και την χώρα σε μια τροχιά ανασυγκρότησης. Οι πληγές του πολέμου και του εμφυλίου που τον ακολούθησε, η καταστροφή της υπαίθρου και των όποιων υποδομών επιδεινώνονται από την μετακίνηση του πληθυσμού στις μεγάλες πόλεις και το εξωτερικό. Η υποτίμηση της δραχμής, η «κρίση κεφαλαίου», η περιοριστική νομοθεσία και ο κρατικός έλεγχος κλονίζουν την οικονομία. Ο τουριστικός και ο κατασκευαστικός κλάδος μαζί με την

ναυτιλία γίνονται οι σημαντικές βιομηχανίες και οι υπηρεσίες του δημοσίου τομέα ο ταχύτερα αναπτυσσόμενος εργοδότης. Στον πολιτικό στίβο, η κυριαρχία της συντηρητικής πλευράς του αστικού ταξικού χώρου είναι συνεχής: από το 1952 με την κυβέρνηση Παπάγου έως το θάνατο του το 1955 και στη συνέχεια έως το 1963 που εγκαταλείπει την χώρα ο Κ. Καραμανλής, ο νέος ηγέτης της δεξιάς παράταξης Ε.Ρ.Ε. και κεντρικό πολιτικό πρόσωπο της μεταπολεμικής Ελλάδας. Αυτό που παραμένει είναι ο δυτικός προσανατολισμός της χώρας και η αντίστοιχη εξάρτηση της. Το πολιτειακό ζήτημα έχει λήξει, προσωρινά έστω, με βασιλέα τον Παύλο και βασίλισσα την σύζυγο του Φρειδερίκη από το 1947. Η εξωτερική πολιτική κυριαρχείται από δύο ζητήματα: τον Ψυχρό πόλεμο και το Κυπριακό. Η χώρα ανήκει στο ΝΑΤΟ από το 1952 και στην Κύπρο ξεκινά ο αγώνας για ανεξαρτησία και ένωση με την Ελλάδα (Gallant, 2017, σσ. 381-404). Σύμφωνα με άρθρο στην τοπική εφ. *Θεσσαλία* στις 20.3.1951 οι μαθήτριες του γυμνασίου θηλέων Βόλου μαζί με μαθητές της μέσης εκπαίδευσης συμμετείχαν σε συλλαλητήριο εκφράζοντας την συμπαράσταση στη βασανισμένη Κύπρο στην προσπάθεια της να απαλλαγεί από την αγγλική κυριαρχία και την ένωση της με την Ελλάδα. Το απόσπασμα της εφημερίδας γράφει «Χθες το απόγευμα εις τον προ του κινηματογράφου ‘Τιτάνια’ παραλιακόν χώρον η μαθητιώσα νεολαία Βόλου εις ογκώδη συλλαλητήριον της διεδήλωσε την αδάμαστη θέλησιν της Ελληνικής νεότητος δια την Ένωσιν της Κύπρου με την Ελλάδα εν μέσω ενθουσιωδών εκδηλώσεων και ζητωκραυγών υπέρ των υποδούλων αδερφών μας». Η τελειόφοιτη του Γυμνασίου Θηλέων Ναυσικά Αναστασοπούλου μιλά από τον εξώστη της Λέσχης Δημοσίων Υπαλλήλων και εκφράζει την βούληση της νεολαίας για βοήθεια στην Κύπρο λέγοντας «Έφτασε του χρόνου το πλήρωμα, έφτασεν η μεγάλη στιγμή που ο αιώνιος φοίνικας της φυλής μας, με όσες δυνάμεις του απέμειναν, κράζει ζητώντας το δίκιο του, ζητώντας κάτι που του ανήκει. Και η φωνή του σαν απόμακρος αυλός φτάνει στις οικουμένης όλους τους ορίζοντες. Η Κύπρος είναι Ελληνική.» (Βέτσικα, 1999, σ. 166). Φαίνεται ότι μαθήτριες του σχολείου συμμετέχουν σε θέματα εθνικής σημασίας εκφράζοντας τη συμπαράσταση τους με συλλαλητήριο αλλά και δημόσιο λόγο από μαθήτρια, γεγονός πρωτοποριακό για την εποχή.

Μέσα στην τριετία 1954-1957 η πόλη δοκιμάζεται από συνεχείς καταστρεπτικούς σεισμούς που την κρατούν σε μόνιμη κατάσταση ανάγκης. Η πόλη (Πολεοδομικό Συγκρότημα Βόλου και Νέας Ιωνίας), των 65.090 κατοίκων το 1951, σχεδόν ισοπεδώνεται, χιλιάδες μένουν άστεγοι, αρκετοί φεύγουν προς άλλες πόλεις, η οικονομία «παγώνει» και τα εργοστάσια αναστέλλουν την λειτουργία τους λόγω βλαβών. Η άνευ προηγουμένου καταστροφή

επιδεινώνεται από τις έντονες βροχοπτώσεις και πλημμύρες που ακολούθησαν (13-10-55 και 9-9-57), προκαλώντας περισσότερους θανάτους από τους σεισμούς αλλά και περισσότερους άστεγους ως πλημμυροπαθείς. Η πόλη ξαναχτίζεται με αυτοσχέδιο τρόπο σαν «νέα πόλη», πάνω από την παλιά. Το επιτυχημένο μοντέλο σχεδιασμένης οικιστικής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε στην αποκατάσταση των προσφάτως σεισμόπληκτων Ιόνιων νήσων δεν εφαρμόστηκε στο Βόλο. Στρατιωτική διοίκηση αναλαμβάνει το χειρισμό της ανοικοδόμησης με απλουστευμένες και ταχύρρυθμες λύσεις χωρίς στρατηγική για τις μελλοντικές προοπτικές της πόλης και κυρίως με πλήρη απαξίωση της συνέργειας των τοπικών αρχών. Ο παραγκωνισμός των τελευταίων συνεχίζεται σε όλες τις αποφάσεις που καθόρισαν μεταπολεμικά την πορεία της πόλης, εκτός ίσως από την αλλαγή του ονόματος σε δήμο Βόλου από δήμο Παγασών το 1954. Η αρχή της επόμενης δεκαετίας βρίσκει την πόλη με 49.221 κατοίκους το 1961 (μείωση 3,7% σε σχέση με το 1951, σε πλήρη αντίθεση με τις άλλες Θεσσαλικές πόλεις) (Χαστάογλου, 2007, σσ. 111-133).

Μετά τους σεισμούς η σύσταση του πληθυσμού αλλάζει ριζικά: οι άλλοτε οικονομικοί παράγοντες της πόλης είτε πτώχευσαν είτε την εγκατέλειψαν με προορισμό κυρίως την Αθήνα, μεγάλο μέρος των προσφύγων αποσχίστηκε μαζί με το συνοικισμό της Νέας Ιωνίας, ενώ η σύγχρονη οικονομία της πόλης προσέλκυσε εξωγενείς επενδύσεις και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό από τον Θεσσαλικό κάμπο (Δημόγλου, 2004, σ. 316). Για να γίνει καλύτερα αντιληπτή η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής και η επακόλουθη μείωση του εργατικού προσωπικού που συντελέστηκε κατά την διάρκεια των δεκαετιών 1940 και 1950 αρκεί να αναφερθεί ο αριθμός των εργοστασίων (61) και εργατών (8.944) προπολεμικά (1939) σε σχέση με το έτος 1960 όπου βρίσκουμε αντίστοιχα (54) και (3.603). (Δημόγλου, 1995, σσ. 136-137). Παρόλα αυτά, ο αριθμός των καπνεργατών γονέων που καταγράφονται τη σχολική χρονιά 1950-1951 από το μαθητολόγιο του σχολείου είναι επτά (7) και ο αντίστοιχος για τη χρονιά 1960-1961 είναι δέκα (10). Τις ίδιες χρονιές (1951,1961) ο συνολικός αριθμός των αρρένων καπνεργατών της πόλης μειώνεται από τους 514 (ΕΛΣΤΑΤ, 1958) στους 364 (εκ των οποίων 128 άνεργοι) (ΕΛΣΤΑΤ, 1963). Αυτή η αναντιστοιχία ίσως μπορεί να αποδοθεί σε κάποια αλλαγή στην αντίληψη των γονέων, ακόμη και των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων, όσο αφορά στη σημασία της μόρφωσης των κοριτσιών τους.

Η δεκαετία του '50, αντικείμενο μελέτης αυτής της εργασίας, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το μέλλον της πόλης του Βόλου. Το Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου συνεχίζει την λειτουργία του ως τέτοιο μέχρι το 1981 μέσα σε ένα κλίμα εναλλασσόμενης ύφεσης και πρόσκαιρης

ανάπτυξης. Στα επόμενα χρόνια, η βιομηχανία του Βόλου λυγίζει από το βάρος των οικονομικών της προβλημάτων και συρρικνώνεται. Τα δομικά προβλήματα της τοπικής βιομηχανίας οδηγούν τις κυρίως μικρές και μικρομεσαίες επιχειρήσεις σε δυσκολία προσαρμογής στις νέες συνθήκες. Στο τέλος της επόμενης δεκαετίας, η ίδρυση βιομηχανικής ζώνης και η βιομηχανική παράδοση της πόλης προσελκύουν ξένους επενδυτές και οδηγούν σε μια νέα πρόσκαιρη άνθηση στην δεκαετία του '70. Όμως, η αποβιομηχάνιση δεν είναι τοπικό, συγκυριακό φαινόμενο. Η οικονομία, με σοβαρά διαρθρωτικά προβλήματα, καλείται να επιβιώσει σε συνθήκες ελεύθερου διεθνούς ανταγωνισμού (Δημόγλου, 1995, σσ. 135-138). Την συνεχιζόμενη ύφεση της δεκαετίας του '80 έρχεται να αλλάξει η συμμετοχή του Δήμου σε ευρωπαϊκά προγράμματα και κυρίως η ίδρυση το 1985 του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με έδρα το Βόλο. Νέες προοπτικές ανάπτυξης δημιουργούνται και η άλλοτε πόλη-δημιούργημα του εμπορικού κεφαλαίου ξαναβρίσκει την θέση που στερήθηκε μεταπολεμικά ως κοσμοπολίτικο κέντρο της ελληνικής και ευρωπαϊκής περιφέρειας (Δημόγλου, 2004, σ. 317).

1.2 Η Εκπαίδευση Θηλέων στην Ελλάδα

Η εκπαιδευτική λειτουργία στον ελλαδικό χώρο ως προς τη Δημοτική εκπαίδευση ορίζεται στο διάταγμα της 6/18 Φεβρουαρίου 1834 «περί δημοτικών σχολείων» (Χαρίτος, 1989, σ. 79). Σύμφωνα με το διάταγμα αυτό τέθηκαν οι βάσεις της κατώτερης βαθμίδας εκπαίδευσης για τα αγόρια και τα κορίτσια. Ωστόσο, τα ποσοστά φοίτησης των κοριτσιών στην υποχρεωτική Δημοτική Εκπαίδευση, σύμφωνα με την απογραφή του 1879, είναι πολύ χαμηλά, με το 93% των γυναικών να παραμένουν αναλφάβητες ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές (Ζιώγου-Καραστεργίου, 1986). Η διαφοροποιημένη μάθηση των κοριτσιών ως προς το πρόγραμμα μαθημάτων «επί το απλούστερον», όπως η διαγραφή του μαθήματος της Γεωμετρίας και της Πειραματικής Φυσικής αλλά και η αντικατάσταση της Γυμναστικής με τη ραπτική και τα εργόχειρα με το Διάταγμα του 1882 εδραιώνει την αντίληψη της εποχής σε ένα ρόλο της γυναίκας ως θυγατέρας, συζύγου, μητέρας και οικονόμου (Ζιώγου-Καραστεργίου, 1986, σσ. 482,483).

Για τη μέση εκπαίδευση ορίζονται στο διάταγμα της 31^{ης} Δεκεμβρίου/12 Ιανουαρίου 1836 «Περί του κανονισμού των Ελληνικών Σχολείων και Γυμνασίων» δύο τύποι σχολείων το τριτάξιο «Ελληνικόν Σχολείον» και το τετρατάξιο «Γυμνάσιον» (Αντωνίου, 2018, σ. 65). Τη μέση εκπαίδευση των γυναικών την αναλαμβάνει η ιδιωτική πρωτοβουλία στο τέλος του

19^{ου} αιώνα αλλά και στις αρχές του 20^{ου} με κυριότερο εκπρόσωπο τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρία, η οποία ιδρύθηκε το 1836 με πρωτοβουλία του Ι.Π. Κοκκώνη. Η εκπαιδευτική πολιτική που ακολουθήθηκε στο τέλος του 19^{ου} αιώνα για τη μέση εκπαίδευση συμπεριλάμβανε μια διαφοροποιημένη εκπαίδευση των γυναικών σε σχέση με των ανδρών, εγκλωβισμένη σε μια αντίληψη περί διαφορετικών ρόλων που έχουν να επιτελέσουν τα δύο φύλα στην κοινωνία (Ζιώγου-Καραστεργίου, 1986). Το επάγγελμα της δασκάλας από τα τέλη του 19^{ου} και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν ο μοναδικός επαγγελματικός δρόμος των κοριτσιών. Η μέση εκπαίδευση παρέμεινε στη διάθρωση Ελληνικό Σχολείο και Γυμνάσιο μέχρι το 1929 (Τσούμας, 2016, σ. 110).

Σύμφωνα με τον νόμο 4373/13 Αυγούστου 1929 «Περί διαρρυθμίσεως των σχολείων Μέσης Εκπαιδεύσεως», τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης είναι τα εξατάξια Γυμνάσια («κλασικής» κατεύθυνσης όπου η εισαγωγή γίνεται με εξετάσεις), τα Εξατάξια Πρακτικά Λύκεια («θετικής» κατεύθυνσης επίσης εισαγωγή με εξετάσεις), τα διτάξια Ημιγυμνάσια, τα τετρατάξια Ανώτερα Παρθεναγωγεία και τα παντός τύπου και βαθμού Διδασκαλεία με κύριο σκοπό των σχολείων την προπαρασκευή μαθητών σε ανώτερες σχολές, τη γενική μόρφωση και τη διάπλαση χρηστών πολιτών (Αντωνίου, 2018, σσ. 73,74). Με αυτόν τον νόμο όλα τα τριτάξια «Αστικά Σχολεία Θηλέων» μετατρέπονται σε τετρατάξια και ονομάζονται «Ανώτερα Παρθεναγωγεία». Το απολυτήριο των Παρθεναγωγείων αυτών παρέχει το δικαίωμα στις κατόχους, όπως και το απολυτήριο Γυμνασίου, εκτός από τη φοίτηση στο Πανεπιστήμιο και σε άλλες αντίστοιχες σχολές (Χατζηστεφανίδης, 1990, σ. 275).

Η μεταρρύθμιση του 1929 έβαλε τα θεμέλια για τον τύπο «αστικού σχολείου» με στόχο την παροχή προσόντων για την ένταξη στην παραγωγική διαδικασία (Χαρίτος, 2009, σ. 128). Αξίζει να σημειωθεί ότι στο αρ.29 του νόμου 4373/13-08-1929 περιγράφεται ο σκοπός του Ανώτερου Παρθεναγωγείου λέγοντας, ότι παρέχει μόρφωση στα κορίτσια που επιθυμούν να παρακολουθήσουν προπαρασκευαστικές πανεπιστημιακές σπουδές «...μάλλον οικείαν προς την γυναικείαν φύσιν και τον προσδιορισμό της Ελληνίδας μητρός» (Δημαράς, 1986, σ. 170). Η «μεταρρύθμιση 1929-1932» ήταν η πρώτη που υποστηρίχτηκε από δύο διαδοχικούς υπουργούς Παιδείας τον Κωνσταντίνο Γόντικα και τον Γεώργιο Παπανδρέου, η οποία περιλάμβανε τομές όπως τη γενίκευση της μεικτής φοίτησης (αγοριών-κοριτσιών) και καινοτόμες ρυθμίσεις για το πρόγραμμα και τα βιβλία (Δημαράς, 2013, σσ. 193-195). Η μεταρρύθμιση του 1929-1932 άλλαξε από την κυβέρνηση του δικτατορικού καθεστώτος της 4^{ης} Αυγούστου, καθιερώνοντας με τον Α.Ν. 770/3 Ιουλίου το 1937 τα 8ετή Γυμνάσια

και Πρακτικά Λύκεια όπου οι μαθητές εισάγονται με εξετάσεις από την 4^η τάξη του Δημοτικού (το οποίο παραμένει εξατάξιο για όσους δεν θα συνεχίσουν στη Μέση Εκπαίδευση). Με βάση τον Α.Ν. 770 απαγορεύεται η συμφοίτηση στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης και στα αστικά σχολεία και στα πρακτικά λύκεια θηλέων διδάσκουν μόνο γυναίκες (Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου, 2015, σ. 142). Το οκτατάξιο γυμνάσιο δεν πρόλαβε να ολοκληρωθεί γιατί με τον Α.Ν. 1849/ 26^{ης} Ιουνίου 1939 από την ίδια την κυβέρνηση θεσπίζονται τα εξατάξια Γυμνάσια «νέου τύπου» στα οποία εισάγονται από την δ' τάξη Δημοτικού με εξετάσεις και από την ε' και στ' με κατατακτήριες και τα διτάξια Λύκεια (εισαγωγή με εξετάσεις) (Αντωνίου, 2018, σσ. 75,76).

Στα γυμνάσια θηλέων αυξάνονται κατά δύο ώρες τα οικοκυρικά και το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας συστήνεται να έχει σχέση με την ζωή της Ελληνίδας (Καγκαλίδου, 1999, σ. 111). Η αντίληψη της γυναικείας εκπαίδευσης στο μάθημα της Νεοελληνικής γλώσσας φαίνεται από το παρακάτω απόσπασμα που δηλώνει ότι προβλέπει την ανάγνωση κειμένων «αναφερομένων εις την οικογενειακήν, την θρησκευτικήν, την κοινοτικήν και την κοινωνική νεοελληνικήν ζωήν και τα εν αυταίς κρατούντα ήθη και έθιμα και σχετιζόμενων ιδίως προς τα γυναικεία διαφέροντα και την γυναικείαν φύσιν». Επίσης σύμφωνα με τον λόγο του Μεταξά τα κορίτσια στη μέση εκπαίδευση μαθαίνουν «ό,τι χρειάζεται η Ελληνίς δια να γίνη καλή οικοκυρά, αρίστη σύζυγος και μήτηρ και εκλεκτό μέλος της κοινωνίας εις την οποία θα ζήσει» (Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου, 2015, σ. 142). Είναι εμφανές ότι η εκπαίδευση συνεχίζει να έχει διαφορετικό προσανατολισμό με τα κορίτσια να προορίζονται σε ένα κοινωνικό ρόλο που σύμφωνα με τις βιολογικές της λειτουργίες ορίζονται στο τρίπτυχο μητέρα, σύζυγος και οικοδέσποινα. Το πεδίο δράσης της είναι ο ιδιωτικός χώρος του σπιτιού και της οικογένειας.

Τα χρόνια της Κατοχής και του Εμφυλίου η λειτουργία των σχολείων ήταν δύσκολη και περισσότερο βοηθητική για τα παιδιά σε θέματα που αφορούσαν την επιβίωση τους από τους κινδύνους και την πείνα (Δημαράς, 2013, σ. 209). Εξαιτίας του πολέμου του 1940, με υπουργική απόφαση ανεστάλη το 1943 η λειτουργία των δύο πρώτων τάξεων του 8τάξιου γυμνασίου και έγινε πάλι 6τάξιο αλλά προστέθηκαν δύο τάξεις: η εβδόμη και η ογδόη, ξεκινούσαν οι τάξεις από τη Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Ζ', Η', με τις τελευταίες τάξεις να είναι για τμήματα κλασσικής και πρακτικής κατεύθυνσης, με την ονομασία αυτή των γυμνασίων να διατηρείται μέχρι το 1959 (Αντωνίου, 2018, σ. 76). Το 1959 έχουμε την μετονομασία των 8/ταξίων Γυμνασίων σε 6/τάξια (Α'-ΣΤ'), που σήμαινε τρία χρόνια Γυμνάσιο με κοινό πρόγραμμα για όλα τα γυμνάσια και τρεις ανώτερες τάξεις με οκτώ κατευθύνσεις κλασσικό,

πρακτικό, τεχνικό, αγροτικό, οικονομικό, ναυτικό, ξένων γλωσσών και οικιακής οικονομίας (Αντωνίου, 2018, σ. 189).

Η διαρρύθμιση της εκπαίδευσης όσον αφορά στη συνεκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών ήταν μεικτή μόνο στη δημοτική ενώ στη μέση εκπαίδευση η συνεκπαίδευση λειτουργούσε στο πλαίσιο του 1929, δηλαδή μεικτή στα σχολεία στην επαρχία και αμιγή στις πόλεις όπου υπήρχαν αμιγώς θηλέων και αρρένων γυμνάσια, γεγονός που αλλάζει με την εγκύκλιο του 1966, όπου εγκρίνεται η συμφοίτηση αρρένων και θηλέων στη Β' και Γ' τάξη του γυμνασίου (Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου, 2015, σ. 146). Η σταδιακή μικτοποίηση των γυμνασίων και των λυκείων άρχισε τη σχολική χρονιά 1979-1980 στα δημόσια και ιδιωτικά σχολεία ικανοποιώντας το αίτημα της κοινωνίας, των εκπαιδευτικών αλλά και των γονέων για ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση από τα δύο φύλα (Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου, 2015, σ. 148).

Η κατάσταση της εκπαίδευσης μετά τη λήξη του εμφύλιου πολέμου παρέμεινε στη μεταρρύθμιση του 1929 και ήταν μεγάλη ανάγκη να αναμορφωθεί ώστε να συμβάλει στην ανάκαμψη της Ελλάδας (Καντζίδης, 2002, σ. 45). Την περίοδο που μελετάμε ο σκοπός της εκπαιδευτικής διδασκαλίας για τους μαθητές και τις μαθήτριες αποτυπώνεται στην πρώτη νομοθετική ρύθμιση στο αρ.16 του Συντάγματος το 1952. Η ρύθμιση αυτή θέτει ως βασική γραμμή την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης με βασικό πυλώνα το ελληνοχριστιανικό ιδεολόγημα «Εις πάντα τα σχολεία μέσης και στοιχειώδους εκπαίδευσως η διδασκαλία αποσκοπεί στην ηθικήν και πνευματικήν αγωγήν και στην ανάπτυξιν της εθνικής συνειδήσεως των νέων επί τη βάσει των ιδεολογικών κατευθύνσεων του Ελληνοχριστιανικού πολιτισμού» (Δημαράς, 2013, σ. 221). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αντίληψης βαδίζει και το Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου όπως φαίνεται από το σχολικό κανονισμό, που καθορίζει αυστηρά την συμπεριφορά των μαθητριών μέσα και έξω από αυτό. Οι προσπάθειες για εκπαιδευτική ανασυγκρότηση της Ελλάδας μετά την Κατοχή και τον Εμφύλιο όσον αφορά στα θέματα της παιδείας είναι περιορισμένες. Ωστόσο η δημιουργία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ) το 1951, από την κυβέρνηση του Σοφοκλή Βενιζέλου και πρωτοβουλία του Γεωργίου Παπανδρέου, έδινε τη δυνατότητα σε οικονομικά ασθενέστερους για την συνέχιση των σπουδών τους σε ένα πλαίσιο διαφάνειας, σε μια εποχή που το ρουσφέτι και οι πελατειακές σχέσεις κυριαρχούσαν (Δημαράς, 2013, σ. 222). Στη συνέχεια μετά από πολιτικές αλλαγές το εκπαιδευτικό σύστημα παραμένει σε παλιές πρακτικές και το 1957 συστήνεται από την κυβέρνηση Καραμανλή μια «Επιτροπή Ειδικών» για να μελετήσει το εκπαιδευτικό πρόβλημα αλλά λόγω αλλαγής του υπουργού

Παιδείας η έκθεση δεν υλοποιείται. Με εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας το 1957 δεν διδάσκεται το μάθημα της Άλγεβρας στα αμιγή θηλέων, γεγονός που φανερώνει την έμφυλη στάση στο μορφωτικό επίπεδο των κοριτσιών για το συγκεκριμένο μάθημα. Το ίδιο επαναλαμβάνεται από το υπουργείο Παιδείας το 1960 με εγκύκλιο για το μάθημα των μαθηματικών όπου διδάσκεται για τέσσερις ώρες σε όλες τις τάξεις των αρρένων ενώ στα γυμνάσια θηλέων τέσσερις ώρες μόνο στις πρώτες τάξεις (Α', Β', Γ') και κατά μία ώρα λιγότερο στις επόμενες τρεις τάξεις (Παπαβλασοπούλου, 2020, σσ. 49,50).

Το 1959 η κυβέρνηση προχώρησε σε εκπαιδευτικές ρυθμίσεις που αφορούσαν μόνο την τεχνική-επαγγελματική και σε θέματα της «γενικής» μέσης εκπαίδευσης χώρισε τα εξατάξια γυμνάσια σε δύο τριετείς «βαθμίδες» (Δημαράς, 2013, σ. 228).

Οι αντιλήψεις της εποχής όσον αφορά στα εκπαιδευτικά θέματα αποτυπώνονται στην ιεράρχηση των παραδοσιακών μαθημάτων όπου δεν σημειώθηκε καμία ανατροπή, για παράδειγμα τα φιλολογικά μαθήματα διδάσκονται περισσότερες ώρες ακόμα και στο οικονομικό γυμνάσιο, στην αμφίεση των μαθητριών στο μάθημα της γυμναστικής και των γυμναστικών επιδείξεων όπου ο υπουργός Παιδείας (υπηρεσιακός) όριζε τις μαθήτριες «να μη φέρουν πλέον 'σόρτς', αλλά μακράν, κάτωθι του γόνατος, φούσταν-περισκελίδα» τις γνωστές φουφούλες, αλλά και στην διαπόμπευση δύο νεαρών στους δρόμους της Αθήνας αφού πρώτα τους είχαν κουρέψει τα μαλλιά «με ψιλή μηχανή» και τους είχαν κοντύνει τα παντελόνια τους, νόμος 4000 του 1958 «Περί τεντυμπούσμου» (Δημαράς, 2013, σσ. 229,230).

Παρατηρείται λοιπόν μια συνέχεια στην έμφυλη διάκριση της εκπαίδευσης των θηλέων που ορίζεται από αντιλήψεις σχετικές με τη φύση και την αποστολή της γυναίκας. Από τη μία πλευρά το γυμνάσιο έχει τον ίδιο σκοπό και πρόγραμμα για τα κορίτσια και τα αγόρια, ένα δρόμο προς το πανεπιστήμιο, και από την άλλη διαφέρει παρέχοντας «...εις πάσαν γυναίκα απαραίτητα μαθήματα της οικιακής οικονομίας, νοσηλευτικής, βρεφοκομίας και στοιχειώδους παιδολογίας» μαθήματα που θα τις προετοιμάσουν για τα μελλοντικά τους καθήκοντα του σπιτιού (Μπακαλάκη & Ελεγκίτου, 1987, σ. 177). Η έμφυλη διαφοροποίηση συνεχίζεται προπολεμικά με τα μαθήματα της Πολιτικής Αγωγής για τα γυμνάσια αρρένων αλλά στα γυμνάσια θηλέων της Οικιακής Οικονομίας, Χειροτεχνίας για τα αγόρια και Οικιακά Έργα για τα κορίτσια, Υγιεινής και Βρεφοκομίας μόνο για τα κορίτσια στο γυμνάσιο θηλέων, φτάνοντας στο 1961 το μάθημα των Οικοκυρικών να επιβαρύνει με 10 διδακτικές ώρες στα γυμνάσια θηλέων επιβεβαιώνοντας τις αντιλήψεις

περί του οικιακού ρόλου της γυναίκας αλλά και της μητέρας και συζύγου (Παπαβλασοπούλου, 2020, σσ. 45,50).

1.3 Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο Βόλου 1908-1911

Στα βιβλία του Χαράλαμπου Χαρίτου «Το Παρθεναγωγείο του Βόλου» και της Έφης Γαζή «Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια» μπορούμε να ανιχνεύσουμε την ιστορία του σχολείου και τη μεγάλη ανάγκη που υπήρχε στη Βολιώτικη κοινωνία για ένα σχολείο μέσης εκπαίδευσης θηλέων. Στην περιοχή του Βόλου η φοίτηση των κοριτσιών από την απελευθέρωση της πόλης ως τις αρχές του 1900, όσον αφορά στη μέση εκπαίδευση, γινόταν σε ιδιωτικά παρθεναγωγεία ή στη γαλλική σχολή καλογραιών και ήταν σπάνια η συμφοίτηση με αγόρια στο Γυμνάσιο αρρένων. Το Γυμνάσιο Αρρένων Βόλου ήταν το μοναδικό δημόσιο σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στη περιοχή του Βόλου μέχρι το 1921 που ιδρύθηκε το Γυμνάσιο Θηλέων (Χαρίτος, 1989, σ. 92). Το χάσμα αυτό ήρθε να γεφυρώσει η ίδρυση του Ανώτερου Δημοτικού Παρθεναγωγείου Βόλου.

Το Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου (Α.Δ.Π.), τριετούς φοίτησης, ιδρύθηκε το 1908 με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Παγασών μετά την εισηγητική έκθεση που είχε γράψει ο ρηξικέλευθος νεωτεριστής γιατρός και δημοτικός σύμβουλος Δημήτριος Σαράτσης και αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο στην ιστορία της γυναικείας μέσης εκπαίδευσης, εφαρμόζοντας καινοτομίες ιδιαίτερα στο πρόγραμμα αλλά και στη μέθοδο διδασκαλίας των μαθημάτων. Με διευθυντή τον Αλέξανδρο Δελμούζο, που εφάρμοσε πρωτοποριακές μεθόδους διδασκαλίας βασισμένες σε νεωτερικά παιδαγωγικά συστήματα, το σχολείο είχε σκοπό την απόκτηση δεξιοτήτων και την πνευματική καλλιέργεια της Βολιώτισσας μαθήτριας. Ο Δελμούζος με βασικό στόχο την διαμόρφωση του ηθικού και αυθύπαρκτου χαρακτήρα των μαθητριών μέσα από βιωματικές δραστηριότητες καλλιέργησε την αυτενέργεια, «η ενέργεια που πηγάζει από την ελεύθερη βούληση», την ελευθερία και τη συνεργατικότητα (Χαρίτος, 1989, σσ. 250,252).

Ο Δ. Σαράτσης και ο Α. Δελμούζος ήθελαν το Α.Δ.Π. Βόλου να είναι ένα πειραματικό σχολείο εφαρμογής μεταρρυθμιστικών αστικών αντιλήψεων του «Εκπαιδευτικού Δημοτικισμού», γεγονός που καθιστά το σχολείο σε σχέση με παρόμοια σχολεία στον ελληνικό χώρο, μοναδικό για την εποχή του. Ο καινοτόμος χαρακτήρας του Παρθεναγωγείου φαίνεται από τον τρόπο λειτουργίας (π.χ. ήσσονος σημασίας οι εισαγωγικές εξετάσεις) και από τον παιδαγωγικό προσανατολισμό προσέγγισης των

μαθητριών, δίνοντας έμφαση στη συναισθηματική και αισθητική αγωγή προκειμένου να ξυπνήσει τον εσωτερικό κόσμο των μαθητριών «που κοιμόταν» (Χαρίτος, 1989, σ. 251). Οι αλλαγές έγιναν και ως προς τις ώρες που αφιέρωναν στα μαθήματα, ιδιαίτερα στην αντικατάσταση των αρχαίων από τη διδασκαλία των Νέων Ελληνικών. Η χρήση της καθομιλουμένης δημοτικής γλώσσας στο πρόγραμμα του σχολείου, αν και με το αρ. 11 του Συντάγματος του 1911 η καθαρεύουσα καθιερώνεται ως επίσημη γλώσσα του κράτους, δημιουργούσε προβλήματα στο Δελμούζο ήδη από το 1908 και οι φήμες «περί μαλλιαρισμού» είχαν αρχίσει από την αρχή λειτουργίας του σχολείου (Γαζή, 2011, σσ. 135,136).

Σε σχέση με το μάθημα της γυμναστικής ο Δελμούζος είχε συνεργασία με τον Ι. Χρυσάφη, πρωτοπόρου γυμναστή της εποχής και υποστηρικτή της σουηδικής γυμναστικής, και πραγματοποιούνταν σε ένα πλαίσιο από διάφορες σχολικές δράσεις όπως (περίπατοι, εκδρομές, ασχολίες με τον κήπο). Ο σκοπός της γυμναστικής ήταν η σωματική και διανοητική διάπλαση χωρίς καταναγκαστικές ασκήσεις αλλά ως μια ελεύθερη διέξοδο και παιχνίδι πλάθοντας τις μαθήτριες να είναι ελεύθερες, αυτόβουλες και σωματικά δυναμικές. Στο αναλυτικό πρόγραμμα το μάθημα γινόταν, από κοινού για τις τρεις τάξεις, ένα δίωρο την εβδομάδα. Ωστόσο σύμφωνα με τον Δελμούζο «Γυμναστικές ασκήσεις και παιχνίδι γινόταν κάθε μέρα σε μεγαλύτερο διάλλειμα μετά τις πρώτες διδακτικές ώρες» (Χαρίτος, 1989, σ. 180).

Ο Δελμούζος χρησιμοποίησε τους περιπάτους, τις εκδρομές, την διδασκαλία στην ύπαιθρο, το παιχνίδι για να μπορέσουν οι μαθήτριες να αναπτύξουν την προσωπικότητα τους σωματικά και ψυχικά ώστε να γίνει το σχολείο «συνέχεια της ζωής». Αντιλαμβανόμαστε ότι η γυμναστική εφαρμόστηκε στο σχολείο με ένα τρόπο πρωτοποριακό για την εποχή, έξω από τα στενά όρια της υποχρεωτικής άσκησης βασισμένη σε συγκεκριμένο ασηκσιολόγιο, αλλά με ένα βιωματικό τρόπο ενισχύοντας τον αυθορμητισμό, τη ζωντάνια του νεαρού της ηλικίας των μαθητριών με τη συμμετοχή τους σε φυσικές δραστηριότητες. Έτσι έχουμε τις εκδρομές σε κοντινές περιοχές του Βόλου για παράδειγμα στην Παναγία Γορίτσα (λόφος κοντά στο Βόλο), γιατί σύμφωνα με τον Δελμούζο «το ανέβασμα στο βουνό και το κατέβασμα σε απότομα μέρη γυμνάζουν το σώμα και το μάτι, κρατούν την προσοχή σε ένταση, δυναμώνουν τη θέληση και την αυτενέργεια» (Χαρίτος, 1989, σ. 262).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Α.Δ.Π. του Βόλου δέχτηκε επιθετικά σχόλια και αντιρρήσεις όσον αφορά στην κοινωνική προέλευση των μαθητριών, στη μέθοδο διδασκαλίας αλλά και στον τρόπο λειτουργίας του από τη συντηρητική πλευρά της τοπικής κοινωνίας, αλλά και

του δημοσιογράφου Δημοσθένη Κούρτοβικ. Η εφημερίδα *Κήρυξ* παρουσίαζε το σχολείο ως ένα «σχολείον δια τους αριστοκράτας» που οφελούταν από τους δημοτικούς πόρους για να μορφώσουν τα κορίτσια τους οι εύπορες οικογένειες μια επιχειρηματολογία που δεν ίσχυε μια και οι μαθήτριες προέρχονταν από τα μεσαία στρώματα και όχι από τις κυριάρχες οικονομικά οικογένειες που προτιμούσαν την ιδιωτική κατ'οίκον εκπαίδευση (Γαζή, 2011, σσ. 121,122). Σύμφωνα με δημοσίευμα του Δημοσθένη Κούρτοβικ, στην εφημερίδα *Κήρυκας* αναφέρει καυστικό σχόλιο εναντίον των γλωσσικών αντιλήψεων της δημοτικής γλώσσας της οποίας υποστηρικτές ήταν ο Σαράτσης και ο Δελμούζος «...Τα πρώτα βήματα του περιέργου αυτού εκπαιδευτικού δημιουργήματος το οποίον εξεφύτρωσεν εν Βόλω, απέδειξεν ότι η απόπειρα αυτή έχει σκοπούς μαλλιαρωσύνης...» (Χαρίτος, 1989, σσ. 119-121). Επίσης η αιφνιδιαστική επίσκεψη του επισκόπου Δημητριάδος Γερμανού Μαυρομάτη στο Α.Δ.Π., προκειμένου να παρακολουθήσει τον τρόπο διδασκαλίας των μαθημάτων και ειδικότερα των θρησκευτικών, ακολουθήθηκε από κατηγορίες για αθεΐα και πυροδότησε την αντίθεση της κοινής γνώμης για παραβιάσεις της επίσημης θρησκείας (Χαρίτος, 1989, σσ. 267,268). Έγινε δε η αφορμή για τη διακοπή λειτουργίας του με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Παγασών με τους συντελεστές του να κατηγορούνται και κατόπιν να αθώνονται στη δίκη του Ναυπλίου, γνωστή ως «Αθεϊκά του Βόλου».

Σύμφωνα με την Έφη Γαζή, στις καταστάσεις που οδήγησαν στην ματαίωση του εγχειρήματος του Α.Δ.Π. και στη δίωξη των πρωταγωνιστών του, υπάρχει η συνάφεια των πολιτικών απόψεων και συμπεριφορών των Σαράτση και Δελμούζου και η συμμετοχή τους στα τοπικά εργατοσυνδικαλιστικά δρώμενα κυρίως δε οι διαλέξεις και η στήριξη τους στη Νυχτερινή Σχολή του Εργατικού Κέντρου Βόλου όπως μαρτυρεί και η εφημερίδα *Ο Εργάτης* (Γαζή, 2011, σσ. 111, 112).

Σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, ο ηθικός πανικός που σταδιακά οδήγησε στην εδραίωση του τριπτύχου «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια» που υποτίθεται τίθονταν εν κινδύνω από τους «άθεους του Βόλου», αποτέλεσε κεντρικό πεδίο άσκησης της πολιτικής και της εξουσίας σηματοδοτώντας τον συντηρητικό κοινωνικό λόγο που περιέβαλε τα «Αθεϊκά του Βόλου» (Γαζή, 2011, σσ. 180,181).

Την οριστική παύση λειτουργίας του Α.Δ.Π. Βόλου διαδέχτηκε η ίδρυση της Ανωτέρας σχολής θηλέων που εξελίχθηκε σε πλήρες Ανώτερο Παρθεναγωγείο (είδος Γυμνασίου) της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας Θεσσαλομαγνησίας, που λειτούργησε μέχρι την ίδρυση του δημοσίου Γυμνασίου Θηλέων Βόλου, το 1921 (Κολιού, 1997, σσ. 141,142).

1.4 Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου

Ο Δήμος Παγασών δεν μπορούσε να συντηρήσει οικονομικά το Παρθεναγωγείο λόγω μειωμένων δημοτικών εσόδων και με το γενικό αίτημα για ίδρυση Δημοσίου Γυμνασίου Θηλέων το δημοτικό συμβούλιο συνεδρίασε και αποφάσισε παμψηφεί να υποβάλει πρόταση στο Υπουργείο Εκκλησιαστικής και Δημόσιας Εκπαίδευσης «παρακαλούν εξ ονόματος των κατοίκων της πόλεως και της περιφέρειας, όπως συστηθεί εν Βόλω πλήρες Γυμνάσιο θηλέων». Με το Β.Δ. 09.08.1921 στο Δορύλαιο της Μικράς Ασίας περί ιδρύσεως σχολείων μέσης εκπαίδευσης, το Γυμνάσιο θηλέων στο Βόλο είναι πια γεγονός, «Πλήρες τετρατάξιο γυμνάσιον θηλέων εν Βόλω, καταργουμένου του εν τη αυτή πόλει Ανωτέρου Παρθεναγωγείου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας Θετταλομαγνησίας» (παράρτημα εικ. 18) με τις υπογραφές του βασιλιά Κωνσταντίνου και του υπουργού Θ. Ζαΐμη (Κολιού, 1997, σσ. 160,161).

Με γυμνασιάρχη τον φιλόλογο κ. Χατζηνικολάου ξεκίνησαν τα πρώτα μαθήματα στο διδακτήριο του 4^{ου} Ελληνικού Σχολείου Βόλου αφού παρέλαβε τα υπηρεσιακά βιβλία (1912-1921) από το Ανώτερο Παρθεναγωγείο Βόλου. Το γυμνάσιο μετατρέπεται σε εξατάξιο με την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929 και το κεντρικό διδακτήριο είναι ένα νεοκλασικό κτήριο στη συμβολή των οδών Κ. Καρτάλη και Κωνσταντά (σημερινή βιβλιοθήκη Κυριαζή). Το πλήθος των μαθητριών στα χρόνια λειτουργίας του σχολείου φιλοξενήθηκε ταυτόχρονα με το κεντρικό και σε άλλα «παραρτήματα» όπως αρχικά στην οδό Σταθά, έπειτα στην οδό Ροζού με Αλεξάνδρας και αργότερα στη Ροζού με Πλάτωνος (στη δεκαετία του 50), όλα στον κεντρικό αστικό ιστό της πόλης. Μετά τον σεισμό τον Απρίλιο του 1955 τα κτήρια κρίθηκαν ακατάλληλα και για δύο χρόνια στεγάστηκε στο 4^ο και 5^ο Δημοτικό σχολείο, το 1957-1958 συστεγάστηκε με το Α' Γυμνάσιο αρρένων στα παραπήγματα στο οικόπεδο «Τσιμπούκη» σημερινό 1^ο Γυμνάσιο και 1^ο ΓΕΛ Βόλου (Μαυρομάτης, 1999). Τις επόμενες χρονιές δημιουργήθηκε, όπως αναφέρει η συνεντευξιαζόμενη, «ξύλινο υπερυψωμένο παράπηγμα στην οδό Γαλλίας με Γαμβέτα» από το οποίο και αποφοίτησε το σχολικό έτος 1960-61. Το σχολείο απέκτησε δικές του εγκαταστάσεις στη συμβολή των οδών Λόρδου Βύρωνος με Κύπρου την επόμενη δεκαετία και σήμερα ονομάζεται 3^ο Γυμνάσιο και 3^ο ΓΕΛ Βόλου.

Τη δεκαετία που μελετάμε το σχολείο παραμένει το μοναδικό δημόσιο αμιγές θηλέων ενώ στην ιδιωτική μέση εκπαίδευση λειτουργεί από το 1904 η ελληνογαλλική σχολή των καλογραιών (Ecole Francaise de Sœurs de Saint Joseph de l'Apparition). Στη πόλη

λειτουργούσαν δύο γυμνάσια αρρένων και η εμπορική σχολή. Το γυμνάσιο είχε παραρτήματα στην Αργαλαστή, στη Ζαγορά, στο Βελεστίνο, στη Νέα Ιωνία-για κάποιο διάστημα αλλά και στα νησιά Σκιάθο και Σκόπελο όπως βλέπουμε από τα αρχεία. Σύμφωνα με το βιβλίο Πράξεων βλέπουμε ότι στην αρχή της δεκαετίας οι καθηγητές του σχολείου ήταν ως επί των πλείστων άνδρες με ειδικότητα φιλόλογος, μαθηματικός, θεολόγος, φυσικός αν και καταγράφονται και γυναίκες με ειδικότητα φιλόλογος, οικοκυρικών, ωδικής και γυμναστικής (μόνο γυναίκες σε όλη τη δεκαετία και ένας γυμναστής το 1960).

Ερευνώντας το αρχείο του σχολείου εντύπωση προκαλεί ο Σχολικός Κανονισμός² όπου ο σύλλογος των καθηγητών στην παιδαγωγική συνεδρία αναφέρει με λεπτομέρειες την «ατομική εμφάνιση» των μαθητριών, την «ευκοσμία εν τω σχολείω» και τις υποχρεώσεις των μαθητριών για την εύρυθμη λειτουργία.

---

² 19^η Συνεδρία Οκτώβριος 1950 Βιβλίο Παιδαγωγικής Συνεδρίας

Ο σχολικός κανονισμός έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο σημείο που αναφέρεται στην «εξωσχολική συμπεριφορά» με τις απαγορεύσεις να μας δίνουν την αντίληψη της εποχής και το κλίμα του συγκεκριμένου σχολείου. Διαβάσουμε ακολούθως τα παρακάτω:

«1)...2)...3)Απαγορεύεται εις τας μαθητρίας να παραμένουν εκτός των οικιών των ή να κυκλοφορούν εις τας οδούς κατά τας βραδυνάς ώρας πέραν της υπό του σχολείου κανονιζομένης εκάστοτε ώρας. 4)Κατά τας Κυριακάς και τας λοιπάς εορτάς, καθ'άς αργεί το σχολεῖον, επιτρέπεται η παραμονή των μαθητριών εις τα κέντρα της πόλεως εφ'όσον συνοδεύονται υπό των γονέων των. 5)Απαγορεύεται απολύτως η είσοδος και φοίτηση των μαθητριών εις τα χορευτικά κέντρα και η συμμετοχή αυτών εις τους εις τα διάφορα κέντρα της πόλεως διδομένους χορούς. 6)Απαγορεύεται εις τας μαθητρίας η παρακολούθησις κινηματογραφικών ή άλλων θεατρικών παραστάσεων άνευ αδείας του σχολείου.7)Απαγορεύεται εις τας μαθητρίας να μετέχουν εις εορτάς διδομένων υπό διαφόρων οργανισμών ή σωματείων άνευ τας αδείας του σχολείου. 8)Απαγορεύεται εις τας μαθητρίας περίπατος εις κεντρικόν οδόν Ερμού ή και η άνευ εργασίας διέλευσις δια τας οδού ταύτης. 9)Πάσα μαθήτρια παραβαίνουσα έστω και μίαν εκ των άνω απαγορευτικών διατάξεων θα τιμωρείται αυστηρότατα».

Η εκπαιδευτική πολιτική πρακτική της δεκαετίας του 1950 ακολουθώντας το ελληνοχριστιανικό ιδεολόγημα δίνει εξουσία στο σχολείο να περιφρουρήσει το συντηρητικό κοινωνικό οικοδόμημα με απαγορεύσεις και επιτηρήσεις των νέων από τον «μέγα φόβο» του εμφυλίου πολέμου (Φραγκουδάκη, 2015). Αυτή η εξουσία εκφράζεται και με την θέσπιση των στολών (ποδιά), του αριθμού τους και της εν γένει ατομικής εμφάνισης στο σχολείο, στις επιδείξεις, στις παρελάσεις, στους αγώνες που υπογραμίζουν την εθνική ενότητα, προκαλούν συναισθηματική φόρτηση και ενδυναμώνουν την εθνική ταυτότητα. (Λέκκας, 2011, σσ. 138,139)

Η συντηρητική, ελεγχόμενη και απαγορευτική στάση σε θέματα εμφάνισης, εξωσχολικής δραστηριότητας είναι για τις μαθήτριες της εποχής ένα πλαίσιο που ορίζεται από την εν γένει πολιτική κατάσταση και πιθανόν να ορίζεται και από την ίδια την οικογένεια που ακόμη θεωρεί ότι η θέση των κοριτσιών είναι στο σπίτι. Η αστυνόμευση των μαθητριών, ο συνεχής έλεγχος από τους καθηγητές, που αφορούν την εξωσχολική ζωή μαρτυρά την αντίληψη της κοινωνίας περί ηθικής συμπεριφοράς που πρέπει να ακολουθούν οι μαθήτριες και οι μαθητές της εποχής. Η στάση αυτή προσδιορίζεται με σαφήνεια όπως διαβάζουμε σε έγγραφο³ από τον Γενικό Επιθεωρητή για την επιβολή μέτρων που ελήφθησαν από τα αρμόδια όργανα και κρίθηκαν απαραίτητα για εφαρμογή από τους συλλόγους καθηγητών

³Αρ.πρ. 2602/10 Μάιου/1956 Προς τους διευθυντές μέσης εκπαίδευσης δημοσίων και ιδιωτικών σχολείων

«μέτρα παρακολούθησής και ελέγχου της εξωσχολικής διαγωγής μαθητών» για τα οποία έπρεπε να ενημερωθούν οι γονείς και κηδεμόνες τους. Οι καθηγητές είχαν πέρα από το διδακτικό τους έργο και το ρόλο παρακολούθησης των μαθητριών με τη συνοδεία αστυνομικού ντυμένου με πολιτικά. Σύμφωνα με το έγγραφο κάθε εβδομάδα οριζόταν από την αστυνομική διεύθυνση ένας αξιωματικός για έλεγχο των μαθητών/τριων εκτός σχολείου σε χώρους όπως κινηματογράφος, σφαιριστήρια, κέντρα διασκέδασης. Επίσης το σχολείο έπρεπε να ορίζει έναν καθηγητή και σε συνεννόηση με την αστυνομική διεύθυνση να συνεπικουρεί στο πρόγραμμα ελέγχου των μαθητών/τριων γιατί τους *«γνώριζε εξ' όψεως»*. Παρατηρούμε λοιπόν αυτή τη δεκαετία ένα περιβάλλον ασφυκτικού ελέγχου και περιορισμού της ελευθερίας για τη νεολαία της εποχής που συντάσσεται και εφαρμόζεται από τα αρμόδια όργανα της κρατικής εξουσίας.

Ο Σχολικός Κανονισμός αποτυπώνεται σε πολλές παιδαγωγικές συνεδρίες με την εφαρμογή αυστηρών ποινών, αποβολών και σε ορισμένες περιπτώσεις με μείωση διαγωγής στο τέλος της χρονιάς από «κοσμιωτάτη» σε «κοσμία» γεγονός που βάρυνε τις μαθήτριες ιδιαίτερα στην εύρεση εργασίας. Το Δεκέμβριο του 1950 σε πράξη⁴ βλέπουμε το σύλλογο καθηγητών να αποφασίζει πέντε μέρες αποβολή σε δύο μαθήτριες γιατί με συνοδεία δύο μαθητών του Α' Γυμνασίου Αρρένων *«..μετέβησαν εις Άνω Βόλον όπου εις κέντρον διασκέδασης έφθασαν εις κατάσταση ευθυμίας, εχόρευον, δια τας πράξεις τους δε ταύτας εξέθεσαν το γόητρον του σχολείου»* και επιφυλάσσεται για τον χαρακτηρισμό της διαγωγής στο τέλος της σχολικού έτους. Σε άλλη πράξη⁵ διαβάζουμε ότι ο σύλλογος καθηγητών αποφασίζει την επιβολή αυστηρών ποινών σε 11 μαθήτριες που συμμετείχαν ή οργάνωσαν πάρτυ σε σπίτι εκθέτοντας *«το γόητρον του σχολείου»* και επιφυλάσσεται για τον χαρακτηρισμό της διαγωγής τους στο τέλος της χρονιάς. Στο τέλος της πράξης ο σύλλογος αποφασίζει α) *«να απαγορεύσει εντελώς τα λεγόμενα πάρτυ και αυτού του οικογενειακού χαρακτήρος»* και β) να καλέσει τους κηδεμόνες τους *«...περί των ληπτέων μέτρων προς την περιφρούρησιν της ηθικής των μαθητριών από τους περιστοιχίζοντας αυτές παντοειδείς εξωσχολικούς κινδύνους»*. Όπως αντιλαμβανόμαστε τα πάρτυ και οι βόλτες ήταν εντελώς απαγορευτικά και ο πέλεκυς ήταν βαρύς στις παραβαίνουσες.

Το γυμνάσιο θηλέων βάδισε σε όλη τη δεκαετία στο πλαίσιο που όριζε ο Σχολικός Κανονισμός του και υπηρέτησε τη μέση εκπαίδευση των κοριτσιών σύμφωνα με τις

⁴ Πράξη 7^η 1-12-1950 Βιβλίο Πράξεων από Σεπτ. 1949- Ιαν.1961

⁵ Πράξη 6^η 29.11.1951 Βιβλίο Πράξεων από Σεπτ. 1949- Ιαν.1961

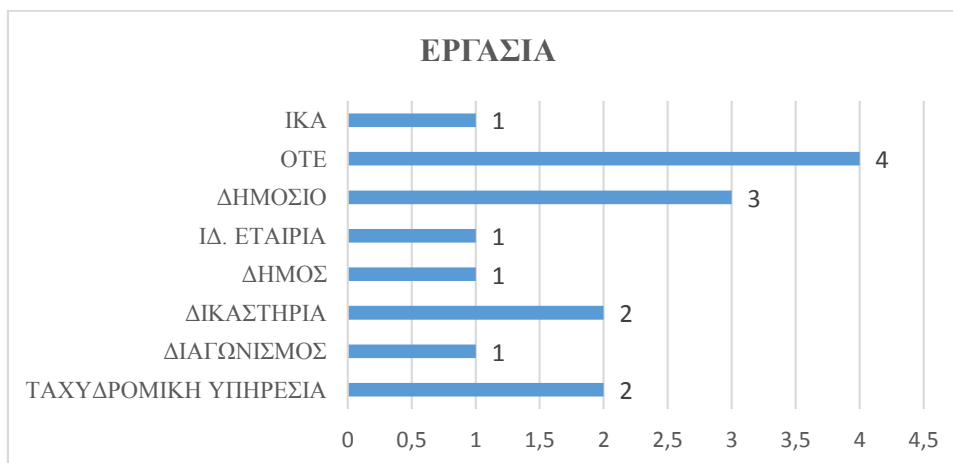
αντιλήψεις της εποχής ανοίγοντας το δρόμο για ανώτερες σχολές και επαγγελματική αποκατάσταση στις μαθήτριες του. Από τις αιτήσεις των μαθητριών, το σχολικό έτος 1960-61, που ζητούσαν αποδεικτικά τίτλων σπουδών έχουμε μια ένδειξη των σπουδών που ήθελαν να ακολουθήσαν οι τελειόφοιτες.

Σε σύνολο 64 μαθητριών προκύπτει το παρακάτω γράφημα που αφορά τη συνέχιση των σπουδών τους. Δεκατέσσερις μαθήτριες δηλώνουν Πανεπιστήμιο, επτά Νοσηλευτική ΕΕΣ, επτά Παιδαγωγική Ακαδημία, έξι Φιλοσοφική/Νομική, έξι σπουδές στο εξωτερικό, τρεις Γαλλική Φιλολογία, τρεις Σχολή Μαιών, τρεις Χαροκόπειο και δύο Φυσικομαθηματικό. Η κ. Κυρίτση αναφέρει ότι η τάξη τους έβγαλε *«δύο γιατρούς από το δεύτερο τμήμα-αρχίζω απ' τα πιο δύσκολα, πολλούς φιλολόγους και ορισμένους μαθηματικούς»*, η ίδια έδωσε εξετάσεις στην Νοσηλευτική του Ερυθρού Σταυρού, αν και ήθελε να γίνει *«μαθηματικός»*. Παρατηρούμε ότι οι απόφοιτες του γυμνασίου επιλέγουν για την ανώτερη εκπαίδευση τους, πέρα από το επάγγελμα της δασκάλας που για χρόνια ήταν η μοναδική διέξοδος, κατευθύνσεις επαγγελματικής αποκατάστασης κυρίως ανθρωπιστικού και κοινωνικού περιεχομένου (διδασκαλία παιδιών και φροντίδα-περίθαλψη αρρώστων) ενώ οι πολυτεχνικές σχολές είναι σε πολύ χαμηλά ποσοστά την δεκαετία του 1950, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τις Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου με τον πίνακα κατανομής φοιτητικού πληθυσμού κατά φύλο, εκπαιδευτικό ίδρυμα σχολή και τμήμα αυτής της δεκαετίας (Δαλακούρα & Ζιώγου-Καραστεργίου, 2015, σσ. 201-203).

Εικόνα 6 Αιτήσεις μαθητριών για αποδεικτικά τίτλων σπουδών 1960-61

Όσον αφορά στην επαγγελματική αποκατάσταση βρίσκουμε αιτήσεις 15 μαθητριών για προσλήψεις στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα γεγονός που μαρτυρά την άμεση ανάγκη για στήριξη της οικογένειας αλλά και το εφόδιο που έδινε το απολυτήριο του σχολείου για μια πολυπόθητη θέση στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα, πέρα από την εργοστασιακή απασχόληση σε θέση εργάτριας. Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε τις θέσεις εργασίες που απευθύνονται οι μαθήτριες. Τέσσερις να επιλέγουν να καταθέσουν τα χαρτιά τους στον ΟΤΕ, τρεις στο δημόσιο και οι υπόλοιπες σε υπηρεσίες ΙΚΑ, Δήμος, Δικαστήρια, Ταχυδρομείο, Ιδιωτική εταιρεία.

Εικόνα 7 Αιτήσεις μαθητριών για αποδεικτικό σπουδών για θέση εργασίας 1960-61

Το απολυτήριο του Γυμνασίου ήταν για την εποχή αναμφισβήτητο εφόδιο για ανώτερες σπουδές και εργασία όπως μας αναφέρει και η συνεντευξιαζόμενη:

«Ήταν εφόδιο το Γυμνάσιο. Δεν νομίζω ότι μπορούσες να δουλέψεις στο δημόσιο χωρίς αυτό. Πολλές συμμαθήτριες μου, πάρα πολλές εκείνη την χρονιά που τελειώσαμε .....πήγαν στον ΟΤΕ τηλεφωνήτριες, άλλη πήγε στην τράπεζα, έμαθε λογιστικά, γραφομηχανή και λίγα αγγλικά και πήγε. Όσες θελήσαν να εργαστούν, νομίζω εργαστήκαν. Βέβαια, υπήρχαν και άλλες που πήγαν πωλήτριες. Θυμούμαι, όμως, ότι δεν ήταν πάρα πολλά τα κορίτσια που ετοιμαστήκαν εκείνη τη χρονιά. Σπουδάσανε όμως μερικές μετά»

Οι οικονομικές δυσκολίες για τη φοίτηση και τις περαιτέρω σπουδές αποτυπώνονται χαρακτηριστικά από την κ.Κυρίτση *«Ήταν πολύ δύσκολη εποχή, ήταν πάρα πολλά παιδιά που ήταν εξαιρετικές μαθήτριες και δεν μπορούσαν να πάνε να σπουδάσουν, για οικονομικούς λόγους»*. Συνεχίζοντας μας εξηγεί τις οικονομικές δυσκολίες της εποχής *«Πρώτα απ' όλα έπρεπε να πας τότε στην κάθε σχολή να δώσεις εξετάσεις. Σε κάθε σχολή πλήρωνες κάποιο παράβολο για να πάρεις μέρος στις εξετάσεις. Αυτό δεν μπορούσαν οι οικογένειες τότε να το κάνουν. Θυμάμαι από την τάξη μας λίγες κάνανε φροντιστήριο»*. Ωστόσο η ίδια συνεχίζει λέγοντας *«Μόλις τέλειωσα το σχολείο έκανα την αίτηση μου. Δεν μπορούσα να κάνω φροντιστήρια, όχι γιατί δεν υπήρχε η οικονομική δυνατότητα αλλά η μητέρα μου είχε την αντίληψη πως επειδή δεν είχε σπουδάσει ο μεγάλος γιός, γιατί να πάει το κορίτσι;»*. Έκτος από τις οικονομικές δυσκολίες υπάρχει τουλάχιστον για την ίδια και μια έμφυλη στάση των γονιών απέναντι στο κορίτσι της οικογένειας που πιθανόν να συμβαίνει και σε άλλες οικογένειες τοποθετώντας τα κορίτσια σε δεύτερο ρόλο σε σχέση με τα αγόρια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

2.1 Στατιστικά στοιχεία μαθητριών 1950-1960

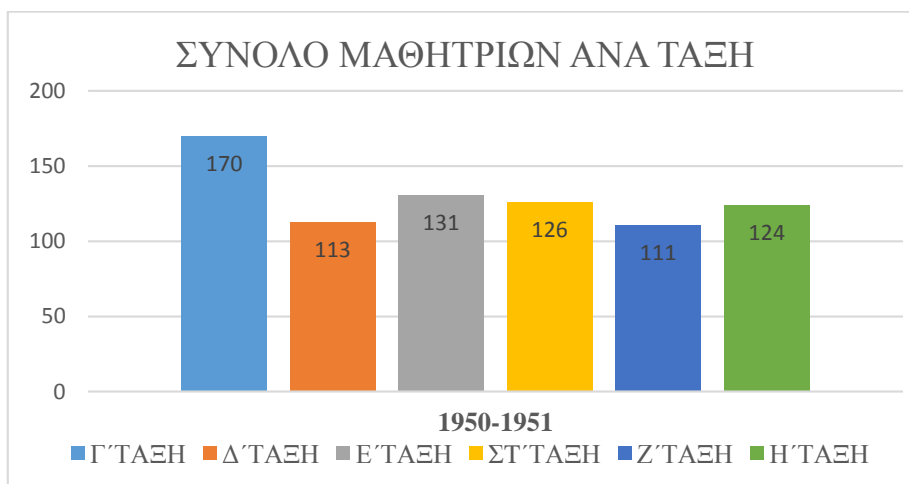
Από τη μελέτη και επεξεργασία των βιβλίων του ειδικού ελέγχου και τα μαθητολόγια προκύπτει το δυναμικό της μαθητικής κοινότητας του σχολείου που είναι για την εποχή ένας μεγάλος αριθμός μαθητριών που εγγράφονται στο Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου, δεδομένο ότι ο πληθυσμός της πόλης ανέρχεται σε 65.090 κατοίκους το 1951 (Π.Σ. Βόλου-Νέας Ιωνίας). Η δύναμη του σχολείου σε αριθμό καταδεικνύει την μεγάλη ανταπόκριση της κοινωνίας με στόχο την επαγγελματική εξέλιξη κατά προτεραιότητα στο δημόσιο τομέα αλλά και την είσοδο τους σε ανώτερες και ανώτατες σχολές όπως είδαμε στα παραπάνω γραφήματα (εικόνα 2,3). Τα Γυμνάσια αυτή την δεκαετία ονομάζονται οκτατάξια και άρχιζαν από την Γ΄ τάξη, αν και στην ουσία ήταν εξατάξια αφού έλειπε η Α΄ και Β΄ τάξη (Αντωνίου, 2018).

Μελετώντας το αρχειακό υλικό⁶ εξάγουμε ποσοτικά στατιστικά στοιχεία όλων των τάξεων (Γ΄, Δ΄, Ε΄, Σ΄, Ζ΄, Η΄) του σχολείου και το σύνολο των μαθητριών ανά σχολική χρονιά στοιχειοθετώντας την περίοδο που εξετάζουμε και δίνουμε μία εικόνα μεγέθους της σχολικής ζωής του Γυμνασίου.

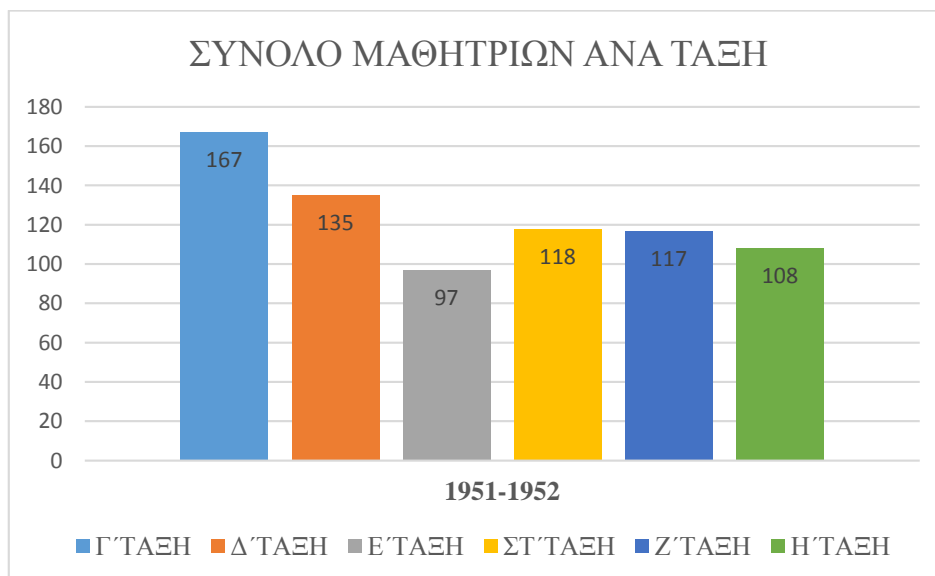
Το παρακάτω διάγραμμα μάς δείχνει την διακύμανση ανά τάξη του αριθμού των μαθητριών στη σχολική μονάδα το σχολικό έτος 1950-1951. Σε σύνολο 775 μαθητριών έχουμε εγγεγραμμένες αναλυτικά, 170 μαθήτριες στην Γ΄, 113 στη Δ΄, 131 στην Ε΄, 126 στη ΣΤ΄, 111 στη Ζ΄ και 124 στην Η΄. Το πλήθος των μαθητριών στις μεγαλύτερες τάξεις μειώνεται σε σχέση με τη Γ΄ τάξη.

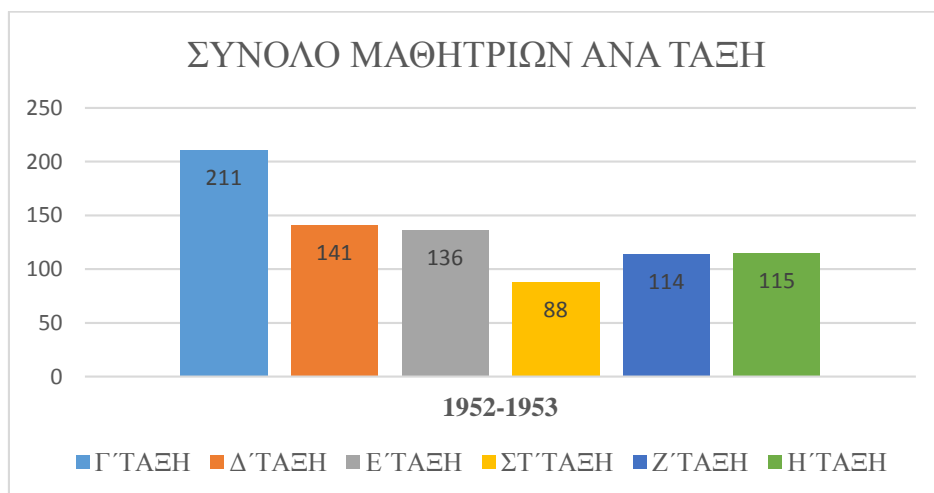
⁶ Αρχείο Γυμνασίου Θηλέων Βόλου: Βιβλίο Γενικού Ελέγχου 1947-55 Οκτατάξιο, Γενικός Έλεγχος 1955-1960 Οκτατάξιο- Εξατάξιο Γυμνάσιο (3^ο Γελ. Βόλου)

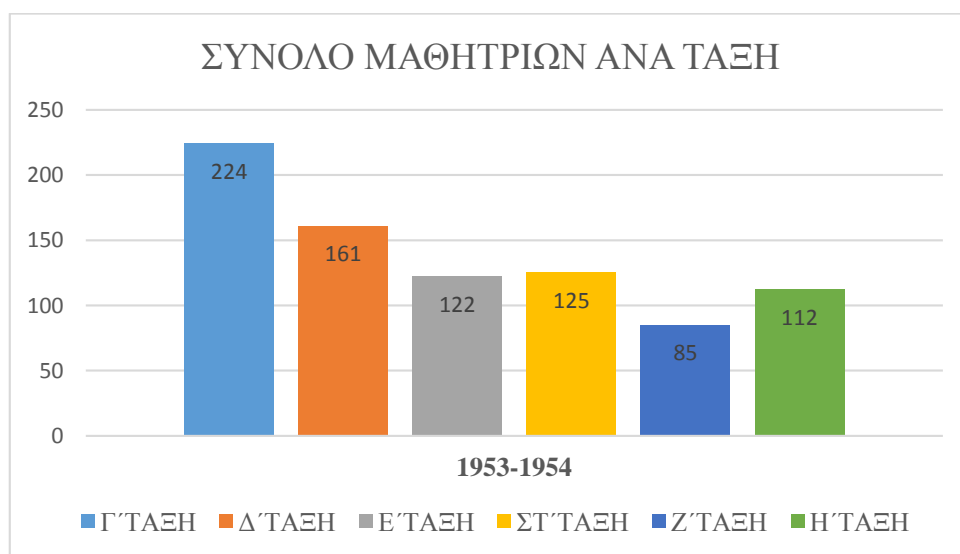
Για την επόμενη σχολική χρονιά 1951-1952 σε σύνολο 742 μαθητριών έχουμε εγγεγραμμένες αναλυτικά, 167 μαθήτριες στην Γ', 135 στη Δ', 97 στην Ε', 118 στη ΣΤ', 117 στη Ζ' και 108 στην Η'. Μεγάλη μείωση καταγράφεται στη Ε' τάξη, συνεχίζεται η μείωση στις υπόλοιπες σε σχέση με την Γ'.

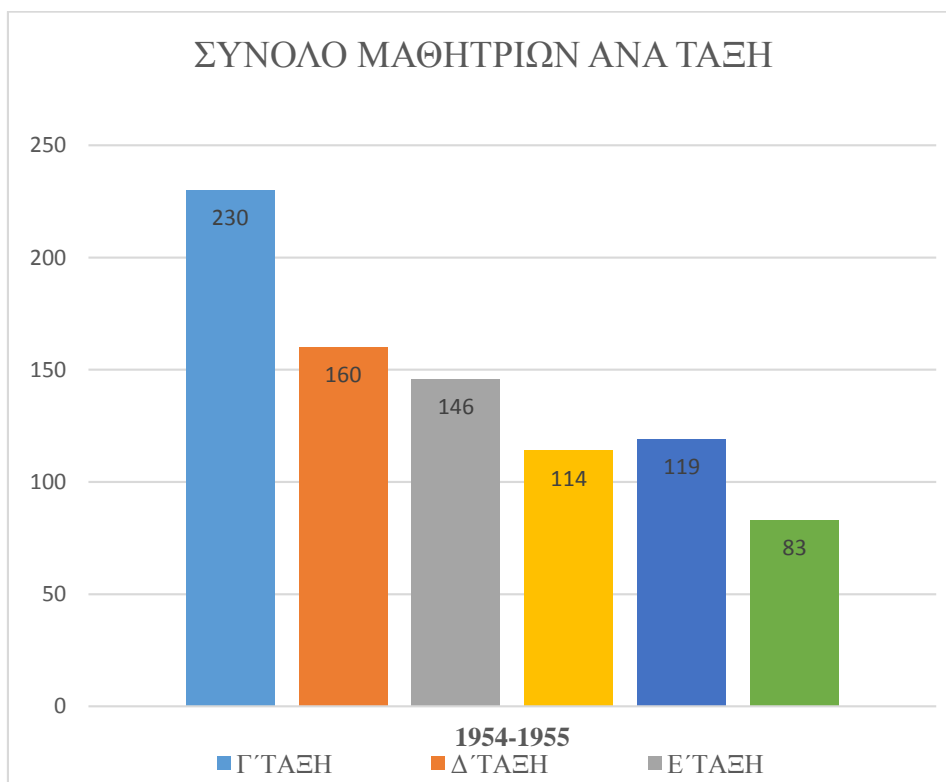
Αναφορικά με το σχολικό έτος 1952-1953 βρίσκουμε καταγεγραμμένες σε σύνολο 805 μαθήτριες, 211 στην Γ', 141 στη Δ', 136 στην Ε', 88 στη ΣΤ', 114 στη Ζ' και 115 στην Η'. Εξαιρετικά μεγάλο πλήθος εγγράφεται στη Γ', αλλά βλέπουμε μεγάλη πτώση στις άλλες τάξεις ειδικά στην ΣΤ' τάξη.

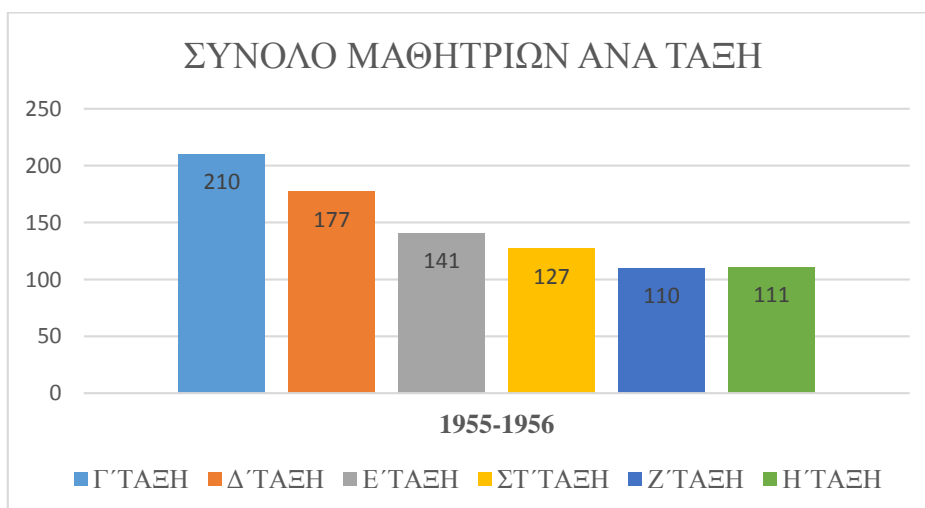
Στο επόμενο διάγραμμα που αφορά στο σχολικό έτος 1953-1954 σε σύνολο 829 μαθητριών έχουμε εγγεγραμμένες αναλυτικά, 224 μαθήτριες στην Γ', 161 στη Δ', 122 στην Ε', 125 στη ΣΤ', 85 στη Ζ' και 112 στην Η'. Η Γ' τάξη συνεχίζει να καταγράφει πολυπληθείς εγγραφές ωστόσο στις υπόλοιπες τάξεις έχουμε σημαντική μείωση, ειδικά στη Ζ' (εβδόμη).

Στη συνέχεια εγγράφονται 852 μαθήτριες για το σχολικό έτος 1954-1955 και κατανέμονται κατά τάξη ως εξής, 230 μαθήτριες στην Γ', 160 στη Δ', 146 στην Ε', 114 στη ΣΤ', 119 στη Ζ' και 83 στην Η'. Το πλήθος των μαθητριών αυξάνεται αλλά υπάρχει μείωση στις μεγαλύτερες τάξεις ειδικά στις τελειόφοιτες.

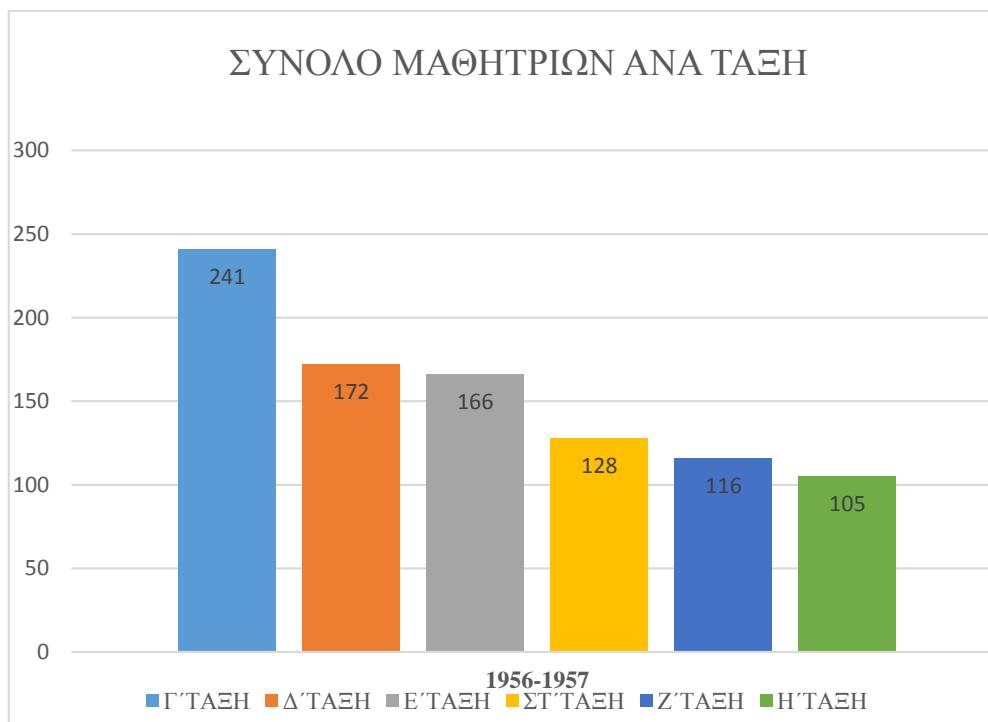

Ακολουθεί το σχολικό έτος 1955-1956 όπου βρίσκουμε σε σύνολο 876 μαθητριών, 210 μαθήτριες στην Γ', 177 στη Δ', 141 στην Ε', 127 στη ΣΤ', 110 στη Ζ' και 111 στην Η'. Η σχολική διαρροή συνεχίζεται στις μεγάλες τάξεις ιδιαίτερα στην ογδόη.

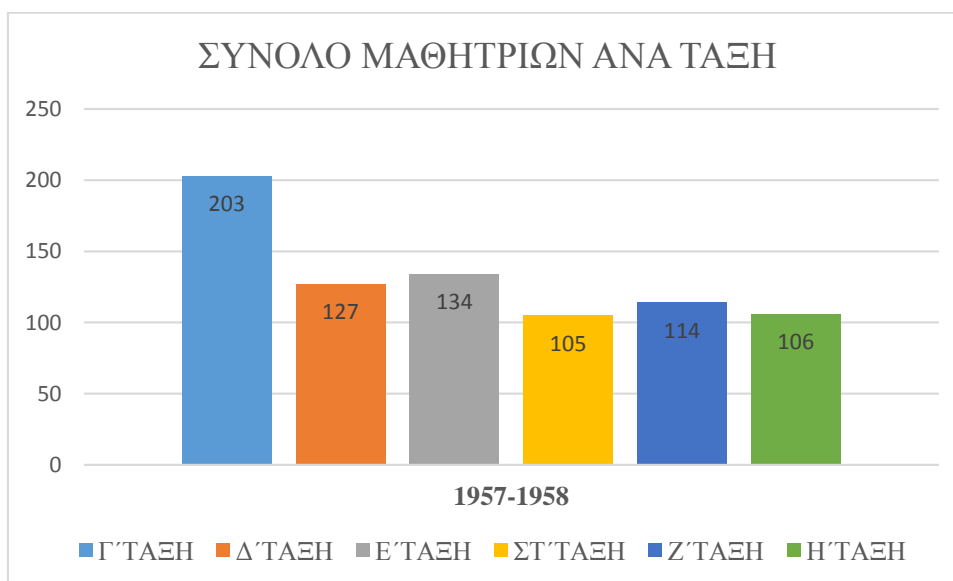

Τα δεδομένα φοίτησης της σχολικής χρονιάς 1956-1957 παρουσιάζονται αναλυτικά ως εξής: σε σύνολο 928 μαθητριών έχουμε εγγεγραμμένες 241 μαθήτριες στην Γ', 172 στη Δ', 166 στην Ε', 128 στη ΣΤ', 116 στη Ζ' και 105 στην Η'.

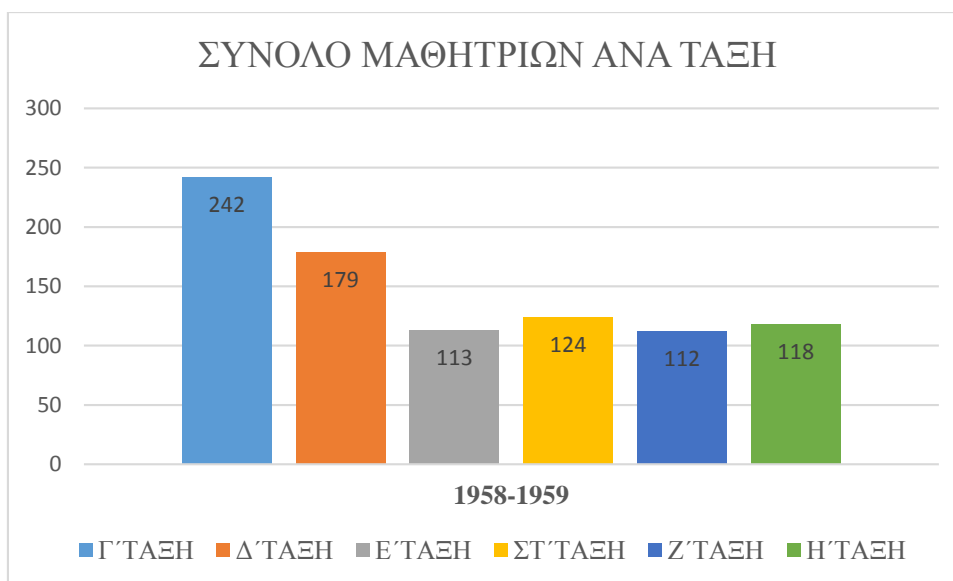

Κατά το σχολικό έτος 1957-1958 αποτυπώνεται μείωση του μαθητικού δυναμικού και αναλυτικά σε σύνολο 789 μαθητριών έχουμε εγγεγραμμένες 203 μαθήτριες στην Γ', 127 στη Δ', 134 στην Ε', 105 στη ΣΤ', 114 στη Ζ' και 106 στην Η'. Η Γ' τάξη συνεχίζει να έχει τις πιο πολλές μαθήτριες σε σχέση με τις μεγαλύτερες τάξεις.

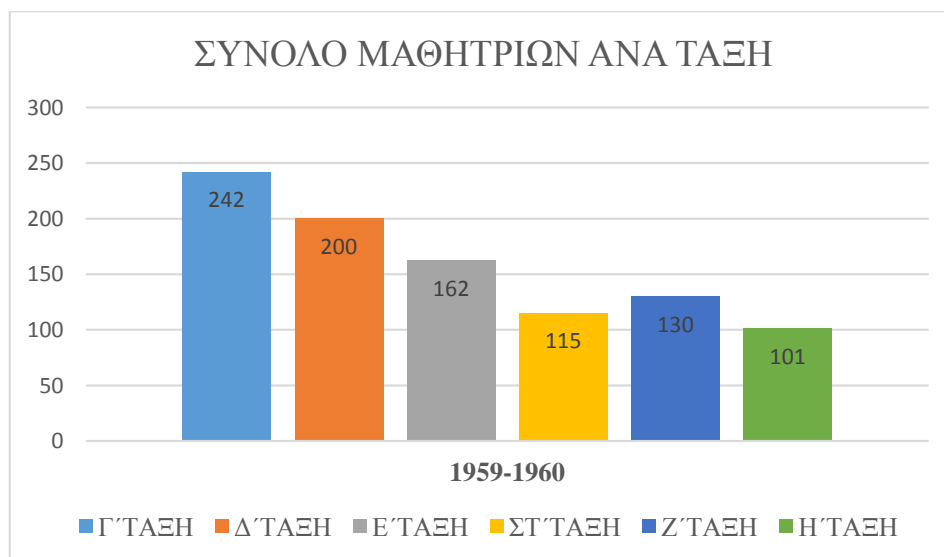

Στη συνέχεια παρατηρείται μια αντιστροφή της τάσης μείωσης του πληθυσμού της σχολικής κοινότητας για το σχολικό έτος 1958-1959 όπου σε σύνολο 888 μαθητριών

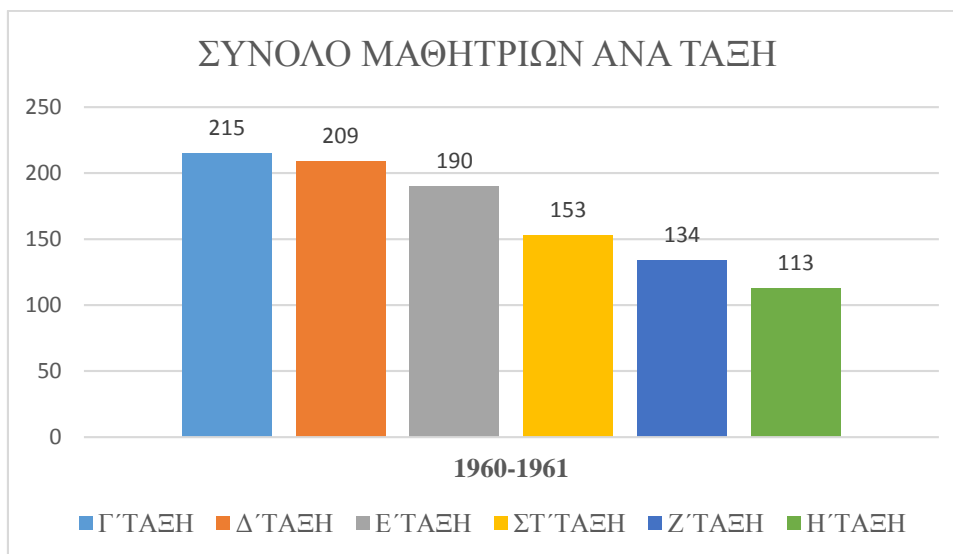
βρίσκουμε 242 μαθήτριες στην Γ΄, 179 στη Δ΄, 113 στην Ε΄, 124 στη ΣΤ΄, 112 στη Ζ΄ και 118 στην Η΄.

Η τάση αύξησης των εγγεγραμμένων μαθητριών συνεχίζεται και στο επόμενο σχολικό έτος 1959-1960 (όπως και στα επόμενα εφεξής) και σε σύνολο 950 μαθητριών έχουμε 242 μαθήτριες στην Γ΄, 200 στη Δ΄, 162 στην Ε΄, 115 στη ΣΤ΄, 130 στη Ζ΄ και 101 στην Η΄.

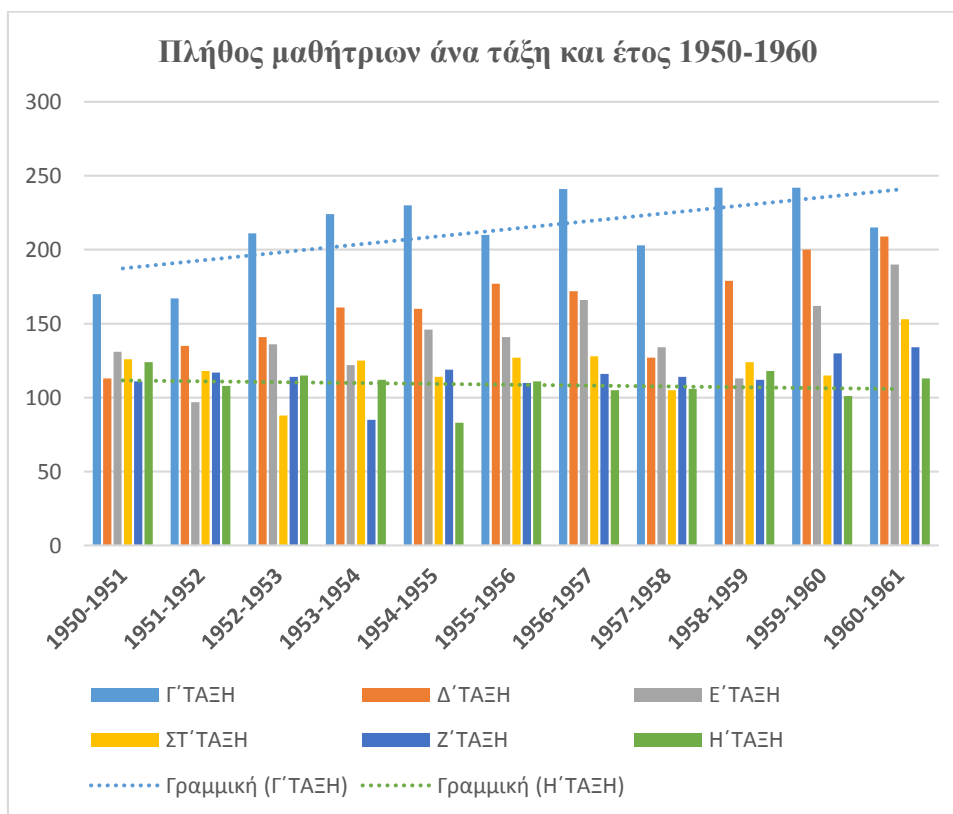

Τέλος, το παρακάτω διάγραμμα μας δείχνει την κατάσταση του μαθητικού πληθυσμού κατά το τελευταίο έτος αναφοράς της μελέτης μας (σχολικό έτος 1960-1961). Καταγράφονται, σε σύνολο 1014 μαθητριών, 215 μαθήτριες στην Γ΄, 209 στη Δ΄, 190 στην Ε΄, 153 στη ΣΤ΄, 134 στη Ζ΄ και 113 στην Η΄. Η αυξητική πορεία παραμένει για την Γ΄ τάξη και παρατηρούμε σταδιακή σταθεροποίηση στις Δ΄ και Ε΄.

Με βάση τις καταγραφές των εγγεγραμμένων μαθητριών σε όλη τη δεκαετία παρατηρείται από το παρακάτω συγκεντρωτικό γράφημα αυξητική τάση στο πλήθος των μαθητριών που εγγράφονται στη Γ' τάξη κάθε χρόνο με μέσο όρο 214 μαθήτριες. Αντίθετα, στην τελευταία τάξη ο αριθμός των τελειοφοίτων παραμένει σχεδόν σταθερός, με μέσο όρο τις 108 μαθήτριες. Πιθανόν η αυστηρότητα των προαγωγικών εξετάσεων, το πλήθος των μαθητριών ανά τάξη, η έλλειψη υποδομών και η απουσία εξωσχολικής, φροντιστηριακής στήριξης για την πλειοψηφία αυτών να αποτελούν τις αιτίες για την διαφορά μεταξύ νεοεισερχόμενων και αποφοίτων του σχολείου.

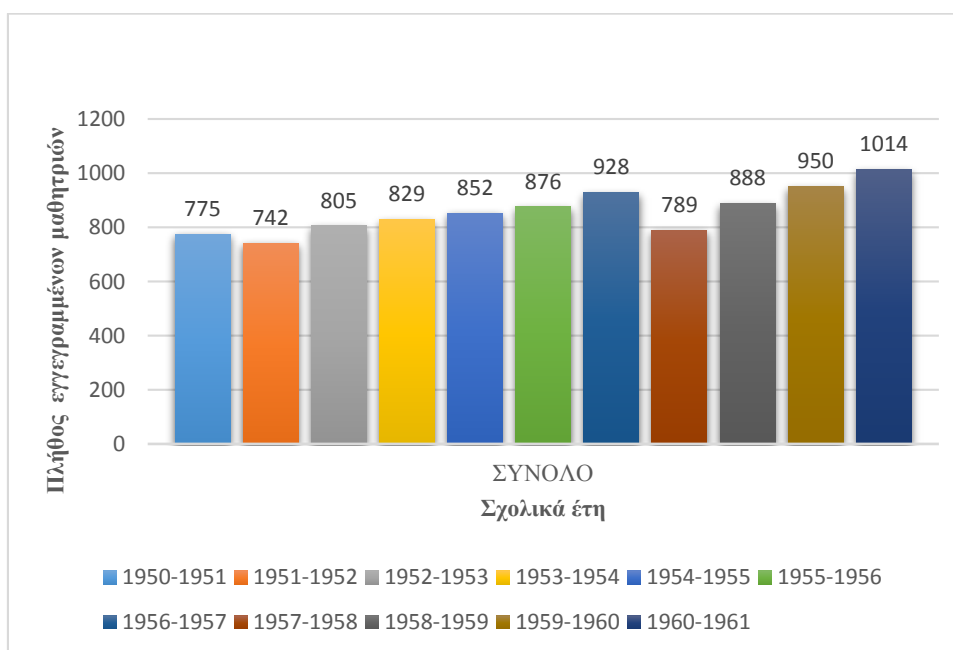
Η πολυπληθής εικόνα των μαθητριών στις τάξεις αναφέρεται χαρακτηριστικά από την κ. Κυρίτση για το 1959 δηλώνοντας ότι στην τάξη τους ήταν «Εζήντα πέντε. Σε κάθε αίθουσα. 130 είχε η τάξη μας. Τρεις, τρεις στα θρανία, μεγάλες κοπέλες. Τρεις, τρεις» γεγονός που μαρτυρά το ενδιαφέρον τους για μόρφωση, παρόλη την έλλειψη υποδομών.

2.1.1 Ανάλυση δεδομένων φοίτησης 1950-1960 και μαθητικής διαρροής

Με βάση τα στοιχεία του παρακάτω διαγράμματος παρατηρούμε ότι το πλήθος των μαθητριών του σχολείου αυξάνεται σταθερά κατά τη διάρκεια της δεκαετίας που μελετάμε με την εξαίρεση του σχολικού έτους 1957-1958, πιθανότατα λόγω των συνεχιζόμενων καταστρεπτικών σεισμών που έπληξαν την πόλη και είχαν ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση ενός μέρους του πληθυσμού της όπως φαίνεται και από την αίτηση για χορήγηση πιστοποιητικού φοίτησης για λόγους μεταγραφής σε άλλες πόλεις⁷.

⁷ Πρωτ.Αλληλ.174/30-4-55 «Αίτηση κ. Χ.Δ αποδεικτικό σπουδών για μεταγραφή» (παράρτημα εικ.19)

Ακολουθήσαμε τη μέθοδο συλλογής των πρωτογενών ποσοτικών στοιχείων για να δούμε το ποσοστό διαρροής που αφορά α) τη διαφορά των εγγεγραμμένων με τις αποφοιτήσαντες ανά τάξη και ανά έτος και β) τη σύγκριση του αριθμού των μαθητριών που εγγράφονται στην Γ' τάξη και αποφοίτησαν μετά από έξι χρόνια (δηλαδή ανά «γενεά» και καταγράψαμε επίσης μεγάλη διακύμανση στα ποσοστά και αυξομειώσεις κάθε χρόνο και σε κάθε «γενεά» στο πλήθος των μαθητριών, όπως αναφέρεται και στη σχετική βιβλιογραφία (Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη, 1998, σσ. 74,75).

Το ποσοστό διαρροής των μαθητριών ανά τάξη μας δείχνει πόσο δύσκολο ήταν να φτάσουν στην ογδόη (Η' τάξη) οι μαθήτριες σε σχέση με τον αρχικό πληθυσμό της τρίτης (Γ' τάξη). Η Γ' τάξη έχει το μεγαλύτερο πλήθος μαθητριών από τις υπόλοιπες σε όλη τη δεκαετία, γεγονός που μας δείχνει το ενδιαφέρον και το ζήλο των μαθητριών/οικογενειών τους για φοίτηση στη μέση εκπαίδευση. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ειδικά σε αυτή την τάξη έχουμε και εγγραφές ηλικιακά μεγαλύτερων κοριτσιών που δείχνει την σταθερή ανάγκη μόρφωσης αλλά και την αυξανόμενη κατανόηση για την αξία της μέσης εκπαίδευσης στις γυναίκες. Ωστόσο παρατηρούμε ότι στις επόμενες τάξεις υπάρχει μείωση στις εγγεγραμμένες μαθήτριες πιθανόν λόγω της δυσκολίας των μαθημάτων, της οικονομικής κατάστασης των οικογενειών (τέλη φοίτησης) ή της ανάγκης για βοήθεια της οικογένειας, με απασχόληση-εργασία στο σπίτι, μια και η μέση εκπαίδευση δεν ήταν ακόμη υποχρεωτική. Στο τέλος της δεκαετίας το ποσοστό των τριών πρώτων τάξεων αντίστοιχες (Α', Β', Γ') γυμνασίου παραμένει σταθερά υψηλό, πιθανόν γιατί έχουμε βελτίωση του κοινωνικό-οικονομικού

επιπέδου των οικογενειών και μεγαλύτερη στήριξη από τις οικογένειες για κατοχή ενός απολυτηρίου μέσης εκπαίδευσης.

Η πιθανότητα διακοπής της φοίτησης προβάλλεται στον παρακάτω πίνακα που ακολουθεί, όπου βλέπουμε τα ποσοστά των μαθητριών που υστερούσαν στα κύρια μαθήματα, σύμφωνα με την Παιδαγωγική Συνεδρία της 8^{ης} Μαρτίου 1956, «*Αι υστερήσασαι εις τα κύρια μαθήματα μαθήτριαι είναι σχετικώς ολίγαι, το δε ποσοστό αυτών κατά τάξεις και κατά μαθήματα είναι ως εξής*»

Τάξεις	Αρχαία	Νέα	Μαθηματικά	Φυσικά
Τάξη Γ΄	9%	16%	20%	-
Τάξη Δ΄	6%	11,5%	17%	-
Τάξη Ε΄	25%	23%	19%	-
Τάξη ΣΤ΄	9%	1%	23%	-
Τάξη Ζ΄	7%	3%	11%	5%
Τάξη Η΄	5%	0%	19%	2%

Πίνακας 1 Ποσοστό μαθητριών που υστερούν σε κύρια μαθήματα 1956

Από τον πίνακα φαίνεται πως η Ε΄ τάξη, η οποία αντιστοιχεί στη σημερινή Γ΄ τάξη Γυμνασίου είναι η δυσκολότερη τη συγκεκριμένη σχολική χρονιά. Τα Αρχαία και τα Νέα Ελληνικά εμφανίζουν χαμηλότερο ποσοστό αποτυχίας σε σχέση με τα Μαθηματικά, τα οποία με εξαίρεση την εβδόμη έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό σε όλες τις τάξεις της συγκεκριμένης σχολικής χρονιάς. Πιθανόν η δυσκολία των Αρχαίων και ακόμη περισσότερο των Μαθηματικών να αποθάρρυνε τις μαθήτριες να συνεχίσουν τη φοίτηση ειδικά μετά την απόρριψη τους από τις εξετάσεις.

Στον παρακάτω πίνακα 2, παρατηρούμε το ποσοστό των τελειόφοιτων μαθητριών που συνεχίζουν τη φοίτηση μετά από έξι χρόνια (τελειόφοιτες Η΄τάξης σε σχέση με τις εγγραφείσες στην αντίστοιχη Γ΄τάξη (Α΄Γυμνασίου σήμερα) και η διαφορά μας δίνει τη διαρροή των μαθητριών.

ΣΧ.ΕΤΗ	Γ΄ΤΑΞΗ	ΣΧ.ΕΤΗ	Η΄ΤΑΞΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ % ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ
1950-1951	170	1955-1956	111	65,29
1951-1952	167	1956-1957	105	62,87
1952-1953	211	1957-1958	106	50,23
1953-1954	224	1958-1959	118	52,67
1954-1955	230	1959-1960	101	43,91
1955-1956	210	1960-1961	113	53,80

Πίνακας 2 Ποσοστό τελειόφοιτων 1950-60

Η ολοκλήρωση της φοίτησης που συνοδεύεται με το απολυτήριο της ογδός δεν ήταν δυνατή από μεγάλο ποσοστό μαθητριών, σχεδόν το 1/3 των μαθητριών της Γ΄ τάξης που εγγράφονται στα δύο πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '50 δεν παρουσιάζουν ολοκληρωμένη φοίτηση παρά μόνο το 65,29% και το 62,87% αντίστοιχα είναι εγγεγραμμένες στην τελευταία τάξη. Τα αίτια πιθανόν να είναι λόγω κοινωνικών συνθηκών–μεταπολεμική περίοδος ή συντηρητικών αντιλήψεων που θέλουν τα κορίτσια τους στο σπίτι ή οικονομικών δυσχερειών της οικογενείας ή να επαναλαμβάναν την τάξη σε άλλη χρονική περίοδο. Το ποσοστό διαρροής ανεβαίνει στο 1/2 για την υπόλοιπη δεκαετία με το 1959 να είναι εγγεγραμμένες στην Η΄τάξη μόλις το 43,91% του αρχικού πληθυσμού και το ποσοστό διαρροής να αυξάνεται στο 56%. Αυτή η τάση επιδεινώθηκε σημαντικά πιθανόν λόγω των εκτάκτων καταστάσεων στην καθημερινότητα των μαθητριών εξαιτίας των σεισμών ή λόγω της δυσκολίας των κύριων μαθημάτων που προαναφέραμε.

Η Χρυσή Βιτσιλάκη -Σορωνιάτη αναφέρει ότι σύμφωνα με θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις η σχολική διαρροή εμφανίζει διαφοροποίηση στα ποσοστά που εξηγούνται βάσει παραγόντων που έχουν να κάνουν με τις κοινωνικές και οικονομικές λειτουργίες της εποχής, την εκπαιδευτική πολιτική λειτουργία, την οικογένεια και τα κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά της αλλά και στα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του ίδιου του ατόμου (Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη, 1998, σ. 69).

Μπορούμε να συνοψίσουμε ότι τη δεκαετία του '50 τα ποσοστά φοίτησης και διαρροής σε μια επαρχιακή πόλη με το συγκεκριμένο κοινωνικό-οικονομικό πλαίσιο που έχουμε αναφέρει πιθανόν να οφείλονται στην οικονομική προσπάθεια ανασυγκρότησης της πόλης μετά τους πολέμους, στην καθυστέρηση εκπαιδευτικής ρύθμισης για υποχρεωτική μέση εκπαίδευση, στις αντιλήψεις της οικογένειας για το ρόλο και τη μόρφωση των κοριτσιών

αλλά και στην αποθάρρυνση των ίδιων των κοριτσιών να συνεχίσουν τη μόρφωση τους. Οι λόγοι αυτοί πιθανόν να αναγκάζουν τις μαθήτριες να εγκαταλείψουν πρόωρα το σχολείο.

2.1.2 Κοινωνικός χάρτης της σχολικής κοινότητας

Από το αρχείο του σχολείου έγινε λεπτομερής καταγραφή, επεξεργασία και μια προσπάθεια ερμηνείας ενός πλήθους πληροφοριών που αποτυπώνουν την επαγγελματική ιδιότητα των γονέων και μας καταδεικνύουν τη σύσταση της κοινωνικής τάξης του σχολείου στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής εποχής στο Βόλο. Στο Μαθητολόγιο του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου καταγράφεται ποικίλη επαγγελματική δραστηριότητα τη σχολική περίοδο 1950-1951.

Αριθμός	Όνομα	Πατήρας	Μητέρα	Επάγγελμα
1)	169	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
2)	168	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
3)	16	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
4)	234	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
5)	56	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
6)	39	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
7)	54	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
8)	29	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
9)	28	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
10)	627	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
11)	499	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
12)	125	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
13)	10	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
14)	660	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
15)	561	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
16)	444	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
17)	604	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
18)	338	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
19)	485	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
20)	184	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
21)	95	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
22)	69	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
23)	146	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
24)	543	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
25)	695	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
26)	174	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
27)	342	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
28)	544	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
29)	658	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
30)	112	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
31)	484	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας
32)	194	Αθανάσιος Κωστής	Κωνσταντίνη	Επαγγελματίας

Εικόνα 8 Βιβλίο Γενικού Ελέγχου καταγραφή επαγγέλματος 1950-51

Η αναφορά στο επάγγελμα των γονέων καταγράφεται μόνο για τον πατέρα χωρίς καμία αναφορά στο επάγγελμα της μητέρας. Από την καταγραφή των επαγγελμάτων του πατρός όλων των τάξεων (Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Ζ', Η') σε σύνολο 775 εγγραφέντων μαθητριών με καταγεγραμμένο το επάγγελμα σε 751 (λόγω αδερφών) προκύπτει ο παρακάτω πίνακας που δείχνει το πλήθος ανά επάγγελμα:

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
	751
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	153
Ορφανή	96
Έμπορος	92
Ιδιωτικός Υπάλληλος	66
Κτηματίας-Κτηνοτρόφος	63
Εργάτης	55
Δημόσιος Υπάλληλος	53
Γεωργός/Αμπελουργός	35
Σιδηδρομικός	27
Οικοδομή	17
Στρατιωτικός-Αστυνομικός	15
Εκπαιδευτικός	14
Ιερέας- Θρησκευτικός λειτουργός	14
Συνταξιούχος	13
Μηχανικός-Χημικός	12
Δικηγόρος- Δικαστής-Συμβολαιογράφος	10
Ναυτικός	8
Ιατρός-Φαρμακοποιός-Οδοντίατρος	5
Ανάπηρου/πολέμου	2
Βιομήχανος	1

Πίνακας 3 Ταξινόμηση πλήθους ανά επάγγελμα πατρός 1950-51.

Ένα ιδιαίτερο στοιχείο πριν αναλύσουμε τα επαγγέλματα των γονέων είναι το μεγάλο ποσοστό των ορφανών κοριτσιών (96) 12,78%. Η καταγραφή του χαρακτηρισμού ορφανή στο μαθητολόγιο αλλά με διεύθυνση κατοικίας είναι ένα στοιχείο που μαρτυρά ότι οι μαθήτριες ήταν ορφανές μόνο από πατέρα πιθανόν λόγω πολέμου, αρρώστιας, κακουχιών και όχι και από μητέρα γεγονός που μας δηλώνει ότι δεν ήταν οικότροφες σε ευαγή ιδρύματα στο Βόλο. Μόνο τέσσερις μαθήτριες καταγράφονται στην Πράξη 3^η/30.9.1950 να προέρχονται από ευαγή ιδρύματα την χρονιά αυτή.

Από την ποσοτική επεξεργασία του πλήθους προκύπτει το παρακάτω ραβδόγραμμα, με ποσοστιαία επί τοις εκατό (%) αποτύπωση των επαγγελμάτων των γονέων το 1950-51. Η ταξινόμηση έγινε βάσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε εργασίας και προέκυψαν 19 κατηγορίες επαγγελμάτων και η κατηγορία των ορφανών.

Σύμφωνα με το γράφημα υπερσχύουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες⁸ με ποσοστό 20,37% και ακολουθούν οι έμποροι⁹ με 12,25% και τρίτοι οι ιδιωτικοί υπάλληλοι¹⁰ με 8,78 %. Όπως βλέπουμε από την ταξινόμηση των ελεύθερων επαγγελματιών πρόκειται για τεχνίτες που εξασκώντας την τέχνη τους μπορούν να εξασφαλίσουν ένα εισόδημα βιοπορισμού της οικογένειας. Οι συγκεκριμένες επαγγελματικές κατευθύνσεις αποτυπώνουν την γενικότερη καχεξία της τοπικής αγοράς ως συνέπεια της μεταπολεμικής αποβιομηχάνισης που αναπόφευκτα ωθεί ένα μεγάλο αριθμό ανέργων στη διέξοδο της μικροεπιχειρηματικότητας (Σκοτινιώτης, 2022, σ. 179).

⁸ Στην κατηγορία των ελεύθερων επαγγελματιών καταχωρίστηκαν όσοι στο διαθέσιμο αρχειακό υλικό αναφερόταν ως: αγγειοπλάστης, καραγωγέας, αρτοποιός, αρχιμουσικός, ασφαλιστής, αυτοκινητιστής, βαρελοποιός, βυρσοδένης, γανωτής, γεωπόνος, εκτελωνιστής, εμπειροκτηνίατρος, εμποροπλοίαρχος, ζαχαροπλάστης, ηλεκτρολόγος, θερμαστής, καροποιός, καφεπώλης, κηπουρός, κουρέας, κρεοπώλης, λογιστής, μαρμαρογλύπτης, μεσίτης, μικροπωλητής, μηχανοδηγός, μυλωνάς, ξενοδόχος, ξυλουργός, παραγγελιοδόχος, ποτοποιός, πρακτικός μηχανικός, ράπτης, σιδηρουργός, τυπογράφος, υδραυλικός, υποδηματοποιός, φανοποιός, φωτογράφος, χαλκουργός, ωρολογοποιός.

⁹ Στην κατηγορία των εμπόρων, καταχωρίστηκαν όσοι στο διαθέσιμο αρχειακό υλικό αναφερόταν ως: ανθρακοπώλης, γαλακτοπώλης, δερματέμπορος, εδωδιματοπώλης, έμπορος, ενοικιαστής ποδηλάτων, εφημεριδοπώλης, ζωέμπορος, ιχθυοπώλης, καπνέμπορος, καπνοπώλης, λαχανοπώλης, ξυλέμπορος, οινοπώλης, οπωροπώλης, παντοπώλης, περιπτερούχος, σιγαροπώλης, σχοινέμπορος, τυρέμπορος.

¹⁰ Στην κατηγορία των ιδιωτικών υπαλλήλων καταχωρίστηκαν όσοι στο διαθέσιμο αρχειακό υλικό αναφερόταν ως: βοηθός φαρμακοποιού, δημοσιογράφος, διευθυντής Εθνικής τράπεζας, εισπράκτορας, επιμελητής εισπράξεων, εφαρμοστής, ιδιωτικός υπάλληλος, μάγειρας, μηχανουργός, μουσικός, οινόμαγειρας, σωφέρ/οδηγός αυτοκινήτου, τραπεζικός υπάλληλος, υπάλληλος.

Όσον αφορά στα κοινωνικά ανώτερα επαγγέλματα καταγράφονται μόλις 5 γονείς γιατροί και 10 δικηγόροι στο πλήθος των 751 γονέων, ενισχύοντας την άτυπη κοινή άποψη ότι τα κοινωνικά ανωτέρα στρώματα επιλέγουν για τα κορίτσια τους, την ιδιωτική Γαλλική σχολή Καθολικών Καλογραιών που λειτουργούσε στο Βόλο από το 1904 (Χαρίτος, 1989, σ. 91). Μόλις το 8,78% είναι κτηματίες- κτηνοτρόφοι, γεγονός που δικαιολογείται λόγω της αστικής θέσης του σχολείου, ωστόσο αποτελεί κίνητρο για κορίτσια από ημιαστικές και ορεινές περιοχές του Πηλίου να φοιτήσουν στο γυμνάσιο.

Η έρευνα του αρχείου συνεχίστηκε με τη λεπτομερή καταγραφή των επαγγελμάτων της σχολικής περιόδου 1960-1961 προκειμένου να δούμε την τάση διακύμανσης των επαγγελμάτων, μέσα στη δεκαετία, πού η πόλη του Βόλου αλλά και το σχολείο δέχτηκε μεγάλο πλήγμα από τους σεισμούς και τις πλημμύρες σε κτηριακό και λειτουργικό επίπεδο. Από την καταγραφή των επαγγελμάτων του πατρός όλων των τάξεων (Α', Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ') σε σύνολο 1017 εγγραφέντων μαθητριών με καταγεγραμμένο το επάγγελμα σε 965 (λόγω αδερφών) προκύπτει το παρακάτω πλήθος:

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΡΟΣ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
	965
Ελεύθεροι Επαγγελματίες	217
Ιδιωτικός Υπάλληλος	120
Έμπορος	115
Εργάτης	108
Ορφανή	91
Κτηματίας-Κτηνοτρόφος	77
Γεωργός/Αμπελουργός	39
Δημόσιος Υπάλληλος	39
Σιδηδρομικός	33
Συνταξιούχος	24
Μηχανικός-Χημικός	19
Οικοδομή	19
Στρατιωτικός-Αστυνομικός	14
Ναυτικός	11
Εκπαιδευτικός	9
Ιερέας- Θρησκευτικός Λειτουργός	8
Δικηγόρος- Δικαστής-Συμβολαιογράφος	6
Ιατρός-Φαρμακοποιός	6
Ανάπηροι/πολέμου	5
Βιομήχανος/Εργοστασιάρχης	5

Πίνακας 4 Ταξινόμηση πλήθους ανά επάγγελμα πατρός 1950-1951

Τα ορφανά κορίτσια είναι 91 ποσοστό 9,43% λιγότερες από το 1950, μια ένδειξη που δείχνει ότι στο τέλος της δεκαετίας αρχίζουν σιγά σιγά να επουλώνονται τα τραύματα των πολέμων.

Από την ποσοτική επεξεργασία του πλήθους προκύπτει το παρακάτω ραβδόγραμμα, με ποσοστιαία επί τοις εκατό (%) αποτύπωση των επαγγελμάτων των γονέων για το 1960-61.

Σύμφωνα με το γράφημα υπερисχύουν οι ελεύθεροι επαγγελματίες¹¹ με 22,48%, ακολουθούν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι 12,43% και τρίτοι οι έμποροι με 11,91%. Αυτός ο επαγγελματικός προσδιορισμός των γονέων στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα στο Βόλο ήταν όπως αναφέραμε στην ιστορία της πόλης λόγω της ιδιαίτερα ανεπτυγμένης εμπορικής και εργοστασιακής δράσης (εργοστάσια-λιμάνι-εμπόριο) στο τέλος του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα. Αυτό το γεγονός δημιούργησε την ανάγκη από τον Εμπορικό Σύλλογο ίδρυσης Εμπορικής Σχολής του Βόλου με διάταγμα της 8^{ης} Νοέμβριου 1900, μια από τις πρώτες

¹¹ Στην κατηγορία των ελεύθερων επαγγελματιών συμπληρώθηκαν στα ήδη καταγεγραμμένα νέα επαγγέλματα από το διαθέσιμο αρχειακό υλικό: ζωγράφος, παπλωματοποιός, κτηματομεσίτης, οξοποιός, ραδιοτεχνίτης, σαρωθροποιός, καπελοποιός, κλινοποιός, μασέρ, ναυτικός πράκτωρ, πεταλωτής

στην Ελλάδα (Κολιού, 1997, σ. 70). Αξίζει να σημειωθεί ότι η εργατική τάξη (εργάτης-εργατικός) αυξάνεται από 7,32% σε 11,19% σε σχέση με τις αρχές της δεκαετίας πράγμα που μας φανερώνει τη μεγάλη διάθεση των βιοπαλαιστών γονέων για μόρφωση και επαγγελματική αποκατάσταση των κοριτσιών τους.

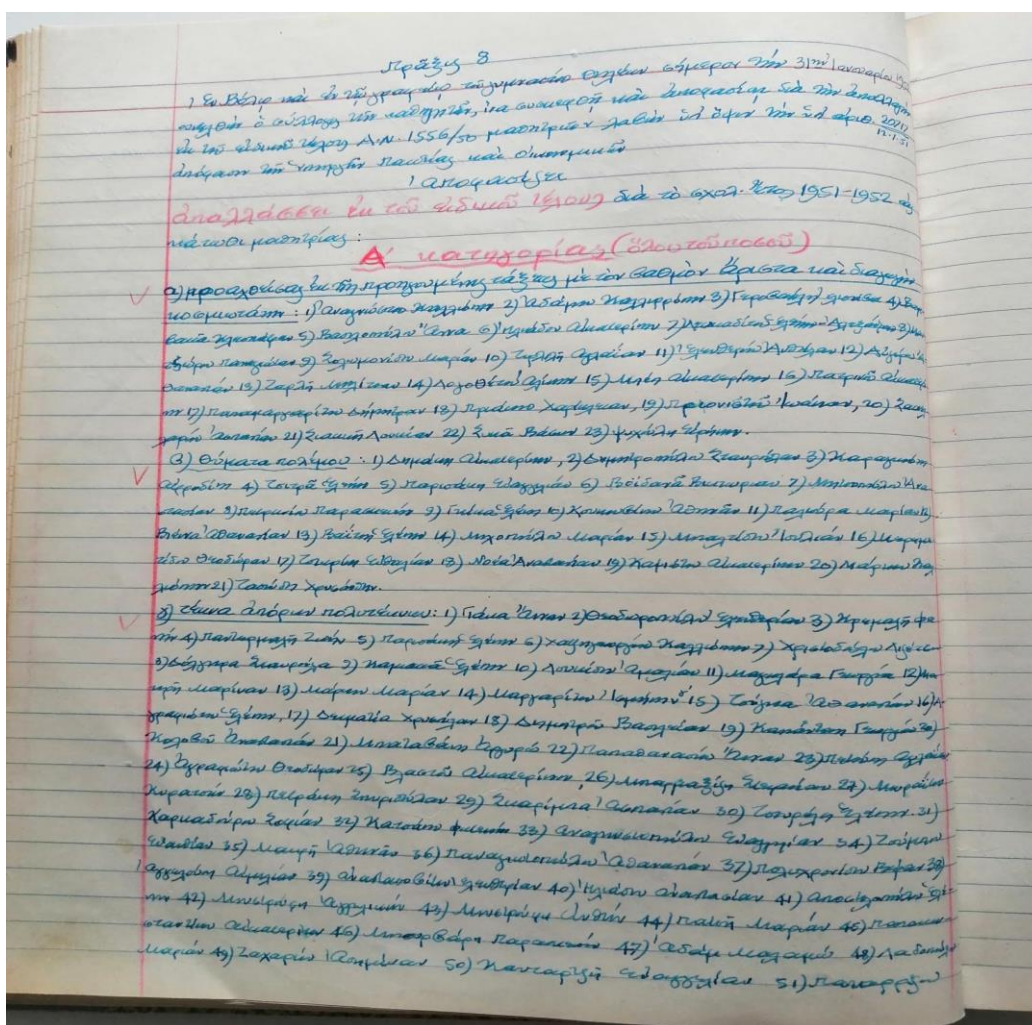
Στην σχολική χρονιά 1960-61 παρατηρήθηκε μείωση του ποσοστού των μαθητριών με επάγγελμα πατρός εκπαιδευτικός από 14 το 1950-51 σε 9. Η μείωση αυτή πιθανόν να οφείλεται στο μέτρο των εκκαθαρίσεων-απολύσεων των αντιφρονούντων εκπαιδευτικών που εφαρμόστηκε το 1953 από την κυβέρνηση Συναγερμού του Παπάγου, βασισμένο στον Α.Ν του 1948, «Περί ελέγχου νομιμοφροσύνης των δημοσίων κτλ...υπαλλήλων και υπηρετών», σύμφωνα με το νόμο, όσοι από τους υπηρετούντες δημοσίους υπαλλήλους κρίνονταν από τα Συμβούλια νομιμοφροσύνης ως «μη νομιμόφρονες», σύμφωνα με το πνεύμα του νόμου αυτού, απολύονταν οριστικώς από τις υπηρεσίες τους (Παπαβλασοπούλου, 2020, σ. 134). Στο αρχείο του σχολείου καταγράφεται με το υπ.αρ.Εμπ. 62/2.05.1955 εισερχόμενο Εμπιστευτικό Έγγραφο του Γενικού Επιθεωρητή από τη Γενική Επιθεώρηση Μέσης Εκπαιδευσεως ΣΤ΄ Περιφέρειας προς τον Γυμνασιάρχη κ. Πριάκο σύμφωνα με το οποίο με διαταγή του Υπουργείου Παιδείας αποστέλλεται έντυπη δήλωση νομιμοφροσύνης και «παρακαλούμεν, όπως συμπληρωθεί, αυτή υπό του καθηγητού του καθ' υμάς γυμνασίου Α.Π. και υποβολή ημών». Αυτό μας μαρτυρά το συνεχόμενο έλεγχο του δημοσίου ειδικά των εκπαιδευτικών σε θέματα πολιτικής θεώρησης και πιθανόν απολύσεις εκπαιδευτικών που δεν συμπλήρωναν τη δήλωση νομιμοφροσύνης. Τέλος, ο αριθμός των σιδηροδρομικών υπαλλήλων παραμένει σχετικά σταθερός καταδεικνύοντας τη μεγάλη ανάπτυξη του κλάδου στην πόλη ήδη από τον προηγούμενο αιώνα (ΕΡΤ, 2023)

2.1.3 Στατιστικά φοίτησης εκπαιδευτικών τελών εγγραφής και ειδικού τέλους 1950-1960

Στην αρχή του σχολικού έτους, για όλη την χρονική περίοδο που μελετάμε, γίνονταν παιδαγωγικές συνεδριάσεις όπου, μετά από αίτηση των γονέων των μαθητριών, ο Σύλλογος καθηγητών αποφάσιζε την απαλλαγή των μαθητριών από τις εισφορές των εκπαιδευτικών τελών εγγραφής και από το ειδικό τέλος του Α.Ν. 1556/50 σε όσες εκπλήρωναν τα κριτήρια.

Η έρευνα του αρχείου, ειδικότερα από το Βιβλίο Πράξεων Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων¹², θα μας δώσει την οικονομική συνιστώσα της φοίτησης των μαθητριών όσον αφορά στην απαλλαγή πληρωμής ετήσιων εκπαιδευτικών τελών του σχολείου, δείχνοντας έτσι την κοινωνική ευαισθησία απέναντι σε ειδικές κατηγορίες που αναφέρονται ακολούθως. Έχει γίνει εκτενής καταγραφή όλων των πράξεων της δεκαετίας, προκειμένου να επεξεργαστούμε τα δεδομένα που καταγράφονται με λεπτομέρεια και ακρίβεια κάθε χρονιά δείχνοντας τη σπουδαιότητα που έχει η οικονομική απαλλαγή για τη συνέχιση της φοίτησης ιδιαίτερα σε οικονομικά εξασθενημένες οικογένειες.

Εικόνα 9 Πράξη 8η Απαλλαγές εκπαιδευτικών τελών 1952

¹² Βλ. Πράξη 8η/31-01-1952 Βιβλίο Πράξεων Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων 1947-1948 (3^ο Γελ. Βόλου)

Αναλυτικά αναδεικνύουμε το καταγεγραμμένο πρωτογενές υλικό στην αρχή της δεκαετίας 1950-51, στην περίοδο των σεισμών 1954-55 και στο τέλος της δεκαετίας 1960-61, όπως παρατίθεται ακολούθως.

Για το σχολικό έτος 1950-1951 καταγράφεται στο Βιβλίο Πράξεων απόφαση της συνεδρίασης του συλλόγου καθηγητών του Γυμνασίου με καταγεγραμμένες απαλλαγές¹³ από εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής σε 36 άπορες μαθήτριες (σύνολο από όλες τις τάξεις). Οι άπορες μαθήτριες μας δείχνουν την οικονομική κατάσταση των πατρών γονέων ποσοστό 4,64% επί του συνόλου των μαθητριών.

Στην ίδια Πράξη ο σύλλογος αποφασίζει εξ ολοκλήρου απαλλαγές¹⁴ του ειδικού τέλους (σύμφωνα με τον Α.Ν. 1556/50 υπ.αρ.20717/12-01-51 απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Οικονομικών), σε 13 μαθήτριες ως προαχθείσες εκ της προηγούμενης τάξεως με άριστα, σε 19 μαθήτριες ως θύματα πολέμου, σε 30 μαθήτριες ως τέκνα απόρων πολυτέκνων, σε 1 μαθήτρια ως τέκνο καταφυγόντων εκ Βορείου Ηπείρου, σε 9 μαθήτριες ως τέκνα πυροπαθών, σε 4 μαθήτριες ως τροφίμους ευαγών ιδρυμάτων, σε 3 μαθήτριες ως τέκνα συμμοριοπλήκτων, σε 5 μαθήτριες ως θύματα εκ του αμάχου πληθυσμού. Στην ίδια πράξη καταγράφονται και οι απαλλαγές του ημίσεος ειδικού τέλους σε 63 μαθήτριες ως τέκνα δημοσίων, δημοτικών υπαλλήλων και στρατιωτικών, σε 16 μαθήτριες ως άπορα ορφανά, σε 23 μαθήτριες ως τέκνα συνταξιούχων. Από ολόκληρο το ποσό του ειδικού τέλους απαλλάσσονται ποσοστό 10,83% και από το μισό ειδικό τέλος ποσοστό 13,16% επί του συνόλου των μαθητριών. Το δημόσιο σχολείο αυτή την εποχή είχε εισφορές και παράβολα για κάθε αίτηση που έπρεπε να καταβάλουν οι γονείς, γεγονός που επιβάρυνε οικονομικά τις οικογένειες. Για αυτό το λόγο οι οικονομικές απαλλαγές έδιναν μεγάλη βοήθεια στους γονείς.

Το σχολικό έτος 1954-55 όπου έχουμε καταγραφή απαλλαγής¹⁵ μόνο για τα εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής σε 50 άπορες μαθήτριες. Δεν υπάρχει καταχώρηση στο βιβλίο πράξεων για ειδικό τέλος σε αυτό το σχολικό έτος αλλά έχουμε δεδομένα απαλλαγής¹⁶ από το μαθητολόγιο, εξολοκλήρου εκπαιδευτικών τελών εγγραφής σε 259 μαθήτριες και σε 21 αδελφές εξ ημισείας. Επίσης στο μαθητολόγιο βλέπουμε το ειδικό τέλος από το οποίο απαλλάχθηκαν εξ ολοκλήρου 271 μαθήτριες και κατά το ήμισυ 169 μαθήτριες. Την ίδια

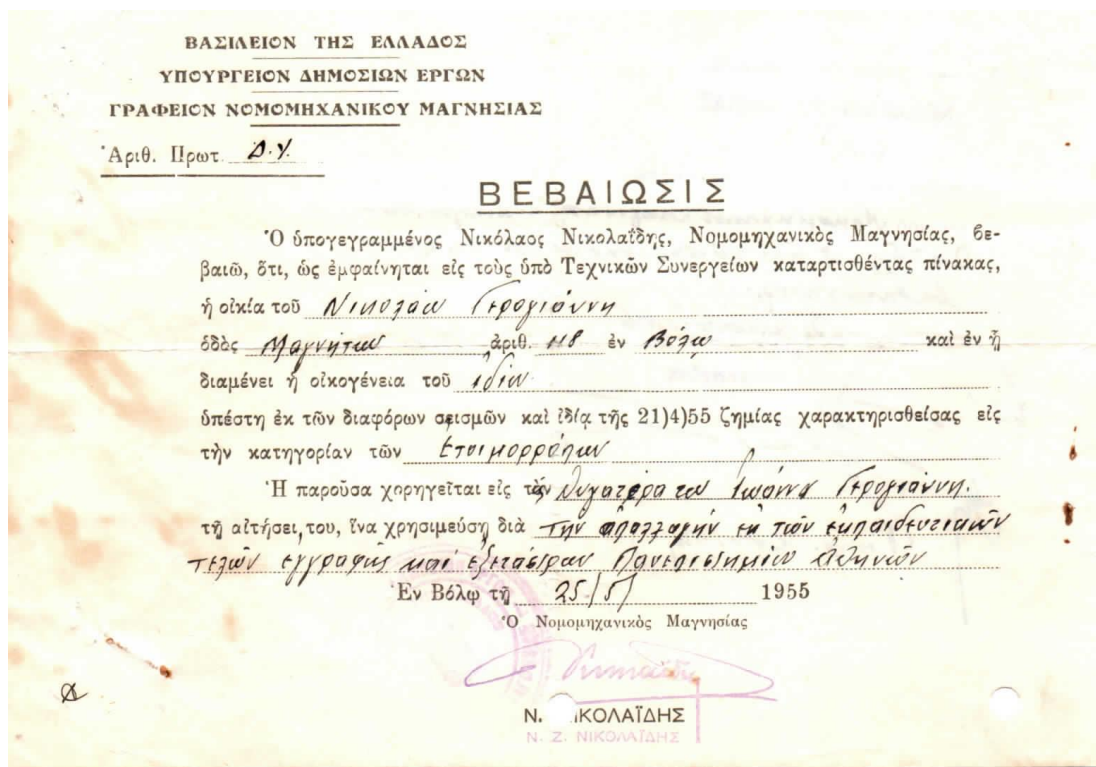
¹³ Πράξη 3^η/30.9.1950

¹⁴ Πράξη 9^η/8.6.1951

¹⁵ Πράξη 6^η /30.09.1954

¹⁶ Μαθητολόγιο και Βιβλίο Παρακολούθησης εκπαιδευτικών τελών (αρχείο 3^{ου} Γυμνασίου Βόλου)

χρονιά επιβάλλεται ειδική εισφορά της οποίας απαλλάσσονται εξ ολοκλήρου 125 μαθήτριες και κατά το ήμισυ 151. Στο τέλος της χρονιάς και λόγω των σεισμών «Δυνάμει της υπ. αριθμ. 112203/23-4-55 υπουργικής απόφασης απαλλάσσονται άπαντες οι μαθηταί των σχολείων Μειζ. Βόλου του οφειλόμενου ειδικού τέλους και της ειδικής εισφοράς σχολικού έτους 1954-55». Το Σεπτέμβριο του 1955 από όλο το ποσό των εκπαιδευτικών τελών απαλλάσσονται με ποσοστό 30,39% και από το μισό με ποσοστό 2,46% (για πρώτη φορά) επί του συνόλου των μαθητριών. Τον Απρίλιο του 1955 γίνεται στο Βόλο ο σεισμός (Υδραίου, 2021) και οι απαλλαγές του ειδικού τέλους και της ειδικής εισφοράς, όπως φαίνεται στο βιβλίο πράξεων με την παραπάνω υπουργική απόφαση, ίσχυσαν για όλες τους μαθητές/τριες του Βόλου.

Εικόνα 10 Βεβαίωση μηχανικού για απαλλαγή εκπαιδευτικών τελών λόγω σεισμού 1955

Για το σχολικό έτος 1960-61 το Σεπτέμβριο καταγράφεται στο Βιβλίο Πράξεων απόφαση της συνεδρίασης του συλλόγου καθηγητών του σχολείου με ολική απαλλαγή¹⁷ από εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής σε «26 μαθήτριες ως προαχθείσες εκ της προηγούμενης τάξεως με βαθμό άριστα και διαγωγή κοσμιωτάτην», σε 12 μαθήτριες ως τέκνα θυμάτων πολέμου και αναπήρων, σε 19 μαθήτριες τέκνα εκπαιδευτικών λειτουργών εν ενεργεία, σε

¹⁷ Πράξη 10^η /23.09.1960

25 μαθήτριες ως τέκνα απόρων πολυτέκνων γονέων, σε 4 μαθήτριες ως τροφίμους ευαγών ιδρυμάτων, 66 μαθήτριες 10% του συνόλου των εγγραφεισών απόρων (με απόφαση του συλλόγου). Με την ίδια πράξη αποφασίζεται ημίσεια απαλλαγή σε 48 μαθήτριες ως τέκνα δημοσίων και στρατιωτικών υπαλλήλων, σε 27 μαθήτριες πολιτικών και στρατιωτικών συνταξιούχων και σε 52 μαθήτριες ως τέκνα πάσης φύσεως εργατών ΙΚΑ.

Σε άλλη πράξη ο σύλλογος καθηγητών αποφασίζει ολική απαλλαγή¹⁸ από εκπαιδευτικά τέλη εγγραφής σε «2 μαθήτριες ως προαχθήσες εκ της προηγούμενης τάξεως με βαθμό άριστα και διαγωγή κοσμιωτάτην», σε 3 μαθήτριες ως τέκνα θυμάτων πολέμου-αναπήρων, σε 8 μαθήτριες ως τέκνα απόρων πολυτέκνων γονέων, σε 1 μαθήτρια ως τέκνο απόρων καταφυγόντων εις την Ελλάδα εκ Ρωσίας και σε 24 μαθήτριες ως 10% του συνόλου των εγγραφεισών απόρων (με απόφαση του συλλόγου). Ημίσεια απαλλαγή σε 1 μαθήτρια ως τέκνο δημοτικού/κοινοτικού υπαλλήλου, σε 15 μαθήτριες στρατιωτικών/δημοσίων υπαλλήλων, σε 7 μαθήτριες πολιτικών και στρατιωτικών συνταξιούχων, σε 49 μαθήτριες ως τέκνα πάσης φύσεως εργατών ΙΚΑ, σε 1 μαθήτρια ως δευτέρα αδερφή (μαθήτριας του σχολείου) και άπορη και σε 18 μαθήτριες ως τέκνα ορφανά και άπορα.

Σύμφωνα με τις δύο πράξεις από ολόκληρο το ποσό απαλλάσσονται ποσοστό 18,73% και από το μισό ποσό ποσοστό 21,49% επί του συνόλου των μαθητριών. Συγκριτικά με την αρχή της δεκαετίας οι εξ ολοκλήρου απαλλαγές αυξάνονται από το 4,64% στο 18,73% γιατί παρατηρούμε ότι στην κατηγορία της ολικής μείωσης ήταν μόνο οι άπορες στις αρχές της δεκαετίας ενώ στο τέλος της δεκαετίας περισσότερες κατηγορίες αιτούνται απαλλαγή από τα εκπαιδευτικά τέλη. Το ειδικό τέλος έχει πιθανόν καταργηθεί.

2.1.4. Ανάλυση δεδομένων απαλλαγών εκπαιδευτικών τελών δεκαετίας 1950

Έχοντας ταξινομήσει τις απαλλαγές με βάση τις κατηγορίες που περιγράφονται αναλυτικά παραπάνω ανά σχολική χρονιά μέσα στη δεκαετία και λαμβάνοντας υπόψη το πλήθος των μαθητριών με τη βοήθεια του excel προκύπτουν οι παρακάτω πίνακες όπου βλέπουμε τα ποσοστά απαλλαγών των εκπαιδευτικών τελών (πίνακας 5) και ετήσιας εκπαιδευτικής εισφοράς (πίνακας 6). Η καταγραφή μας δείχνει την οικονομική και κοινωνική κατάσταση των συγκεκριμένων μαθητριών της εποχής στο Βόλο που έρχεται ως συνέχεια της επαγγελματικής δραστηριότητας των γονέων.

---

¹⁸ Πράξη 15^η /12.10.1960

ΣΧ.ΕΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΜΑΘΗ ΤΡΙΩΝ	ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΤΕΛΗ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %	ΗΜΙΣΕΙΑ ΤΕΛΗ ΕΓΓΡΑΦΗΣ ΜΑΘΗΤΡΙΕΣ 50%	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1950-1951	775	36	4,64	0	0
1951-1952	742	64	8,62	0	0
1952-1953	805	48	5,96	0	0
1953-1954	829	48	5,79	0	0
1954-1955	852	259	30,39	21	2,46
1955-1956	876	487	55,59	15	1,71
1956-1957	928	124	13,36	200	21,55
1957-1958	789	146	18,50	135	17,11
1958-1959	888	163	18,35	127	14,30
1959-1960	950	164	17,26	139	14,63
1960-1961	1014	190	18,73	218	21,49

Πίνακας 5 Ποσοστά απαλλαγής εκπαιδευτικών τελών εγγραφής 1950-1960

Στη δεκαετία μελέτης παρατηρούμε από όλο το ποσό τα μεγαλύτερα ποσοστά απαλλαγής με 30,39% για το 1954-55, με 55,59% το 1955-56 και με 13,36% το 1956-57. Όσον αφορά στην κατηγορία της ημίσειας απαλλαγής το μεγαλύτερο ποσοστό είναι 21,55% για το 1956-1957. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας εντοπίζουμε σαφώς μεγαλύτερη ανάγκη για οικονομική στήριξη των γονέων από πλευράς απαλλαγής τελών περίπου στο 18% (μέσο όρο) από όλο το ποσό ενώ για το μισό ποσό κυμαίνεται από 17% έως 21%. Από τα εντυπωσιακά ποσοστά απαλλαγών την περίοδο των σεισμών σε συνδυασμό με τη συνεχή αύξηση απαλλαγών σε ολόκληρο ή το μισό ποσό στο τέλος της δεκαετίας σκιαγραφείται μέρος της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης στο Βόλο. Επίσης, η κοινωνικοοικονομική σύνθεση του πληθυσμού των γονέων αλλάζει και μετατοπίζεται σε πιο χαμηλά στρώματα-ποσοστό 11,19%. γονέων με επάγγελμα εργάτης- στο τέλος της δεκαετίας

ΣΧ.ΕΤΗ	ΣΥΝ ΟΛΟ	ΑΠΑΛΛΑΓΕΣ ΕΞ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΠ.ΕΙΣΦΟΡ Α Α.Ν. 1565/50	ΠΟΣΟ ΣΤΟ%	ΗΜΙΣΕΟ Σ ΕΚΠ.ΕΙΣ ΦΟΡΑ	ΠΟΣΟ ΣΤΟ %	3/4 ΕΙΔΙΚΟ ΤΕΛΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1950-1951	775	84	10,83	102	13,16	0	0
1951-1952	742	138	18,59	101	13,61	0	0
1952-1953	805	160	19,87	82	10,18	0	0
1953-1954	829	164	19,78	104	12,54	0	0
1954-1955	852	271	31,80	169	19,83	0	0
1955-1956	876	-	-	0	0	0	0
1956-1957	928	831	89,54	1	0,10	0	0
1957-1958	789	0	0	0	0	0	0
1958-1959	888	373	42,00	77	8,67	387	43,58
1959-1960	950	69	7,26	0	0	286	30,10
1960-1961	1014	0	0	0	0	0	0

Πίνακας 6 Ποσοστό απαλλαγής ετήσιας εκπαιδευτικής εισφοράς Α.Ν. 1565/50

Στην αρχή της δεκαετίας οι απαλλαγές από όλο το ποσό εκπαιδευτικής εισφοράς κυμαίνεται από 10,83% έως το 19,87% επί του συνόλου των μαθητριών. Συνεχίζονται οι ολικές απαλλαγές στην τριετία 1954-1957, όπου παρατηρούμε το ποσοστό το 1954-55 να είναι 31,80% όμως με την υπ. αριθμ. 112203/23-4-55 υπουργική απόφαση το ποσοστό είναι 100%, το 1955-56 δεν βρέθηκαν στοιχεία πιθανόν να συνεχίστηκε η ολική απαλλαγή βάση της υπουργικής απόφασης γιατί οι σεισμοί έφεραν μεγάλες καταστροφές στην πόλη και για το 1956-57 το ποσοστό είναι 89,54%. Με αυτό τον τρόπο ενισχύθηκαν οι οικογένειες για να μπορέσουν να συνεχίσουν τη μόρφωση των κοριτσιών τους σε μια πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση που είχε βρεθεί όλη η πόλη του Βόλου. Επίσης στην αρχή της δεκαετίας οι απαλλαγές στο μισό ποσό εκπαιδευτικής εισφοράς κυμαίνονται από 10,18% έως 13,61% επί του συνόλου των μαθητριών.

Αντιλαμβανόμαστε ότι από το 10,83% έως το 19,87% (ολικής απαλλαγής) αλλά και από το 10,18% έως το 13,61% (ημίσεια απαλλαγή) είναι ένα αξιόλογο ποσοστό μεταβολής που μας δείχνει την οικονομική κατάσταση των οικογενειών και την πολιτεία να δίνει την δυνατότητα σε κορίτσια από ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες να συνεχίσουν τη φοίτηση στο Γυμνάσιο Θηλέων μια και η δωρεάν παιδεία δεν έχει ακόμα εφαρμοστεί στα σχολεία. Πέρα από τις οικονομικές εισφορές οι μαθήτριες αγόραζαν τα βιβλία τους ή τα μεταπουλούσαν προκειμένου να αγοράσουν τα βιβλία της επόμενης τάξης (Βέτσικα, 1999, σ. 164) Με το νομοθετικό διάταγμα 4379 του 1964 «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της γενικής εκπαιδεύσεως» και με υπουργό παιδείας τον πρωθυπουργό Γεώργιο Παπανδρέου

πραγματοποιείται ένα από τα βασικά μέτρα της μεταρρύθμισης που ήταν η άρση κάθε οικονομικής επιβάρυνσης για σπουδές σε δημόσια ιδρύματα οποιασδήποτε βαθμίδας, στις δύο πρώτες βαθμίδες και δωρεάν διανομή σχολικών βιβλίων. Επίσης έχουμε επέκταση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε εννέα χρόνια με εξατάξιο δημοτικό και τριτάξιο γυμνάσιο (Δημαράς, 2013, σσ. 231-240).

Όσον αφορά στις αριστούχες μαθήτριες βλέπουμε διπλάσια αύξηση από τις 13 στις 28 στο τέλος της δεκαετίας πιθανόν λόγω βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου αλλά και της ανάγκης για απαλλαγή πληρωμής τελών βοηθώντας την οικογένεια. Το ειδικό τέλος $\frac{3}{4}$ εφαρμόστηκε το 1958, 1959 και στο τέλος της δεκαετίας πιθανότατα το ειδικό τέλος του Α.Ν. 1556/50 καταργείται.

Σε αυτό το κεφάλαιο η έρευνα του αρχείου ανέδειξε τις κοινωνικές και οικονομικές συνιστώσες του μαθητικού πληθυσμού του γυμνασίου που κυμαίνονταν κατά μέσο όρο στις 858 μαθήτριες με την συντριπτική πλειοψηφία αυτών να προέρχεται από γονείς ελεύθερους επαγγελματίες με τεχνικές δεξιότητες, εμπόρους, υπαλλήλους και βιοπαλαιστές, μέρος των οποίων ανήκαν σε ειδικές κατηγορίες που απαλλάσσονταν από τις οικονομικές επιβαρύνσεις φοίτησης, απεικονίζοντας την μικρομεσαία και εργατική τάξη του σχολείου τη δεκαετία του 1950, που επιθυμούσε τα κορίτσια τους να λάβουν μόρφωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

3.1 Η σχολική σουηδική Γυμναστική

Στις αρχές του 20^{ού} αιώνα, η εξέλιξη της ιατρικής στο ανθρώπινο σώμα και οι νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις επαναπροσδιορίζουν την γυμναστική στη δημοτική και μέση εκπαίδευση. Το 1909 με το διάταγμα «Περί κανονισμού του προγράμματος της διδακτέας γυμναστικής εν τοις σχολείοις της δημοτικής και μέσης εκπαίδευσεως» ορίζεται με ακρίβεια το περιεχόμενο του μαθήματος της γυμναστικής σύμφωνα με την σουηδική γυμναστική. Η αλλαγή από το γερμανικό σύστημα -που βασιζόνταν σε στρατιωτικού χαρακτήρα ασκήσεις και συμπλέγματα γυμναστικής με όργανα- στο σουηδικό σύστημα με τακτικές, ελεύθερες ασκήσεις και παιχνίδια (παιδιές) έφερε στην ελληνική εκπαίδευση την αντίληψη της γυμναστικής που δίνει έμφαση στην σωματική και ψυχική υγεία. (Βουζανίδου, 2020, σσ. 190,191). Το περιεχόμενο του σουηδικού συστήματος γυμναστικής βασίζεται στις επιστήμες της ανατομίας, της κινησιολογίας και της φυσιολογίας και η λειτουργία του στο συγχρονισμό των στατικών ασκήσεων που εκτελούνται ομοιόμορφα από πολλούς μαθητές κατόπιν παραγγέλματος από τον γυμναστή και η εφαρμογή της μπορεί να γίνει στο προαύλιο του σχολείου αν δεν υπάρχει στεγασμένος χώρος (γυμναστήριο) (Λάμπρου, 2012, σσ. 44,45).

Στο βιβλίο του Ι. Χρυσάφη «*Η γυμναστική κατά το Σουηδικόν σύστημα*» μπορούμε να δούμε πίνακες με ημερήσια προγράμματα γυμναστικής που εφαρμόζονταν στα ημερήσια γυμνάσια διδασκαλεία, στρατιωτικές σχολές γυμναστικούς συλλόγους σε μαθητές/μαθήτριες ηλικίας 15 χρονών και πάνω (Χρυσάφης, 1924, σ. 510). Οι τακτικές ασκήσεις όπως «αι κλίσεις, αι μεταβολαί, οι σχηματισμοί, αι συντάξεις και ανασυντάξεις, καθώς και οι διάφοροι εξελιγμοί [των μαθητών]εκτελούνται συμφώνως προς τον εις το στράτευμα εν χρήσει όντα κανονισμόν» μας δείχνουν ότι συνεχίζει να υπάρχει μέρος της στρατιωτικής δομής της ημερήσιας γύμνασης (Τσούμας, 2016, σ. 283). Η γυμναστική στα σχολεία μέσης εκπαίδευσης είναι υποχρεωτική από όλους με οδηγίες εκτέλεσης και αποφυγής χρήσης από τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια «Δια τας μαθητρίας της αυτής ηλικίας γίνεται χρήσις των αυτών πινάκων, αποκλειομένων των αλμάτων εις ύψος και βάθος, των αλμάτων διαστάδην, των εφάλσεων και ανακυβιστήσεων, καθώς και των ομοίας φύσεως γυμναστικών παιδιών» (Βουζανίδου, 2020, σ. 191). Ο Χρυσάφης αναφέρει ότι «η γυμναστική είναι ωσαύτως απαραίτητον στοιχείον της γυναικείας αγωγής» δίνοντας μεγάλη

σημασία στη διδασκαλία της γυμναστικής, στη δημιουργία υγιών πολιτών ανδρών και γυναικών «Το έθνος όμως και την φυλήν δεν αποτελούν μόνον οι άνδρες αλλά και αι γυναίκες» (Χρυσάφης, 1924, σ. 20) Η ανάγκη της γυμναστικής των γυναικών στα σχολεία προετοιμάζει τη γυναίκα σε ένα νέο κοινωνικό ρόλο (Τσούμας, 2016, σ. 287).

Με τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις του 1929 το μάθημα της γυμναστικής μετονομάζεται σε Σωματική Αγωγή, όπου το απόγευμα δύο ώρες γίνονταν αθλοπαιδιές και στο πρόγραμμα συνεχίστηκαν οι στρατιωτικές ασκήσεις. Ο αθλητισμός εκτός σχολείου δεν επιτρεπόταν και δινόταν έμφαση στους σχολικούς αγώνες και τις γυμναστικές επιδείξεις (Τσούμας, 2016, σ. 305). Με τον νόμο 4371/1929 «Σκοπός της σωματικής αγωγής είναι η εξασφάλισης της υγείας και η σύμμετρος και αρμονική ανάπτυξις των σωματικών και ψυχικών δυνάμεων των νέων, καθώς και η τροπή προς υγιείς και ηθικάς έξεις και πράξεις», γεγονός που δείχνει τη σημαντικότητα της γυμναστικής στην ολόπλευρη ανάπτυξη της σωματικής αλλά και της ψυχικής υγείας με στόχο την προετοιμασία των νέων στην μετέπειτα κοινωνική τους ζωή και τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων ατόμων. Οι εκπαιδευτικές αλλαγές, ειδικά στο μάθημα της γυμναστικής, στόχευαν στη δημιουργία ταυτότητας του νέου Έλληνα πολίτη με αξίες την φιλοπατρία, το θάρρος, τη φρόνηση και την υποταγή στο κοινό συμφέρον της πολιτείας (Τσούμας, 2016, σσ. 330,331). Το 1931 στη μέση εκπαίδευση η ύλη της γυμναστικής περιλάμβανε ασκήσεις υγιεινής γυμναστικής, σχολικής αγωνιστικής γυμναστικής (δρόμους ταχύτητας, άλματα, ρίψεις, πάλη), κολύμβηση, παιχνίδια (αγωνιστικά και παραδοσιακά) και εθνικούς χορούς, εκδρομές και πορείες, ασκήσεις στρατιωτικής προπαίδευσης για τα αγόρια και ρυθμικής γυμναστικής για τα κορίτσια. (Βουζανίδου, 2020, σ. 194).

Με τον Α.Ν 247/1936 το μάθημα της Γυμναστικής χαρακτηρίζεται «πρωτεύον» και με τον Α.Ν 717/1937 καθορίζεται ο τρόπος προαγωγής των μαθητών στην επόμενη τάξη, ελαττώνονται οι ώρες διδασκαλίας στα 8τάξια Γυμνάσια για την ανάπτυξη της Φυσικής Αγωγής και στρατιωτικής εκπαίδευσης των μαθητών και το μάθημα γίνεται υποχρεωτικό (Καγκαλίδου, 1999, σ. 115). Το μεταξικό καθεστώς με τον συντηρητισμό και την απαγόρευση της συνεκπαίδευσης συντέλεσε στην απομάκρυνση πολλών κοριτσιών από το σχολείο. Ωστόσο, ο ίδιος ο Μεταξάς πίστευε στην ανάγκη της γυμναστικής και ειδικότερα της γυναίκας πιστεύοντας ότι ένα υγιές σώμα μπορεί να μεγαλώσει υγιή παιδιά, μελλοντικούς στρατιώτες του έθνους. Στο μάθημα της γυμναστικής δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην εκμάθηση εθνικών παιχνιδιών, παραδοσιακών χορών για την ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας. Στη δε μέση εκπαίδευση δεν υπήρχαν διαφορές στη διδασκαλία στα δύο φύλα, παρά μόνο στις στρατιωτικές ασκήσεις όπου τα κορίτσια γυμνάζονταν με

ρυθμικές ασκήσεις που αρμόζουν στη φύση τους. (Βουζανίδου, 2020, σ. 206). Αυτή την περίοδο το μάθημα αλλά και το κύρος των διδασκόντων καθηγητών αναβαθμίζεται, λαμβάνουν χώρα αθλητικοί αγώνες (σχολικοί-εξωσχολικοί), παρελάσεις, γυμναστικές επιδείξεις, εκδηλώσεις, οι οποίες είναι ενταγμένες στο πλαίσιο της προπαγάνδας του δικτατορικού, απολυταρχικού καθεστώτος (Albanidis & Ioannidis, 2014, σσ. 15-23).

Η Ελλάδα παρέμεινε μέχρι το 1950 στο παρακάτω παλαιού τύπου σουηδικό σύστημα γυμναστικής όπου η διάταξη των ασκήσεων της ημερήσιας γύμνασης καταγράφεται στο βιβλίο¹⁹ του Ι. Χρυσάφη και περιλαμβάνει:

Μέρος α) (Προπαρασκευή του σώματος)

Προασκήσεις

Μέρος β) (Καθολική εξάσκησης του σώματος)

1. Υπερεκτάσεις
2. Εξαρτήσεις
3. Ισορροπίαι

Μέρος γ) (Τοπική εξάσκησης του σώματος)

1. Ασκήσεις των μυών του αυχένος, των ώμων και της ράχως
2. Ασκήσεις των κοιλιακών μυών
3. Ασκήσεις των πλαγίων μυών του κορμού

Μέρος δ) (Πρακτική χρήση του σώματος)

1. Βάδις και δρόμος
2. Πηδήματα και αγωνιστικά ασκήσεις
3. Παιδιαί

Μέρος ε) (Αποθεραπεία σώματος)

Αναπνευτικά και αποθεραπευτικά ασκήσεις

Το 1950 μπορεί να χαρακτηριστεί σταθμός για την σχολική γυμναστική, αφού αποτέλεσε την αρχή της αλλαγής από την παραδοσιακή σουηδική γυμναστική στη νέα σουηδική γυμναστική, που όμως εφαρμόστηκε ουσιαστικά μετά από χρόνια στο ελληνικό σχολείο. Οι καθηγητές της σωματικής αγωγής, που είχαν σπουδάσει ή μετεκπαιδευτεί στο εξωτερικό (Σουηδία ή Γερμανία) επηρεασμένοι από τη νέα σουηδική γυμναστική προσπάθησαν να

---

¹⁹Χρυσάφης, Ι, 1924, «Η γυμναστική κατά το Σουηδικόν σύστημα», σελ.87,88

την εφαρμόσουν στην ελληνική εκπαίδευση. Η στατική σουηδική γυμναστική (χειριών, κορμού και ποδιών) δίνει τη θέση της στη κινητική σουηδική γυμναστική, όπου οι ασκήσεις εκτελούνται με ρυθμικές κινήσεις, με ροή στην κίνηση, χάρη και πλαστικότητα (Καντζίδης, 2002, σσ. 49,50). Η «παιδαγωγική γυμναστική» όπως την ονόμαζαν στην Ελλάδα του 1950, στηρίζεται στο ρυθμό και την ελευθερία των κινήσεων, στην απαλότητα των ασκήσεων και στις μη υπερβολικές τάσεις της ράχης και των άκρων, σε αντίθεση με την ορθόδοξη (παλαιά) σουηδική γυμναστική που έδινε μεγάλη έμφαση στην ακρίβεια των κινήσεων, στη συνεχή σύσπαση των μυών, στη σκληρότητα των ασκήσεων και στις υπερβολικές υπερεκτάσεις κορμού και άκρων. Και οι δύο μέθοδοι διδασκαλίας όσον αφορά στην ονοματολογία, στο παράγγελμα και στην οργάνωση του μαθήματος χρησιμοποιούσαν σχεδόν τις ίδιες ασκήσεις (Καρανταΐδου, 2000, σσ. 85,86).

Οι στόχοι του μαθήματος, με τη εφαρμογή της σουηδικής γυμναστικής και τα αναλυτικά προγράμματα, μεταλλάσσονται από την στρατιωτική εκπαίδευση, στη συγκρότηση πειθαρχημένων χαρακτήρων και οι πρακτικές της γυμναστικής (γυμναστικές επιδείξεις, σχολικοί αγώνες, κλασσικός αθλητισμός, λαϊκά παιχνίδια) στοχεύουν στην «εθνική διαπαιδαγώγηση» (Τσούμας, 2016, σ. 361).

Στο πλαίσιο της παιδαγωγικής σουηδικής γυμναστικής κινήθηκε και το γυμνάσιο θηλέων Βόλου κατά τη διάρκεια της δεκαετίας μελέτης όπως μας αφηγείται κ.Κυρίτση *«Εμένα μου άρεσε η κλασσική γυμναστική που μας κάνανε. Σουηδική γυμναστική»*. Όσον αφορά στη γυμνάστρια αναφέρει *«Η πρώτη μας γυμνάστρια ήταν αυστηρή αλλά μας έκανε πάρα πολύ καλή και έντονη γυμναστική»*. Αλλά η γυμνάστρια η κ. Κίτσου Αλκμήνη στο τέλος της δεκαετίας, αναφέρεται από τη συνεντευξιαζόμενη ότι *«έφερε τελείως διαφορετική πνοή στο μάθημα της γυμναστικής, εξακολουθούσε και αυτή να μας κάνει γυμναστική κλπ. Επέμενε όμως πιο πολύ ότι οι ασκήσεις μας έπρεπε να είχαν έναν ρυθμό, μια χάρη, έφερε μουσική, τον κύριο Τραγουδάρα με το ακορντεόν!»* Οι γυμναστικές επιδείξεις έγιναν για πρώτη φορά με τη μουσική από το *«διάσημο κινηματογραφικό έργο, η γέφυρα του ποταμού Κβάι, η οποία είχε ένα εξαιρετικό μουσικό χαλί»*. Η παιδαγωγική σουηδική γυμναστική αρχίζει να εμφανίζεται στο τέλος της δεκαετίας στο Γυμνάσιο με έμφαση στο ρυθμό και την πλαστικότητα των κινήσεων.

3.1.1 Συμμετοχή σε σχολικούς αγώνες

Οι σχολικοί αγώνες ήταν μέρος της γυμναστικής στα δημόσια και ιδιωτικά Γυμνάσια και πραγματοποιούνταν τη δεκαετία του '50 σε τοπικό και πανελλήνιο επίπεδο με τις οδηγίες του υπουργείου παιδείας, της περιφέρειας και του Επιθεωρητή Σωματικής Αγωγής. Όσον αφορά στους σχολικούς αγώνες, στο αρχείο καταγράφονται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας εισερχόμενα έγγραφα από την ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μέσης Εκπαίδευσης (ΓΕΜΕ Μαγνησίας) και εξερχόμενα από το σχολείο όπως φαίνεται παρακάτω:

Τον Ιανουάριο του 1954 η ΓΕΜΕ «Ορίζει εκπροσώπους οργάνωσης και τέλεσης πάσης φύσεως σχολικών αγώνων και επιδείξεων εν Βόλω»²⁰. Αυτή είναι μια υπηρεσιακή διαδικασία που επιτελείται προκειμένου να διεξαχθούν ομαλά όλα τα σχετικά με τη γυμναστική θέματα (επιδείξεις-αγώνες).

Το Μάιο του 1955 εισερχόμενο έγγραφο από τη ΓΕΜΕ, «Περί υποβολής καταστάσεως μαθητικών ομάδων μετέχοντες περιφερειακών αγώνων εις Τρίκαλα²¹» και εξερχόμενο από τον διευθυντή σε απάντηση αυτού διαβάζουμε «Πέμπομε κατάσταση μαθητριών που θα μετάσχουν περιφερειακών αγώνων»²². Σύμφωνα με το έγγραφο του Γυμνασίου θα συμμετέχουν στους αγώνες στίβου στα Τρίκαλα οι παρακάτω οκτώ μαθήτριες στα αναφερόμενα αγωνίσματα.

---

²⁰ Πρωτ. Αλληλ. 24/142/18-01-54 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε.

²¹ Πρωτ. Αλληλ. 193/1758/02-05-55 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε.

²² Πρωτ. Αλληλ. 193/14-05-55 Β' Γυμνάσιο Τρικάλων

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟΝ ΘΗΛΕΩΝ ΒΟΛΟΥ

Πίναξ

Όνομαστικὸς ἑμφαίνων τὰς μαθητρίδας, αἱ ὁποῖαι θὰ μετὰ-
σχουν τῶν ἐν Τρικάλαις τελεσθησομένων σχολ. ἀγώνων

Ἀριθ.	Όνοματεπώνυμον	τάξις	ἀγώνισμα εἰς ὃ θὰ λάβῃ μέρος
1	Κοσμίδου Μακρίνα	Ζ'	δρόμος 80 μέτρων-σκυταλοδρομία
2	Παρισάκη Εὐαγγελία	ΣΤ'	ἄλμα ἄπλοον
3	Γαίκα Δωροθέα	ΣΤ'	σφαεροβολία
4	Ράπτου Μαρία	Η'	δισκοβολία - σκυταλοδρομία
5	Παλιοδρα Μαρία	Η'	ἄλμα εἰς ὕψος
6	Μπουτουργιάννη Χαρίκλεια	ΣΤ'	ἀκοντισμός
7	Δημητρίου Χαρίκλεια	ΣΤ'	σκυταλοδρομία
8	Στάχτου Παρασκευή	ΣΤ'	σκυταλοδρομία

Ἐν Βόλῳ τῇ 14 Μαΐου 1955

Ὁ Γυμνασιάρχης

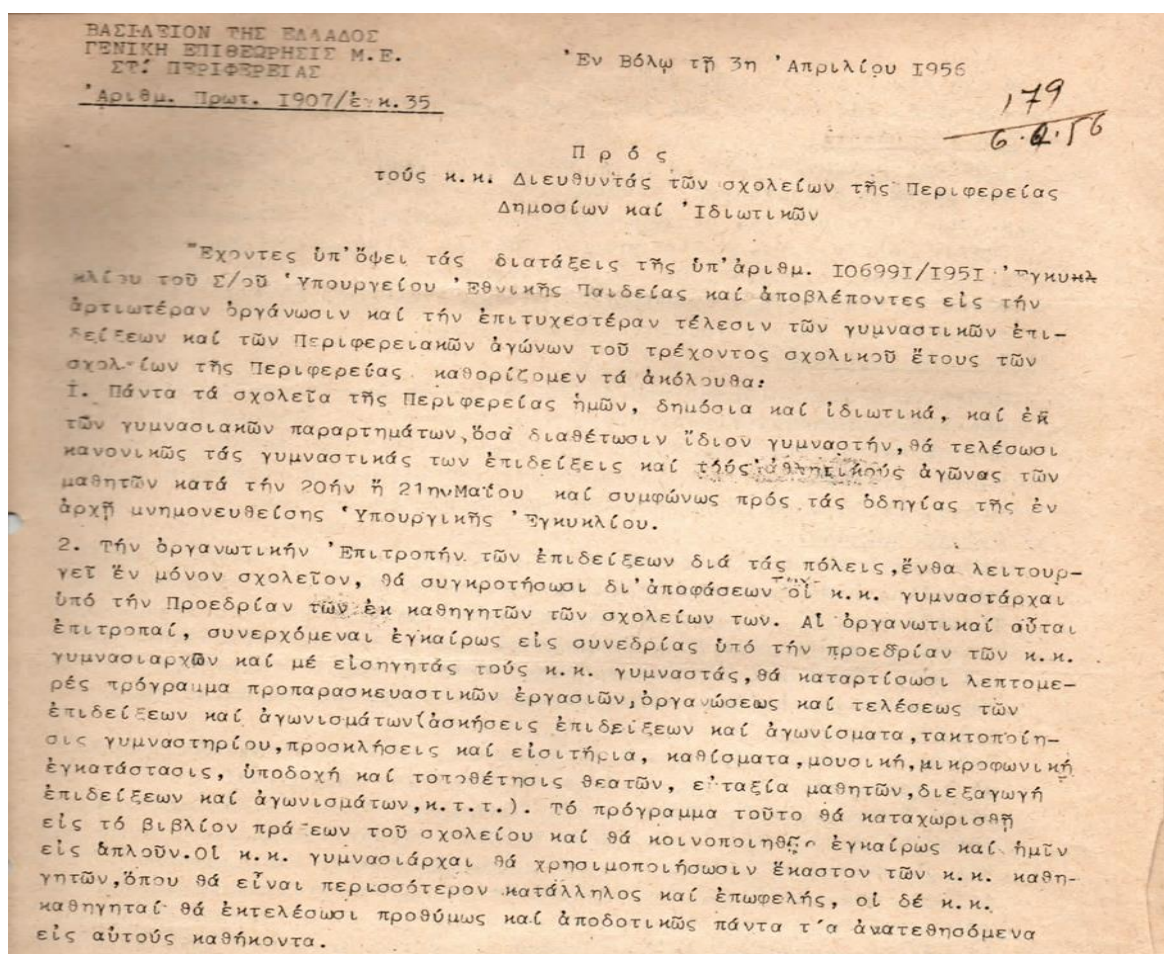
Εικόνα 11 Αποστολή μαθητριών σε σχολικούς αγώνες 1955

Σύμφωνα με το έγγραφο της ΓΕΜΕ τον Απρίλιο του 1956 σημειώνεται στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας «Οδηγίες δια την τέλεση γυμναστικών επιδείξεων και περιφερειακών σχολικών αγώνων²³» στο οποίο ορίζεται την 20^η ή 21^η Μαΐου η ημερομηνία διεξαγωγής των επιδείξεων και αγώνων στίβου στην περιοχή της Θεσσαλίας (Βόλο, Καρδίτσα, Τρίκαλα και Λάρισα) και οι επιτροπές οργάνωσης όπου αναφέρεται και η γυμνάστρια του σχολείου κ. Ευδοξία Χειμμάρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι προτείνεται η χρήση εισιτηρίου χαμηλού κόστους στις εκδηλώσεις (επιδείξεις- αγώνες), χρήματα που θα βοηθήσουν στα έξοδα της διοργάνωσης και στο σχολικό ταμείο όσον αφορά στη συμμετοχή των μαθητών /τριών σε περιφερειακούς αγώνες και γυμναστικές ανάγκες. Η στολή των μαθητριών είναι η

²³ Πρωτ. Αλληλ. 179/1907/35/03-04-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε.

καθιερωμένη «ήτοι φανέλα λευκή με τα διακριτικά του σχολείου επί του προσθίου μέρους, βραχεία μέλανα περισκελίσ και υποδήματα κοινά όχι αθλητικά με καρφιά» και για τις μαθήτριες «η καθιερωμένη δια της υπ.αρ. 20635/1952 Διαταγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας, προς την οποίαν οφείλουν να συμμορφωθώσιν επακριβώς άπαντα τα σχολεία δημόσια και ιδιωτικά». Διακρίνουμε μια αυστηρή γραμμή στις οδηγίες που δεν αφήνουν περιθώριο στην εμφάνιση των μαθητών/τριών που εντάσσονται στις συντηρητικές αντιλήψεις της εποχής.

Εικόνα 12 Οδηγίες για την τέλεση Γυμναστικών Επιδείξεων και Αγώνων 1956

Στο τέλος κάθε σχολικής χρονιάς όλοι οι γυμνασιάρχες των σχολείων μέσης εκπαίδευσης έπρεπε να υποβάλλουν έκθεση στη ΓΕΜΕ και στον Επιθεωρητή Σωματικής Αγωγής για τις σχολικές επιδείξεις και τους αγώνες συμμετοχής τους. Στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας ζητείται από το σχολείο σχετική έκθεση «Περί υποβολής έκθεσης σχολικών αγώνων και

επιδείξεων²⁴» και ο διευθυντής σε απάντηση αυτού «Υποβάλλομεν εις διπλούν κατάσταση εμφανισμών με επίδοσιν μαθητριών αθλητριών εις παιδιαί κι αγωνίσματα²⁵», επίσης «Υποβολή εις την Νομαρχία Μαγνησίας ετησίας εκθέσεως²⁶» γεγονός που αποτυπώνεται σε όλη τη δεκαετία και καταδεικνύει τον έλεγχο του υπουργείου για τον τρόπο λειτουργίας της γυμναστικής.

Το γυμνάσιο θηλέων συμμετέχει και σε κολυμβητικούς αγώνες που πραγματοποιήθηκαν στον Ναυτικό Όμιλο Βόλου όπως μαρτυρά το εισερχόμενο έγγραφο της ΓΕΜΕ από τον Επιθεωρητή Σωματικής Αγωγής, όπου αναγράφεται η βαθμολογία των σχολείων αρρένων και θηλέων «Πέμπει πίνακα βαθμολογίας κατά κολυμβητικούς αγώνας²⁷». Όσον αφορά στα σχολεία θηλέων συμμετέχει το Γυμνάσιο θηλέων Βόλου, το Ελληνογαλλικό και η Εμπορική Σχολή. Τα αγωνίσματα έχουν ως εξής: 50μ ελεύθερο, 50μ πρόσθιο, 50μ ύπτιο, 100μ ελεύθερο, 4x50 ελεύθερο και 3x50 μεικτή. Η βαθμολογία ήταν 69β (50 Γυμνάσιο, 19 Λύκειο) για το Γυμνάσιο θηλέων Βόλου και 55β για το Ελληνογαλλικό και 0β για την Εμπορική Σχολή.

Η συμμετοχή σε κολυμβητικούς αγώνες μας δείχνει ότι πιθανόν κάποιες να έκαναν εξωσχολικό αθλητισμό (απογευματινές προπονήσεις στο Ν.Ο.Β.) δεδομένου ότι το κολύμπι απαιτεί μια ιδιαίτερη τεχνική και απαιτείται χρόνος εκμάθησης σε σχέση με τη σουηδική γυμναστική και το στίβο. Η συνεντευξιαζόμενη θυμάται ότι στο σχολείο υπήρχε μια μαθήτρια «Δημητριάδου που ήταν πολύ καλή κολυμβήτρια» στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από το αρχείο του Ν.Ο.Β Αργοναύτες, με την επιτυχία της 1^{ης} θέσης στα 50μ. ύπτιας κολύμβησης το 1957 (Ν.Ο.Β.Α., 2023)

---

²⁴ Πρωτ. Αλληλ. 274/2910/05-05-57 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

²⁵ Πρωτ. Αλληλ. 274/22-06-57 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

²⁶ Πρωτ. Αλληλ. 872/6349/21-12-61 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

²⁷ Πρωτ. Αλληλ. 716/549/30-09-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε.

Γυμνάσιον Θηλέων

Πίναξ Βαθμολογία

Αλ. Σφιδίων	Κολυμβητική Συνερίσματα	Κατηγορία	Σχολεία Μέση - Εύλη - Βόλου	Αλ. Γυμνάσιον	Βλ. Γυμνάσιον	Εμπορ. Σχολή	Αθλητικόν
	100 μ. ελευθέριον	Βλ.	7	5	-	-	-
	50 μ. ελευθέριον	Γλ.	7	4	-	-	5
	100 μ. δεξιόν	Αλ.	4	7	-	-	5
	50 μ. προσθίον	Βλ.	7	4	-	-	-
	300 μ. ελευθέριον	Αλ.	4	5	-	-	7
	4X50 μ. ελευθέριον	Γλ.	14	10	-	-	8
	4X50 μ. ελευθέριον	Βλ.	10	14	-	-	-
	3X100 μ. μικτή	Αλ.	10	14	-	-	-
	50 μ. προσθίον	Γλ.	7	5	-	-	-
	100 μ. προσθίον	Αλ.	5	7	-	-	-
	50 μ. πεταλοδόν	Βλ.	7	5	-	-	-
				4	-	-	-
	Σύνολον		91	92	-	-	35

Βλ. Θηλέων	Κολυμβητική Συνερίσματα	Κατηγορία	Σχολεία Μέση - Εύλη - Βόλου	Αλ. Γυμνάσιον	Αθλητικόν	* Ελληνογαλλικόν	* Εμπορ. Σχολή
	50 μ. ελευθέριον	Βλ.	7	5	4	-	-
	50 μ. προσθίον	Αλ.	4	-	7	-	-
	50 μ. δεξιόν	Βλ.	7	4	5	-	-
	100 μ. ελευθέριον	Αλ.	4	7	5	-	-
	50 μ. προσθίον	Βλ.	-	7	5	-	-
	4X50 ελευθέριον	Βλ.	14	-	10	-	-
	3X50 μ. μικτή	Αλ.	10	14	-	-	-
	Σύνολον		50	19	55	-	-

Εν Βόλῳ τῇ 29ῃ Ἰουλίου 1956

* Οἱ Επιθεωρηταὶ Καρ. Ἀγαπῇ

ΕΜΕ. ΠΙΣΤΟΛΟΛΟΓΙΑ

Εικόνα 13 Βαθμολογία Σχολείων στη Κολύμβηση 1956

Σε όλη την δεκαετία υπάρχει εκτενής καταγραφή αλληλογραφίας από τη ΓΕΜΕ για την οργάνωση, τέλεση, συμμετοχή των σχολείων μέσης εκπαίδευσης σε αγώνες, «Συγκροτεί επιτροπή οργάνωσης και τέλεσης σχολικών αγώνων 1956-1957²⁸», «Περί οργανώσεως τέλεσης ενδοσχολικών αγώνων²⁹», «Προκήρυξη πρωταθλημάτων μεταξύ σχολείων μέσης εκπαίδευσης 1956-1957³⁰». «Κοινοποίηση προγράμματος σχολικών αγώνων 1956-1957³¹», «Περί της συμπεριφοράς των γυμναστών κατά τους αγώνες³²». Αυτή η συνέχεια μαρτυρά ότι

²⁸ Πρωτ. Αλληλ. 887/7636/80/22-12-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

²⁹ Πρωτ. Αλληλ. 893/7678/27-12-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

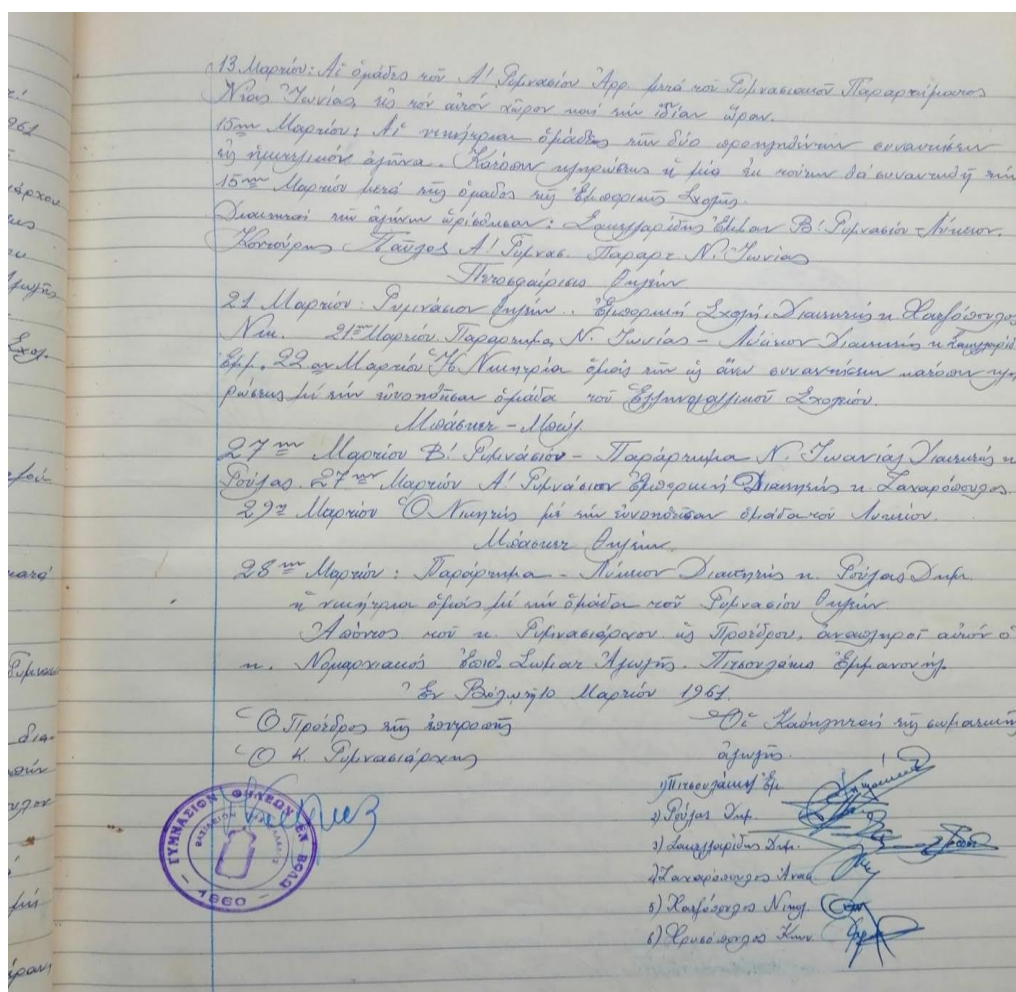
³⁰ Πρωτ. Αλληλ. 77/4/05-02-57 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

³¹ Πρωτ. Αλληλ. 238/296/17-05-57 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

³² Πρωτ. Αλληλ. 371/3805/13-07-57 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

οι κρατικοί θεσμοί λειτουργούσαν για την ανάπτυξη της σχολικής γυμναστικής και ότι τα κορίτσια αρχίζουν να συμμετέχουν ενεργά σε αγώνες.

Οι σχολικοί αγώνες και αθλοπαιδιές πραγματοποιούνται το Μάρτιο με το σύστημα ΝΟΚ-ΑΟΥΤ (η ομάδα που χάνει σε ένα αγώνα δεν συνεχίζει) και τέλος Μαΐου οι περιφερειακοί αγώνες και οι επιδείξεις. Το σχολικό έτος 1960-61 ο Γυμνασιάρχης του σχολείου κ. Κόρμπας ορίζεται πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής των σχολικών αγώνων.

Εικόνα 14 Πράξη 33η Πρόγραμμα τέλεσης αγώνων

Σύμφωνα με την πράξη³³ το Μάρτιο του '61 το Γυμνάσιο Θηλέων αγωνίστηκε στην πετοσφαίριση Θηλέων με την Εμπορική Σχολή και η νικήτρια ομάδα θα έπρεπε να αγωνιστεί με το ιδιωτικό Ελληνογαλλικό Γυμνάσιο. Το γυμνάσιο συμμετείχε και σε αγώνες καλαθοσφαίρισης θηλέων όπου θα έπαιζε μετά από κλήρωση με τον νικητή που θα

³³ Πράξη 33^η /10-03-1961 Βιβλίο Πράξεων Αρχείου 3^ο ΓΕΛ. Βόλου

προέκυπτε από το αγώνα μεταξύ του Παραρτήματος Νέας Ιωνίας και του Λυκείου (Παράρτημα σχολείου είχε το Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου στη Ν. Ιωνία και οι τρεις τελευταίες τάξεις ονομάζονται στο τέλος της δεκαετίας Λύκειο).

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι στο τέλος της δεκαετίας του '50 στις αθλοπαιδιές (Βόλεϊ- Μπάσκετ) αρχίζουν να συμμετέχουν μαθήτριες στις σχολικές ομάδες και να γνωρίζουν τους κανονισμούς, πιθανόν να έχουν αρχίσει τον εξωσχολικό αθλητισμό στις ομάδες της εποχής. Η συμμετοχή και οι νίκες των κοριτσιών σε αθλοπαιδιές αναπτύσσει το πνεύμα της συλλογικότητας και της αγωνιστικότητας που καλλιεργείται στο μάθημα της γυμναστικής και ενισχύει την προβολή του γυμνασίου στην τοπική κοινωνία.

3.1.2 Γυμναστικές επιδείξεις, παρελάσεις

Με τον νόμο ΒΧΚΑ' το 1899 καθιερώνονται οι γυμναστικές επιδείξεις και οι πανελλήνιοι και σχολικοί αγώνες σε όλα τα σχολεία δημόσια και ιδιωτικά, με το θεσμό των επιδείξεων να εφαρμόζεται αδιάλειπτα μέχρι το 1975 όπου καταργήθηκαν και στη θέση τους πραγματοποιείται η αθλητική γιορτή (Λάμπρου, 2012, σσ. 38,71). Την περίοδο 1950-1960 κυρίαρχο αντικείμενο της ελληνικής σωματικής αγωγής στα σχολεία είναι οι γυμναστικές επιδείξεις οι οποίες πραγματοποιούνταν πανηγυρικά στο τέλος της σχολικής χρονιάς με την παρουσία δημόσιων διοικητικών, θρησκευτικών, στρατιωτικών αρχών και πλήθος κόσμου γεγονός που μαρτυρά την σπουδαιότητα της εκδήλωσης για την τοπική κοινωνία (Καντζίδης, 2002, σσ. 50,51).

Όλη τη δεκαετία το Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου συμμετέχει ενεργά στις γυμναστικές εκδηλώσεις που διεξάγονται το μήνα Μάιο στο Γυμναστήριο του Γυμναστικού Συλλόγου Βόλου ή στο γήπεδο της Νίκης στη Ν. Ιωνία ή στο Εθνικό Στάδιο Βόλου. Στο ημερολόγιο³⁴ του σχολείου ο Γυμνασιάρχης κ. Πριάκος καταγράφει καθημερινά δράσεις του σχολείου και θέματα που σχετίζονται με πρόβες και δοκιμές των γυμναστικών επιδείξεων. Ενδεικτικά αναφέρουμε για το σχολικό έτος 1953-54, Τετάρτη 19-5-1954 «Δεν εγένετο μάθημα, καθ' όσον εγένετο δοκιμαστική παρέλαση και εκτέλεση των επιδείξεων της γυμναστικής εις το γήπεδον της Νίκης», Σάββατο 22-5-1954 «Εγένετο δοκιμή εις το γήπεδο της Νίκης των γυμναστικών επιδείξεων», Κυριακή 23-5-1954 «Εγένετο αι γυμναστικάι και αθλητικάι επιδείξεις των μαθητών και μαθητριών των σχολείων μέσης της πόλης Βόλου εις το γήπεδον

---

³⁴ Γυμνάσιον Θηλέων Βόλου» Ημερολόγιον του σχολείου (από σχ.ετ.1952-53)»

Νίκης, ταύτης παρακολούθησαν αι αρχαί της πόλης, ο πρόεδρος του ανωτάτου εκπαιδευτικού Συμβουλίου κ. Μιχαλόπουλος και πολύ πλήθος». Αντιλαμβανόμαστε ότι για την άρτια εμφάνιση του σχολείου στις επιδείξεις χρειαζόταν πολλές επαναλαμβανόμενες πρόβες προκειμένου να εκτελεσθούν οι κινήσεις ομοιόμορφα και με απόλυτο συγχρονισμό από τις μαθήτριες γεγονός που περιόριζε το παιδαγωγικό μέρος του μαθήματος και τις αθλοπαιδιές και πιθανόν κούραζε τις μαθήτριες.

Η κ. Κυρίτση θυμάται ότι *«Τα πρώτα χρόνια φορούσαμε αυτές τις φουφούλες που είχαμε και στις γυμναστικές επιδείξεις.. χορός υποχρεωτικά από τα κορίτσια σε κύκλους αρκετούς, παραδοσιακοί χοροί και θυμούμαι ότι τα αγόρια, ορισμένα, οι πιο καλοί ρίχνανε ακόντιο ή σφαίρα. Και ύψος πεδούσανε και τα κορίτσια. Εγώ είχα μερικές συμμαθήτριες»*. Βλέπουμε να υπερτερεί η σουηδική γυμναστική, ο στίβος και οι παραδοσιακοί χοροί σε σχέση με τις αθλοπαιδιές πιθανόν λόγω της μεγάλης προετοιμασίας τους για τους σχολικούς περιφερειακούς αγώνες και τις επιδείξεις.

Στο τέλος της δεκαετίας στο βιβλίο πράξεων³⁵ καταγράφονται λεπτομερώς οι αρμοδιότητες των υπευθύνων για την εύρυθμη λειτουργία των αγώνων και των γυμναστικών επιδείξεων αλλά και το πρόγραμμα των αγώνων των αθλοπαιδιών. Το γυμναστήριο του Γυμναστικού Συλλόγου Βόλου ορίζεται ως ο χώρος τέλεσης των αγωνισμάτων της 27^{ης} Μαΐου και για τις γυμναστικές επιδείξεις της 28^{ης} Μαΐου το γήπεδο του Γ.Σ. Βόλου «Νίκη» με αντίτιμο εισιτηρίου για το κοινό 10δρχ. Το πρόγραμμα της εκδήλωσης έχει ως εξής:

«Γενικόν πρόγραμμα Κυριακής 28-05-1961»

«...4) Παρέλασις θηλέων, παρέλασις αρρένων(εις την παρέλαση θα προηγούνται οι μαθηταί και αι μαθήτριάι αθληταί και αθλήτριάι των σχολείων του Νομού). 5) Παράταξις. 6) Έπαρσις σημαίας. 7) Προσφώνησις. 8) Κήρυξις αγώνων. 9) Όρκος. 10) Ολυμπιακός ύμνος. 11) Γυμναστικά επιδείξεις αρρένων. 12) Γυμναστικά επιδείξεις θηλέων. 13) Αγώνισματα: Δρόμος θηλέων, επίδειξη νικητών ακοντισμού, δρόμος 1000μ αρρένων. 14) Χοροί θηλέων. 15) Παράταξις- απονομή επάθλων και διπλωμάτων-στέψις νικητών. 16) Υποστολή σημαίας- Εθνικός Ύμνος».

Το τελετουργικό μαρτυρά την προβολή της γυμναστικής των σχολείων στο δημόσιο χώρο, την τόνωση του εθνικού φρονήματος και τη διάδοση της πολιτισμικής παράδοσης που συμβαδίζουν με τις συντηρητικές αντιλήψεις του ελληνοχριστιανικού ιδεολογήματος της

³⁵ Πράξη 35^η/26/4/1961 αρχείο από Βιβλίο Πράξεων 3^ο ΓΕΛ

εποχής. Οι τελετουργικές πρακτικές όπως παρελάσεις, επιδείξεις, αγώνες, χρησιμεύουν στην δημιουργία μιας «ισχυρής συλλογικής αναπαράστασης της κοινωνικής και πολιτικής τάξης» (Κουλούρη, 1997, σ. 80). Η αμφίεση των μαθητριών στις επιδείξεις καθορίζεται αυστηρά σε ένα πλαίσιο ομοιομορφίας που αναδεικνύει τη ζητούμενη πειθαρχία. Οι πρακτικές ασκήσεις που επαναλαμβάνονται στο μάθημα της γυμναστικής για να δώσουν το αποτέλεσμα του συγχρονισμού και της ομοιομορφίας σε παρελάσεις ή γυμναστικές επιδείξεις είναι «πειθαρχίες» που αφορούν στον έλεγχο του σώματος, η πειθαρχία κατασκευάζει σώματα υποταγμένα και εξασκημένα, σώματα «πειθήνια» (Foucault, 1976, σσ. 183,184). Χαρακτηριστικό της περιόδου του 50 ήταν « η πειθαρχημένη δημοκρατία» η βασική πρακτική της πολιτικής εξουσίας (Μεταξούδης, 2023).

Εικόνα 15 Γυμναστικές επιδείξεις προσωπικό αρχείο κ.Βασιλικής Κυρίτση

Στο τέλος της δεκαετίας το Γυμνάσιο Θηλέων εμφανίζεται για πρώτη φορά με σορτσάκια λευκά και λευκά μπλουζάκια στις γυμναστικές επιδείξεις στο γήπεδο «Νίκη», παραγγελία από το κατάστημα Κατράντζου. Όπως περιγράφει η κ.Κυρίτση την παρακάτω φωτογραφία της «πριν δεν υπήρχε περίπτωση να διανοηθούμε να φορέσουμε το σορτσάκι αυτό, διότι αν θα δείτε εδώ απλώς δίπλωνε, δεν είχε φουφούλα και ήταν πάρα πολύ ωραίο και είχε αρέσει πάρα πολύ και στον κόσμο!» συνεχίζει «Είχε, δε, τέτοιον ενθουσιασμό το γήπεδο που από χειροκροτήματα, άλλο πράγμα! Διότι δεν μας είχαν δει άλλη φορά έτσι!»

Εικόνα 16 Γυμναστικές επιδείξεις στο γήπεδο της Νίκη Βόλου 1960-61, προσωπικό αρχείο της κ. Βασιλικής Κυρίτση "σορτς" αντί για "φουφούλα"

Το σχολείο συμμετέχει ενεργά και στις εθνικές παρελάσεις της 28^{ης} Οκτωβρίου και της 25^{ης} Μαρτίου που γίνονταν στην παραλία του Βόλου. Η αμφίεση τους είναι στα ελληνικά χρώματα της μπλε φούστας με μήκος κάτω από το γόνατο, λευκού πουκαμίσου με το σήμα του σχολείου κεντημένο, κόμμωση τα μαλλιά μαζεμένα ή σε κοτσίδα ή κοντά και στρωτά λευκά παπούτσια. Η παρουσία ήταν υποχρεωτική από όλες τις μαθήτριες.

Εικόνα 17 Παρέλαση στην παραλία του Βόλου 1960-61, προσωπικό αρχείο κ Κυρίτση

Έγγραφα στο αρχείο του σχολείου από τη ΓΕΜΕ το 1956 όπως «Εορτασμός εορτής Σημαίας και 28^{ης} Οκτωβρίου»³⁶ και το σχ. έτος 1960-61 «Οδηγίες δια τον εορτασμό της Εθνικής Εορτής της 25^{ης} Μαρτίου»³⁷, μας πληροφορούν ότι δίνονταν σαφείς οδηγίες για την διεξαγωγή των εκδηλώσεων ως προς τη σειρά των σχολείων μέσης εκπαίδευσης αλλά και ως προς την συγκρότηση και την εμφάνιση των τμημάτων όπου χαρακτηριστικά αναφέρεται «...οι μετέχοντες αυτών να είναι καλώς εξησκημένοι, σεμνοί και κοσμίως ενδεδυμένοι και να παρουσιάσωσι μίαν άρτιαν από πάσης απόψεως παρέλασιν». Η εξάσκηση της παρέλασης είναι μέρος της σχολικής γυμναστικής και για να επιτευχθεί η ομοιομορφία στο βηματισμό απαιτείται πειθαρχία και πολλές δοκιμαστικές πρόβες. Σε όλη τη δεκαετία το γυμνάσιο θηλέων με τη βοήθεια της γυμναστικής πραγματοποιούσε μια άρτια, στρατιωτικού τύπου εμφάνιση στις γυμναστικές επιδείξεις και τις παρελάσεις ενταγμένη στον καθωσπρεπισμό που επικρατούσε στην ευρύτερη κοινωνική αντίληψη. Τέλος το σχολείο συμμετείχε σε εκδηλώσεις που αφορούσαν στην υποδοχή στην πόλη των ανώτερων πολιτικών θεσμών του κράτους όπως ήταν η Βασίλισσα Φρειδερίκη και η πριγκίπισσα Σοφία. Διαβάζουμε σε έγγραφα αντίστοιχα το Νοέμβριο του 1956 «Καθορίζει λεπτομέρειες υποδοχής Α.Μ. Βασιλίσσης Φρειδερίκης»³⁸ και το Φεβρουάριο του 1961 «Περί υποδοχής της Α.Β.Υ. της πριγκίπισσας Σοφίας»³⁹. Η οργάνωση αφορούσε τον

³⁶ Πρωτ. Αλληλ. 747/6018/22-10-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

³⁷ Πρωτ. Αλληλ. 155/1012/11-03-61 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

³⁸ Πρωτ. Αλληλ. 782/ Ε.Π. 186/03-11-56 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

³⁹ Πρωτ. Αλληλ. 98/715/21-02-61 ΣΤ' Γενική Επιθεώρηση Μ.Ε

Επιθεωρητή Σωματικής Αγωγής και τους γυμναστές για την παράταξη των σχολείων σε διάφορα σημεία της πόλης, όπου θα διερχόταν οι επίσημοι «...ομάς κανηφόρων του Γυμνασίου Θηλέων θα παραταχθή παρά την αψίδα υποδοχής κατ'αντιζυγίαν» Η γυμναστική συνεχίζει να εφαρμόζει πρακτικές «κατ'αντιζυγίαν» που εξυπηρετούν την τάξη και την εύρυθμη λειτουργία σε δημόσιο χώρο και οι γυμναστές/τριες να συνεπικουρούν στην επιτέλεση της τάξης.

3.1.3 Βαθμολογικές επιδόσεις στο μάθημα της Γυμναστικής

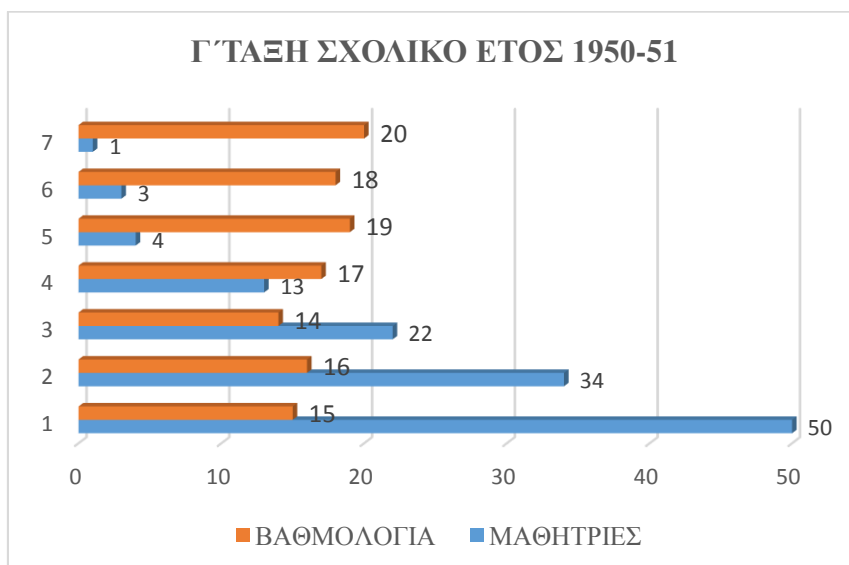
Με τον όρο σχολική επίδοση στο ελληνικό εκπαιδευτικό αναφερόμαστε στην κατάκτηση των γνωστικών σκοπών των μαθημάτων από τους μαθητές/τριες, η οποία αποτυπώνεται σε μια ποσοστιαία κλίμακα 10/θμια για τη δημοτική εκπαίδευση-20/βάθμια για τη μέση εκπαίδευση και χαρακτηρίζει τους μαθητές/τριες ως άριστους, καλούς, μέτριους ή κακούς (Θεοδοσιάδου, 2012, σσ. 20,21).

Η γυμναστική ως μάθημα αποτυπώνεται στο αρχείο του σχολείου και με τη βαθμολογική επίδοση όπως και τα άλλα μαθήματα και συμβάλει στο μέσο όρο της γενικής βαθμολογίας. Το μάθημα σημειολογικά κατέχει στο βιβλίο του Γενικού Ελέγχου και του απολυτηρίου 1959 (παράρτημα εικ. 28) την προτελευταία θέση στη λίστα των μαθημάτων διδασκαλίας, με τη σειρά να έχει ως εξής: Θρησκευτικά, Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Λατινικά, Ιστορία, Φιλοσοφικά, Φυσική, Κοσμογραφία, Γυμναστική, Οικοκυρικά. Στην έρευνα από το Βιβλίο Γενικού Ελέγχου, θα δούμε τη βαθμολογία στο μάθημα της γυμναστικής στην Τρίτη και στην Ογδόη τάξη στην αρχή της περιόδου μελέτης (1950-51) και αντίστοιχα τη βαθμολογία στο τέλος της περιόδου μελέτης (1960-61).

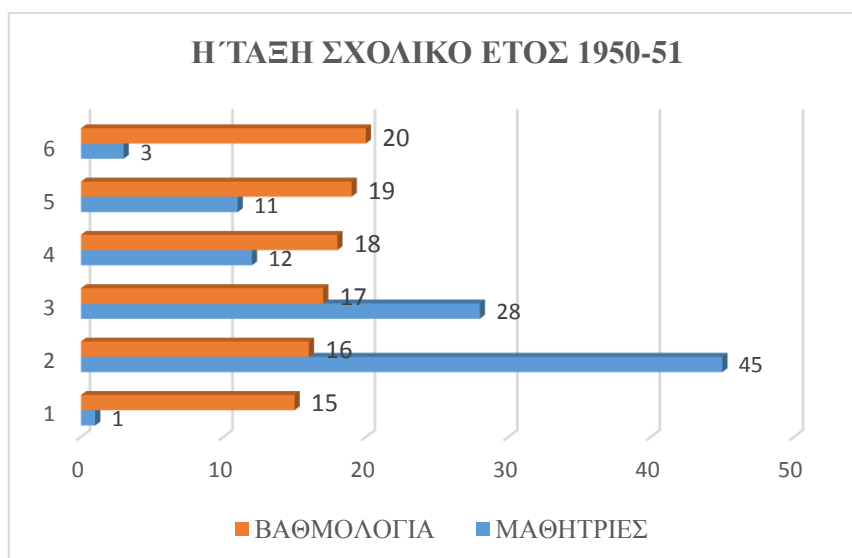
[illegible]

Εικόνα 18 Βιβλίο Γενικού Ελέγχου Βαθμολογίας Γ΄τάξης 1950-51

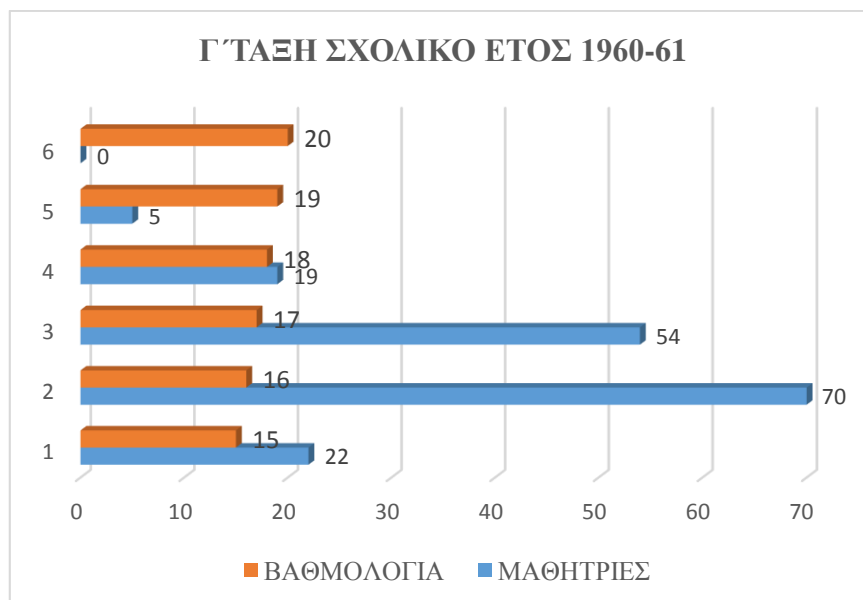
Στο παρακάτω γράφημα σε σύνολο 127 μαθητριών (πέντε με απαλλαγή γυμναστικής), οι βαθμολογίες με άριστα το 20 έχουν την εξής διασπορά: είκοσι δύο μαθήτριες έλαβαν 14, πενήντα μαθήτριες 15, τριάντα τέσσερις μαθήτριες 16, δεκατρείς μαθήτριες 17, τρεις μαθήτριες 18, τέσσερις μαθήτριες 19 και μία μαθήτρια 20. Με το 39% των μαθητριών να λαμβάνει 15, το 26% 16 και 17% 14 αντιλαμβανόμαστε ότι η βαθμολογία στο μάθημα είναι χαμηλή γεγονός που πιθανόν να οφείλεται στη δυσκολία των ασκήσεων σε σχέση με το δημοτικό ή στον αυστηρό τρόπο της βαθμολογίας των καθηγητών εν γένει στα μαθήματα.

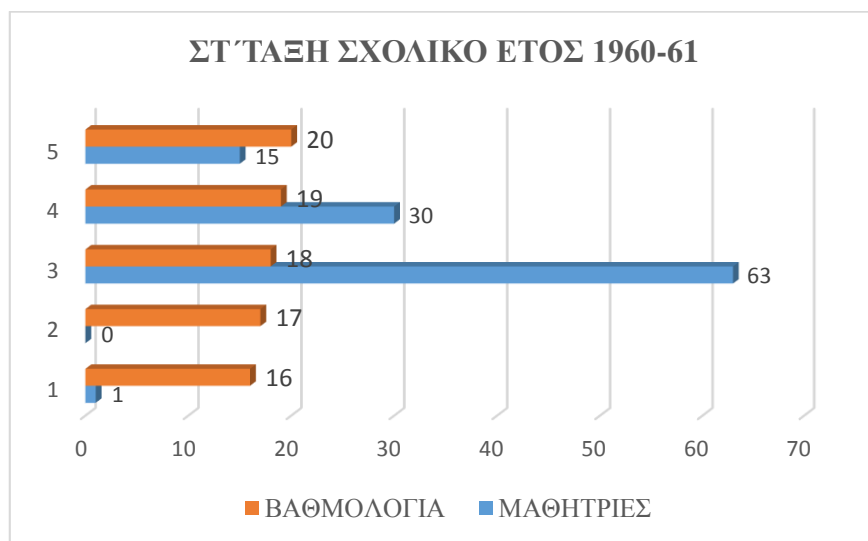
Συνεχίζουμε την καταγραφή της βαθμολογίας για τις τελειόφοιτες του 1950-51 και παρατηρούμε ότι σε σύνολο 100 μαθητριών (έξι με απαλλαγή γυμναστικής) οι βαθμολογίες με άριστα το 20 έχουν την εξής διασπορά: μία μαθήτρια λαμβάνει 15, σαράντα πέντε μαθήτριες 16, είκοσι οχτώ μαθήτριες 17, δώδεκα μαθήτριες 18, έντεκα μαθήτριες 19 και τρεις μαθήτριες 20. Η διακύμανση της βαθμολογίας είναι βελτιωμένη στην τελευταία τάξη με το 45% των μαθητριών να λαμβάνει 16, το 28% 17 και το 12% 18. Αυτό μαρτυρά πιθανόν μια βελτίωση στην εκτέλεση των ασκήσεων και των αθλοπαιδιών ή μια ευνοϊκότερη αντιμετώπιση προκειμένου οι μαθήτριες να έχουν μεγαλύτερο μέσο όρο στο απολυτήριο τους, δεδομένο ότι αυτό αποτελούσε το εισιτήριο για επαγγελματική αποκατάσταση δηλαδή εύρεση εργασίας ειδικά στο δημόσιο τομέα.

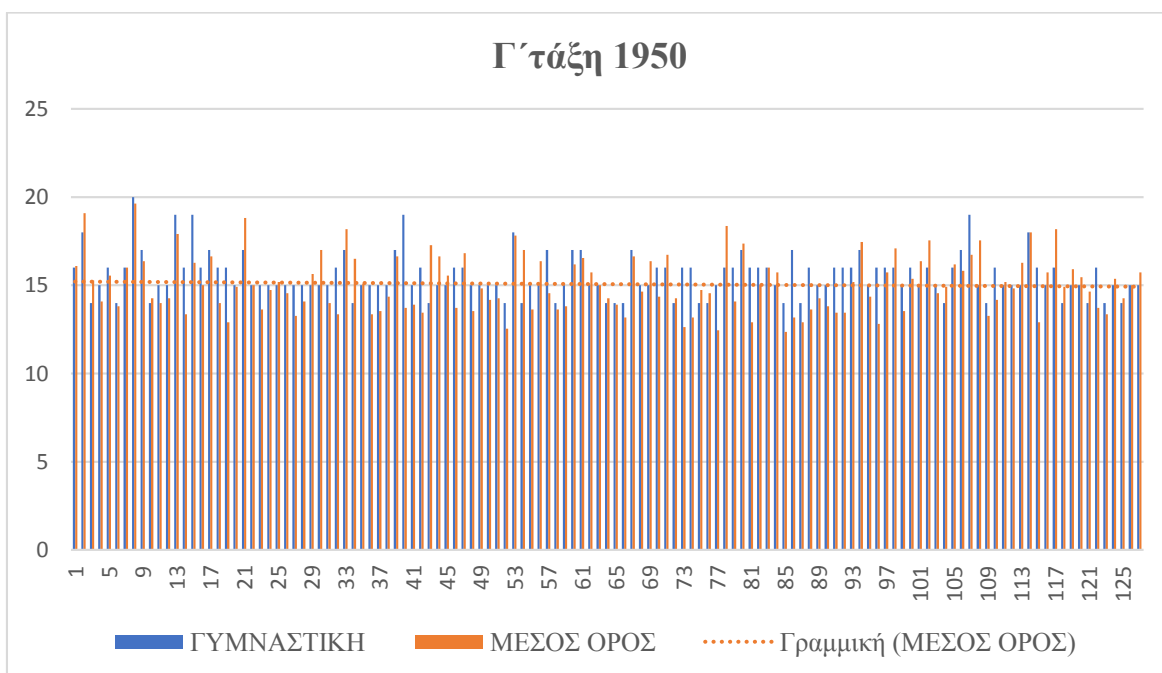
Ακολουθεί η τρίτη τάξη του σχολικού έτους 1960-61 με την βαθμολογία να εμφανίζεται στο παρακάτω γράφημα σε σύνολο 170 μαθητριών (τέσσερις με απαλλαγή γυμναστικής), οι βαθμολογίες με άριστα το 20 έχουν την εξής διασπορά: είκοσι δύο μαθήτριες έλαβαν 15, εβδομήντα μαθήτριες 16, πενήντα τέσσερις μαθήτριες 17, δεκαεννέα μαθήτριες 18, πέντε μαθήτριες 19 και καμία μαθήτρια 20. Τα στοιχεία μαρτυρούν αύξηση της βαθμολογίας σε σχέση με την αρχή της δεκαετίας με το 41% των μαθητριών να λαμβάνει 16, το 31% 17 και το 12% 15. Πιθανόν η αύξηση να οφείλεται στη βελτίωση των μαθητριών στα αντικείμενα της γυμναστικής ή στην ενασχόληση του εξωσχολικού αθλητισμού από μαθήτριες.

Συνεχίζουμε με τη ΣΤ' τάξη του σχολικού έτους 1960-61 με την βαθμολογία να εμφανίζεται στο παρακάτω γράφημα σε σύνολο 109 μαθητριών (τρεις με απαλλαγή γυμναστικής), οι βαθμολογίες με άριστα το 20 έχουν την εξής διασπορά: μία μαθήτρια έλαβε 16, μηδέν μαθήτριες 17, εξήντα τρεις μαθήτριες 18, τριάντα μαθήτριες 19 και δεκαπέντε μαθήτριες 20. Τα στοιχεία μαρτυρούν μεγάλη αύξηση της βαθμολογίας σε σχέση με την αρχή της δεκαετίας με το 57% των μαθητριών να λαμβάνει 18, το 27% 19 και το 13% 20. Η αύξηση μας δείχνει το τέλος της αυστηρότητας και την αρχή μιας ευνοϊκότερης αντιμετώπισης στις τελειόφοιτες τουλάχιστον όσον αφορά το μάθημα.

Η έρευνα του αρχείου μας έδειξε ότι η βαθμολογική επίδοση στο μάθημα της γυμναστικής είναι κοντά στο μέσο όρο των υπολοίπων μαθημάτων στις αντίστοιχες τάξεις και χρονιές γεγονός που μαρτυρά μια αυστηρή γραμμή βαθμολόγησης σε όλα τα μαθήματα. Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζεται για την Γ' τάξη του 1950 η βαθμολογία των 127 μαθητριών στη γυμναστική σε σχέση με τον μέσο όρο των υπολοίπων μαθημάτων (Θρησκευτικά, Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Λατινικά, Ιστορία, Φιλοσοφικά, Φυσική, Κοσμογραφία, Οικοκυρικά) επιβεβαιώνοντας ότι οι περισσότερες μαθήτριες που προάγονται με μέσο όρο βαθμού 15, χαρακτηρισμός της επίδοσης ως «καλώς», σημειώνουν αντίστοιχη επίδοση και στο μάθημα της γυμναστικής. Το ίδιο παρατηρούμε και στις περιπτώσεις των υψηλότερων βαθμολογιών («Λίαν καλώς» και «άριστα»).

Η επίδοση ευνοεί τις μαθήτριες με σωματικά προσόντα (ταχύτητα, δύναμη, αντοχή, ευλυγισία) και μερικές φορές αποθαρρύνει ή δυσκολεύει τις μαθήτριες με συνέπεια τη μείωση της βαθμολογίας. Η πρακτική άσκηση του μαθήματος (ασκήσεις) ιδιαίτερα με κάποιο όργανο γυμναστικής είχε δυσκολία όπως περιγράφει η συνεντευξιαζόμενη «Για μένα δεν ήταν δύσκολες, γιατί μου άρεσαν πάρα πολύ. Ήταν όμως κοπέλες που δυσκολευόταν, ιδιαίτερα όταν μας έφερνε κάποια όργανα» αναφέρει «ίππος» (όργανο ενόργανης γυμναστικής).

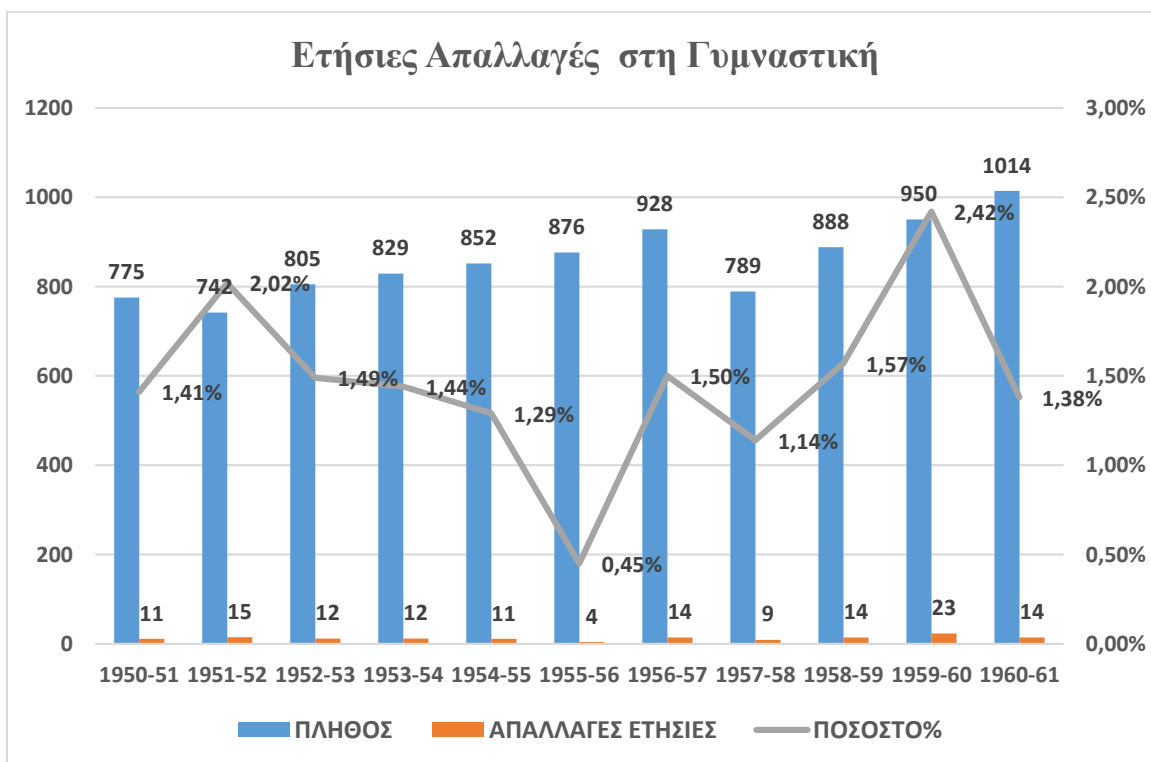
3.1.4 Απαλλαγή από το μάθημα της γυμναστικής και λόγοι απαλλαγής

Η συμμετοχή των μαθητριών στο μάθημα της γυμναστικής ήταν υποχρεωτική. Σύμφωνα με το Β.Δ. «Περί απαλλαγής από της γυμναστικής των μαθητών της Δημοτικής και Μέσης Εκπαιδευσεως» 13/9/1899 Α.Φ.Ε.Κ. 200, οι μαθητές μπορούν να πάρουν απαλλαγή από το μάθημα της γυμναστικής για λόγους υγείας (Ντανής, 2013). Η απαλλαγή από το μάθημα συνοδευόταν εκτός από ιατρική γνωμάτευση και με απόφαση της ειδικής επιτροπής (Τσούμας, 2016, σ. 318), που συγκροτούνταν από το σχολίατρο, το Γυμνασιάρχη του σχολείου και το γυμναστή/τρια του σχολείου και φυσικά με τη μη καταχώρηση βαθμολογίας στο μάθημα.

Σε όλη τη δεκαετία καταγράφονται στην αρχή της σχολικής χρονιάς στο Βιβλίο Πράξεων του συλλόγου με λεπτομέρεια οι απαλλαγές των μαθητριών από το μάθημα της γυμναστικής για κάθε τάξη (ετήσιες, εξαμηνιαίες, τριμήνου ή ενός μήνα) όπως και οι λόγοι που συνοδεύουν τις αντίστοιχες αιτήσεις των κηδεμόνων τους. Στο παρακάτω γράφημα βλέπουμε το ποσοστό των μαθητριών που έπαιρνε ετήσια απαλλαγή από το μάθημα σύμφωνα με τις πράξεις⁴⁰ σε όλη τη δεκαετία.

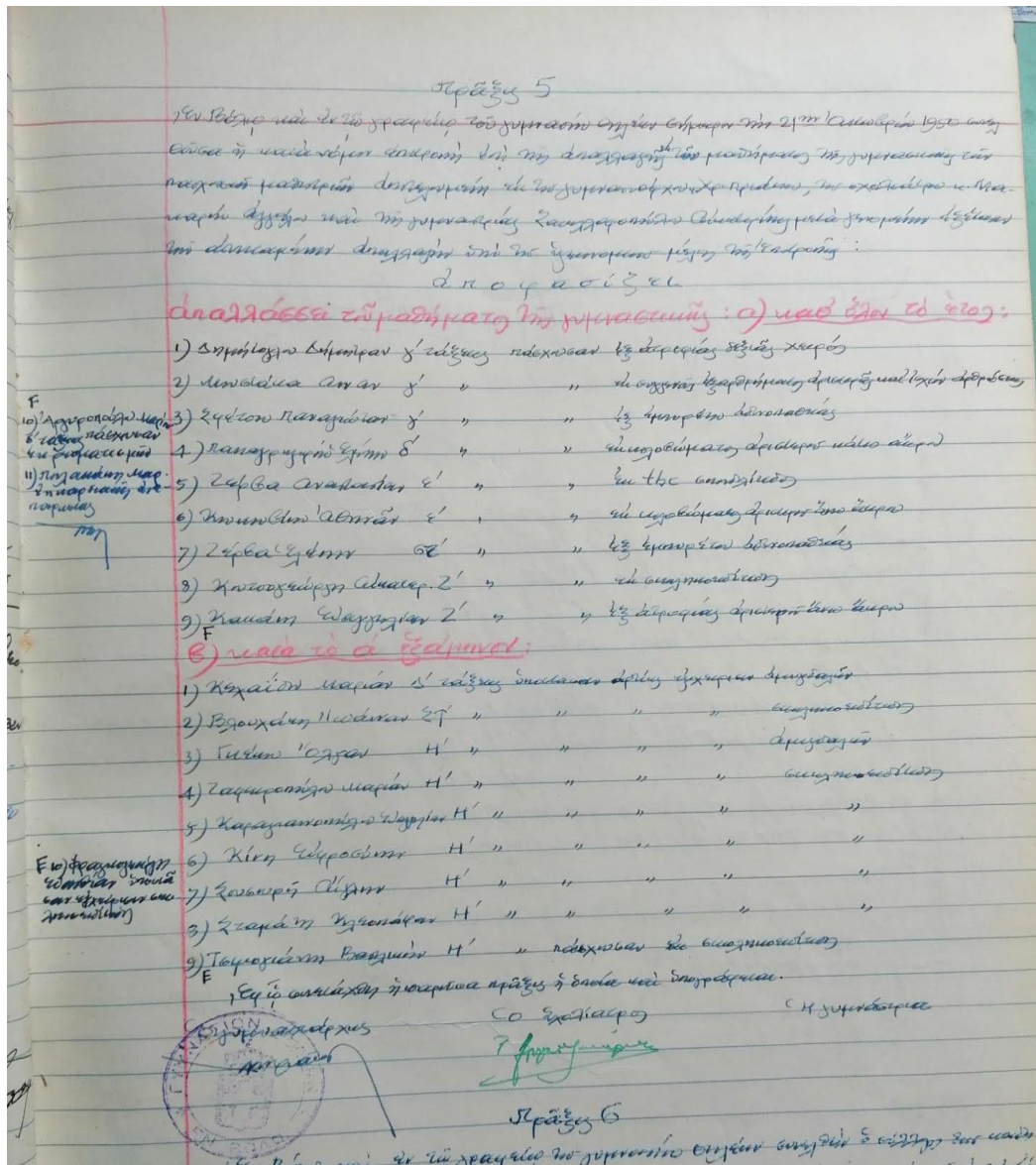
---

⁴⁰ Πράξη 5^η/21.10.1950, Πράξη 7^η/01.12.1951, Πράξη 11^η /04.11.1952, Πράξη 9^η /23.10.1953, Πράξη 7^η /23.10.1954, Πράξη 14^η/02.11.1955, Πράξη 12^η /22.12.1956, Πράξη 12^η /14.11.1957, Πράξη 10^η /10.10.1958, Πράξη 8^η /13.10.1959, Πράξη 11^η /12.01.1960, Πράξη 30^η /25.02.1960. και Πράξη 16^η /21.10.1960,

Στη παρούσα μελέτη θα αναφερθώ μόνο στο ποσοστό των ετήσιων απαλλαγών που μας δείχνει ένα δείκτη υγείας που πιθανόν απεικονίζει μόνιμα προβλήματα υγείας ή προβλήματα υγείας που χρειάζονται μεγάλο χρονικό διάστημα θεραπείας των μαθητριών. Αναλογικά με το πλήθος των μαθητριών το ποσοστό κυμαίνεται από 1,41% το 1950 έως 2,42% το 1959, παραμένει σταθερό από 11 έως 15 μαθήτριες με εξαίρεση το 1955, το 1957 και το 1959 όπου καταγράφονται αντίστοιχα 4, 9 και 23 απαλλαγές. Από το σταθερό χαμηλό ποσοστό απαλλαγών σε όλη τη δεκαετία, θεωρώ ότι η υγεία των κοριτσιών είναι σε καλό επίπεδο παρόλες της δυσκολίας του βιοτικού επιπέδου (μεταπολεμική περίοδος-σεισμοί στην πόλη του Βόλου) και πιθανόν λόγω της ευκολίας πρόσβασης σε υγειονομικές υπηρεσίες, γιατρούς, ή και κάποιες μαθήτριες να προτιμούσαν την απαλλαγή λόγω δυσκολίας εκτέλεσης των γυμναστικών ασκήσεων.

Εικόνα 19 Πράξη 5^η Απαλλαγή από την γυμναστική 1950

Οι λόγοι που χρήζουν αποφυγῆς σωματικῶν επιβαρύνσεων τῆς γυμναστικῆς γιὰ ἓνα ἔτος εἶναι σύμφωνα τὶς πράξεις τοῦ συλλόγου ἦταν κυρίως: ἀναπηρίες διαφόρων ειδῶν, σκοληκοειδίτιδα, ἀδενοπάθεια, ἀναιμία, καρδιοπάθεια, φυματίωση, πλευρίτιδα, πολιομυελίτιδα, θυροειδής, οστεομυελίτιδα, βρογχοκήλη.

Ο θεσμός καὶ ἡ λειτουργία τῆς επιτροπῆς που ἐξετάζε τα θέματα υγείας τῶν μαθητριῶν συνέβαλλε θετικὰ στὴ λειτουργία τοῦ μαθήματος τῆς γυμναστικῆς καὶ στὸ σκοπὸ τῆς που εἶναι ἡ προαγωγή τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς υγείας. Αξιολογεῖται δε ως κρίσιμης σημασίας εἰάν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη τὸ χαμηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο τῆς εποχῆς μετὰ ἀπὸ ἀλλεπάλληλες φυσικὲς καταστροφές.

3.1.5 Εξοπλισμός οργάνων γυμναστικής

Στο Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου δεν καταγράφεται χώρος κλειστού γυμναστηρίου στη δεκαετία του 1950 γιατί δεν είχε σταθερές κτηριακές εγκαταστάσεις λόγω των σεισμών. Από την έρευνα του αρχείου καταγράφονται, στο βιβλίο της σχολικής εφορείας, οικονομικές ενισχύσεις για τη συμμετοχή των μαθητριών σε σχολικούς αγώνες (Λάρισα, Τρίκαλα, Καρδίτσα), για την αγορά αθλητικών οργάνων και για τη χρησιμοποίηση του γυμναστηρίου του Γ.Σ. Βόλου όλη τη δεκαετία. Σημειώνουμε τις παρακάτω αναφορές στοιχείων δείχνοντας ένα οικονομικό αποτύπωμα όσον αφορά στις δαπάνες για τις ανάγκες της γυμναστικής.

Η σχολική εφορεία αποφασίζει, με την Πράξη 26^η 25.05.1951 τη διάθεση χρημάτων εις βάρος του αρ.19 του προϋπολογισμού (έξοδα συμμετοχής αθλητριών-μαθητριών σε αγώνες), λόγω της συμμετοχής του σχολείου στους ετήσιους Πανθεσσαλικούς σχολικούς αγώνες που θα διεξαχθούν στη Λάρισα στις 3.6.1951. Με την πράξη 32^η 1.7.1951 η οποία αναφέρεται σε έγκριση απολογισμού εσόδων-εξόδων, το ποσό αυτό για την μετακίνηση των μαθητριών ανέρχεται στις 761.450 δρχ.. Επίσης το έτος 1952 για τη συμμετοχή του σχολείου στους ετήσιους Πανθεσσαλικούς σχολικούς αγώνες στην Καρδίτσα δαπανήθηκαν 354.050δρχ. όπως καταγράφεται στην Πράξη 32^η 13.7.1952.

Την επόμενη χρονιά στην Πράξη 41^η 8.7.1953 του οικονομικού απολογισμού αποφασίζεται: έγκριση ποσού 1.481.200δρχ «δι' έξοδα συμμετοχής αθλητριών-μαθητριών εις σχολικούς αγώνες» Πανθεσσαλικοί σχολικοί αγώνες στη Λάρισα, και εγκρίνει το ποσό 582.000δρχ. «δια οικονομική ενίσχυση Γυμναστικού συλλόγου Βόλου προς συντήρηση του γυμναστηρίου» αφού όπως φαίνεται από την πράξη 25^η 23.3.1953 «το γυμναστήριο του εν λόγω συλλόγου χρησιμοποιείται καθ' όλην την διάρκεια του έτους υπό των μαθητριών του γυμνασίου» καθώς είχε προηγηθεί σχετικό αίτημα από το σύλλογο για οικονομική βοήθεια.

Το έτος 1955 δαπανήθηκαν⁴¹ για προμήθεια γυμναστικών οργάνων 286,15δρχ, για έξοδα συμμετοχής αθλητριών-μαθητριών στους Πανθεσσαλικούς σχολικούς αγώνες στα Τρίκαλα 1.552δρχ και για συντήρηση ΓΣΒ, 870 δρχ.. Από τον οικονομικό απολογισμό του Ιανουαρίου του 1955 βλέπουμε ότι, η σχολική εφορεία διέθεσε⁴² 2.067,95δρχ. για ενίσχυση

---

⁴¹ Πράξη 42^η 1.7.1955

⁴² Πράξη 55^η 3.1.1957

του Γ.Σ.Β, προμήθεια αθλητικών οργάνων και δια έξοδα συμμετοχής αθλητριών-μαθητριών στους Πανθεσσαλικούς σχολικούς αγώνες στη Λάρισα 28.5.1956.

Τέλος από τον οικονομικό απολογισμό της χρονιάς 1957 βλέπουμε στην Πράξη 43^η 31.12.1957 ότι, διέθεσαν συνολικά 914,60 δρχ. για ενίσχυση του Γυμναστικού Συλλόγου Βόλου, προμήθεια γυμναστικών οργάνων και για έξοδα συμμετοχής αθλητριών-μαθητριών σε αγώνες (εικόνα 16).

Πράξις 43

Εν Βόλῳ καὶ ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ γυμνασίου Θηλέων εὐήμερον τὴν 31^{ην} Δεκεμβρίου 1957 ἡμέραν τῆς εβδομάδος Τρίτην καὶ ἄρην 6^{ην} μ.μ. συνηθιστὰ ὁ ἑκατομ. Ἐφορεία τοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ, ἀπολογισμένη ἐπὶ τοῦ προέδρου τῆς κ. Δημ. Ζασιμίου, τοῦ ταμίου τῆς κ. Μιχ. Παυλίου καὶ τοῦ νόμιμ. γραμματέως τῆς κ. Χρ. Περιδίου, γυμναστικῶν, ἵνα καταγραφῇ καὶ ἀπογραφῇ διὰ τὴν ἑορταστικὴν ἀπολογισμὸν τῆς ἀπολογιστικῆς χρήσεως 1957, λαβόντες ἐν ὅλῳ τὰ πραγματοποιηθέντα ἔσοδα καὶ ἔξοδα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως

ἀποφασίζουσι

Ἐγκρίνουσι τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ ἑκατομ. ταμίου τῆς ἀπολογιστικῆς 1957 ἔχοντες ἔξοδα

<u>I. ΕΣΟΔΑ</u>		
1. Τεὶς ἐκείναι καταθέσαν	(ἀφ' 2)	δρχ. : 46.310
2. Τεὶς ἐκείναι ἐκπονήσαντες ἀφ' ἑαυτῶν ἑαυτῶν	(„ 5)	„ 1.300
3. Τεὶς ὑποχρεωτ. εἰσφορὰν μαθητριῶν	(„ 12)	„ 42.600
4. Τεὶς συνδρομὰν ἐκ μαθητριῶν	(„ 14)	„ 300
5. Τεὶς χορηγίας τριτάτων δι' ἐλπίδα τῆς εὐοπορίας	(„ 25)	„ 5.000
6. Τεὶς προαιρετικὰν εἰσφορὰν	(„ 26)	„ 9.800
7. Τεὶς χορηγίας ΑΖΑΘΝ	(„ 27)	„ 40.000
ἐν ὅλῳ τὰ ἐκ προηγουμένων χρήσεως		„ 667.571,80
ὄντος ἔσοδων		„ 812.881,80
<u>II. ΕΞΟΔΑ</u>		
1. Διὰ τὴν συντήρησιν διδασκαλίας	(ἀφ' 3)	499,50
2. Διὰ τὴν προμήθειαν ἐπιτηδεύων, αἰματῶν καὶ τῶν ἀντικειμένων	(„ 4)	843,80
3. Διὰ τὴν προμήθειαν γραφ. ὀργάνων καὶ ἐξόν γραφείου	(„ 5)	2.346,60
4. Διὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς ἐκπαιδευτικῆς βιβλιοθήκης	(„ 8)	621,70
5. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κέντρων ἀντιπροσώπων ἐκπαιδευτικῶν καὶ μαθητῶν	(„ 12)	67,80
6. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐκδρομῶν μαθητριῶν	(„ 13)	388 -
7. Δι' ἔξοδα ἐορτῶν	(„ 14)	1.758,50
8. „ „ παραρτήματος νεῶν ἱκανίας	(„ 15)	1.353,10
9. Δι' οἷον. ἐκτέλεσιν γραφείων τῶν ἐκπαιδευτικῶν	(„ 16)	200 -
10. Διὰ ἐξοπλισμὸν, μεταφορὰν, φωτισμὸν, τῶν ἐκπαιδευτικῶν	(„ 6)	6.035,90
11. Διὰ τὴν προμήθειαν γυν. σφαιρῶν, ἀντικειμένων ἀπολογιστικῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ οἷον. ἐκτέλεσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν βόλων (συντήρησιν γυμναστικῶν)	(„ 17)	914,60
12. Διὰ μεθοδοσίαν ἀσκήσεων ὑπερταστικῶν παραρτήσεων	(„ 19)	11.640 -
13. Δι' ἀπορῶν οἰκονομικῶν πρὸς ἀντιπροσώπων διδασκαλίας	(„ 21)	372,10
14. Δι' ἀνέχοντες βιοπονητικῶν παραρτήσεων	(„ 22)	2.862,80
ἐν ὅλῳ τὰ ἐκ προηγουμένων		29.904,10

Εικόνα 20 Πράξις 43η Σχολικῆς Εφορίας 1957

Με τις αναφορές γίνεται αντιληπτό ότι η σχολική εφορεία από τον οικονομικό προϋπολογισμό στήριξε τις αθλητικές δράσεις των μαθητριών και ενίσχυε τον εξοπλισμό των αθλητικών οργάνων προκειμένου να εξασφαλίσει τη συμμετοχή τους στους αγώνες και την καλύτερη ποιότητα διδασκαλίας στο μάθημα της γυμναστικής.

Επίσης ο εξοπλισμός των αθλητικών οργάνων πραγματοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας όπου διατίθεται στις κατά τόπους περιφέρειες για διανομή στα σχολεία, κατόπιν αιτήσεως των αναγκών τους. Έχουμε στο πρωτόκολλο αλληλογραφίας τις εξής καταγραφές από το Υπουργείο Παιδείας: το 1954 «Περί διαθέσεως ειδών γυμναστικής αθλοπαιδιών»⁴³, σε επόμενο «Αναφορά λήψης αθλητικού υλικού αποσταλέντων στο 29709/768 εγγράφου»⁴⁴ και απάντηση σε αυτό «Αναφέρουμε λήψη αποσταλέντων αθλητικών ειδών»⁴⁵, επίσης «Περί της διανομής ειδών γυμναστικής και αθλοπαιδιών»⁴⁶. Συνέχεια το 1956 «Αναφέρουμε τίνων αθλητικών ειδών έχομε ανάγκη»⁴⁷ όπου από σχετικό έγγραφο φαίνεται ότι τι σχολείο παρέλαβε το 1956: οκτώ μπάλες πετοσφαίρισης, δύο μπάλες καλαθοσφαίρισης δέκα αεροθάλαμοι, μια αεραντλία, ένα εφαλτήριο, ένα βατήρα, ένα στρώμα γυμναστικής, ένα δίσκο παιδών, τρία ακόντια μεταλλικά παιδών.

[illegible]

Εικόνα 21 Παραλαβή αθλητικού υλικού 1956

⁴³ Πρωτ. Αλληλγ. 30/137916/09-01-54 Υπουργείο Παιδείας.

⁴⁴ Πρωτ. Αλληλγ. 249/32231/26-03-54 Υπουργείο Παιδείας.

⁴⁵ Πρωτ. Αλληλγ. 249/32231/20-05-54 Υπουργείο Παιδείας.

⁴⁶ Πρωτ. Αλληλγ. 481/99099/11-09-54 Υπουργείο Παιδείας.

⁴⁷ Πρωτ. Αλληλ. 731/112607/10-10-56 Υπουργείο Παιδείας

Από τις παραπάνω καταγραφές φαίνεται ότι στο μάθημα της γυμναστικής γινόταν αθλοπαιδιές με έμφαση στην πετοσφαίριση (περισσότερες μπάλες) πιθανόν λόγω στερεοτυπικής αντιλήψεως ότι είναι γυναικείο άθλημα, κλασσικός αθλητισμός (ρίψεις), σουηδική γυμναστική και ενόργανη γυμναστική. Στις δύσκολες στιγμές της δεκαετίας, το πολυπληθές γυμνάσιο θηλέων προσπαθούσε να ανταποκριθεί στις ανάγκες του μαθήματος με έμπυχο υλικό δύο γυμνάστριες και τα απαραίτητα γυμναστικά όργανα για την επιτέλεση του μαθήματος ενισχύοντας την σωματική και ψυχική υγεία των μαθητριών.

Συμπεράσματα

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας είναι η κοινωνική λειτουργία του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου και της σχολικής γυμναστικής στο Γυμνάσιο τη δεκαετία του 1950. Η ενασχόληση μου για τουλάχιστον δεκαοχτώ χρόνια με την σχολική γυμναστική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ως γυμνάστρια και η παρουσία μου στον ίδιο χώρο με οδήγησε να διερευνήσω και να αξιοποιήσω το αρχειακό υλικό που χρονολογείται από το 1950-1960. Πρόκειται για μια δύσκολη περίοδο που η Ελλάδα προσπαθεί να ανασυγκροτηθεί από τα δεινά των πολέμων, παγκόσμιου και εμφυλίου.

Σε αυτή την έρευνα το αρχείο μας οδήγησε σε μονοπάτια που αποκαλύπτουν την ταυτότητα και το χαρακτήρα του σχολείου στην τοπική κοινωνία. Από τα τεκμήρια του αρχείου βλέπουμε την αμφίδρομη σχέση της κεντρικής εξουσίας (Υπουργείο Παιδείας, Γ.Ε.Μ.Ε) με το Γυμνάσιο και πώς υλοποιούνται οι κατευθυντήριες γραμμές στο σχολείο και την τοπική κοινωνία. Επικουρικό ρόλο στην έρευνα μας διαδραμάτισε και η συνέντευξη της κας. Β.Κ., ανακαλώντας μνήμες από το παρελθόν και χρωματίζοντας με το προσωπικό της φωτογραφικό αρχείο την δεκαετία του 1950 στο Γυμνάσιο Θηλέων.

Το Γυμνάσιο αποτέλεσε τη συνέχεια του Α.Π.Β, από την ίδρυση του το 1921 έως το 1981, υπήρξε δε ο κύριος φορέας της δημόσιας μέσης εκπαίδευσης κοριτσιών στη Βολιώτικη κοινωνία. Τη δεκαετία μελέτης η εμφάνιση και συμπεριφορά των μαθητριών μέσα και έξω από το σχολείο αποτελούσε τον κυρίαρχο άξονα που νοσηματοδοτούσε τη γενικότερη πεποίθηση περί ηθικής και πειθαρχίας του Γυμνασίου Θηλέων Βόλου. Οι ποινές αποσκοπούσαν στη διαμόρφωση πειθαρχικού κλίματος και λειτουργούσαν ως παραδείγματα συμπεριφοράς και υποταγής στο σχολικό κανονισμό που ενισχύονταν από τις συντηρητικές αντιλήψεις της εποχής. Ο συνεχής έλεγχος των μαθητριών μέσα και έξω από το σχολείο φαίνεται μέσα από την αυταρχική γλώσσα του σχολικού κανονισμού που ορίζει με σαφήνεια τις επιπτώσεις-ποινές για κάθε παράβαση και συνάδει απόλυτα με το εθνικοπολιτικό ιδεολόγημα «του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού» που ορίζει το σύνταγμα του 1952.

Από τη διερεύνηση της φοίτησης η εικόνα του πλήθους των κοριτσιών αυξάνεται για την περίοδο μελέτης 1950-1960 σε κάθε έτος από 775 μαθήτριες το 1950 στις 1014 μαθήτριες το 1960 και με μέσο όρο 858 μαθήτριες, με εξαίρεση το 1957 να πέφτει στις 789 μαθήτριες. Κάθε χρόνο υπερτερεί ο αριθμός των εγγεγραμμένων στην Γ' τάξη και εμφανίζεται

σημαντική διαρροή φοίτησης στην τελευταία τάξη που φτάνει μέχρι το 57% μη ολοκλήρωσης της φοίτησης το 1960. Η γυμνασιακή μόρφωση ήταν το εισιτήριο για τις ανώτατες σχολές και την επαγγελματική αποκατάσταση.

Η κυρίαρχη επαγγελματική κατεύθυνση των κηδεμόνων των μαθητριών είναι οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι έμποροι και οι ιδιωτικοί υπάλληλοι στις αρχές της δεκαετίας ενώ στο τέλος διακρίνουμε μια αλλαγή με τους ιδιωτικούς υπαλλήλους να περνούν στη δεύτερη θέση και στην τρίτη οι έμποροι. Η πόλη του Βόλου παρόλη τη ζημία που υπέστη με τους σεισμούς διατηρεί τα επαγγέλματα του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Επίσης αυξήθηκε το ποσοστό των κηδεμόνων εργατών το 1960 και μειώθηκε το ποσοστό των εκπαιδευτικών.

Η εκπαιδευτική πολιτική του σχολείου σε θέματα οικονομικής απαλλαγής μας έδωσε πολλές κατηγορίες των ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων των μαθητριών, κυρίως απόρων, ορφανών, πολυτέκνων, σεισμοπαθών και μεγάλα ποσοστά οικονομικών απαλλαγών λόγω της οικονομικής κατάστασης των οικογενειών ιδιαίτερα με τους σεισμούς στην περιοχή την περίοδο 1954-1957.

Το βασικό γυμναστικό σχήμα που επικρατεί αυτή την περίοδο είναι η παιδαγωγική γυμναστική που δίνει έμφαση στο ρυθμό εκτελώντας της βασικές ασκήσεις της σουηδικής γυμναστικής που εφαρμόστηκε στην Ελλάδα με πρωτοβουλία του Ι. Χρυσάφη. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 1940-1960 η σχολική γυμναστική δεν έχει κάτι ουσιαστικό να επιδείξει όσον αφορά στα αναλυτικά προγράμματα όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων, ενώ είναι έντονη η απουσία αναλυτικού προγράμματος τη δεκαετία του 1950 (Λάμπρου, 2012, σ. 55).

Οι βαθμολογικές επιδόσεις για τη Γ' τάξη το 1950 κυμαίνονται χαμηλά, με το 39% των μαθητριών να λαμβάνει βαθμό 15, το 26% βαθμό 16 και 17% βαθμό 14 ενώ αντίστοιχα η Γ' τάξη το 1960 κυμαίνεται ψηλότερα με το 41% των μαθητριών να λαμβάνει βαθμό 16, το 31% βαθμό 17 και το 12% βαθμό 15. Το ίδιο σημειώθηκε και στην Η' (ογδόη) τάξη το 1950 με το 45% των μαθητριών να λαμβάνει βαθμό 16, το 28% βαθμό 17 και το 12% βαθμό 18 και αντίστοιχα το 1960 η ΣΤ' τάξη με το 57% των μαθητριών να λαμβάνει βαθμό 18, το 27% βαθμό 19 και το 13% βαθμό 20.

Στο γυμνάσιο όλα τα κορίτσια συμμετείχαν υποχρεωτικά στο μάθημα εκτός από ένα ποσοστό περίπου στο 1,5% κάθε χρόνο που αιτούνταν απαλλαγή λόγω προβλημάτων υγείας. Οι παραδοσιακοί χοροί, οι παρελάσεις και οι επιδείξεις ήταν μέρος του μαθήματος

βοηθώντας στην τόνωση του εθνικού φρονήματος, τη διάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η εκμάθηση αθλοπαιδιών τις οδήγησε σε συμμετοχές σε αγώνες.

Ο εξοπλισμός του Γυμνασίου όσον αφορά στο μάθημα πραγματοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας και την ενίσχυση της σχολικής εφορείας. Όλα τα τεκμήρια του σχολείου καταδεικνύουν ότι το μάθημα επιτέλεσε το ρόλο του μέσα στο σχολείο, με την εβδομαδιαία εκγύμναση των μαθητριών και έξω από αυτό με την προβολή του σε δημόσιο χώρο όπως παρελάσεις, αγώνες και εκδηλώσεις μέσα σε ένα συντηρητικό πλαίσιο που δεν θα εξέθεταν «το γόητρον του σχολείου».

Η συνέντευξη μάς επιβεβαιώνει στοιχεία που αναδείξαμε από το αρχείο καταδεικνύοντας το σημαντικότερο ρόλο του Γυμνασίου να μορφώσει ένα μεγάλο πλήθος μαθητριών, ενθαρρύνοντας τους γονείς σε μια συντηρητική εποχή, να στείλουν τα κορίτσια τους σε ένα περιβάλλον με λειτουργία αμιγούς φοίτησης για την απόκτηση εφοδίων. Η ίδια η συνεντευξιαζόμενη αντιλαμβάνεται την αξία του σχολείου λέγοντας χαρακτηριστικά *«Το ότι μου έδωσε τα εφόδια να πάω λίγο παραπάνω, αυτό ήταν πάρα πολύ σημαντικό για μένα!»*.

Η αποτύπωση της ιστορίας του σχολείου μέσα από τα τεκμήρια πρωτογενούς υλικού, μας τοποθετεί στο κλίμα της εποχής όσον αφορά στην ιστορική, κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα του Βόλου. Μας βοήθησε να αντιληφθούμε τη συμβολή του Γυμνασίου στη μέση εκπαίδευση των κοριτσιών τη χρονική περίοδο 1950-1960. Μια νέα μελέτη θα μπορούσε να στοχεύσει σε θέματα καταγωγής των μαθητριών δίνοντας μια κοινωνιολογική προσέγγιση σχετικά με τη ανάγκη μετακόμισης των γονέων από τις αγροτικές περιοχές ή από άλλες ευρύτερες ημιαστικές περιοχές που δεν είχαν αμιγές Γυμνάσιο Θηλέων για την παροχή μόρφωσης στα κορίτσια τους, όπως βλέπουμε από την συνεντευξιαζόμενη που οι γονείς της μετακόμισαν στο Βόλο από το χωριό Λόφος της περιοχής των Φαρσάλων Λαρίσης.

Βιβλιογραφία

- Albanidis, E., & Ioannidis, P. (2014). The role of sport in the totalitarian regime of Metaxas in Greece (1936-1941) compared to National Socialism in Germany. *Aloma*, σσ. 15-23.
- Foucault, M. (1976). *Επιτήρηση και Τιμωρία Η γέννηση της φυλακής*. Αθήνα: Κέδρος Α.Ε. Μετάφραση Καίτη Χατζηδήμου - Ιουλιέττα Ράλλη.
- Gallant, T. (2017). *Νεότερη Ελλάδα Από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας*. Αθήνα: Πεδίο.
- Αντωνίου, Δ. (2018). *Περίγραμμα της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης 1821-2007 Οργάνωση του Εκπαιδευτικού Συστήματος*. Αθήνα: Γρήγορη.
- Βέτσικα, Π. (1999). Ιστορική Αναδρομή, Χρόνια ηρωικά. Στο Κ. Μαυρομάτης, *Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου Μια εξηκονταετία 1921-1981*. Βόλος: Σύνδεσμος Αποφοίτων Γυμνασίου Θηλέων Βόλου.
- Βιτσιλάκη-Σορωνιάτη, Χ. (1998). Διακοπή φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην περιοχή Δωδεκανήσου. Στο Παπαθεοφίλου-Βοσνιάδου(επιμ), *Η εγκατάλειψη του σχολείου: Αιτία, Επιπτώσεις, Προτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βουζανίδου, Ε. (2020). *Η φυσική αγωγή των Θηλέων στην Ελληνική Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση από το 1834 έως το 1944*. Κομοτηνή: ΤΕΦΑΑ Δημοκράτειο Πανεπιστήμιο Θράκης Διδακτορική διατριβή.
- Γαζή, Έ. (2011). *"Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια" Ιστορία ενός συνθήματος (1880-1930)*. Αθήνα: Πόλις.
- Δαλακούρα, Κ., & Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (2015). *Η εκπαίδευση των γυναικών. Οι γυναίκες στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα www.kallipros.gr.
- Δημαράς, Α. (1986). *"Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε" (τεκμήρια της Ιστορίας) (Τόμ. Β' τόμος)*. Αθήνα: Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη.
- Δημαράς, Α. (2013). *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης Το "Ανακαπτόμενο Άλμα" Τάσεις και αντιστάσεις στην Ελληνική εκπαίδευση 1833-2000*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Δημόγλου, Α. (1995). Συγκρότηση και εξέλιξη της βιομηχανίας του Βόλου. Στο Θ. Μαλούτας (επιμ), *Βόλος αναζήτηση της κοινωνικής ταυτότητας*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Δημόγλου, Α. (2004). Επίμετρο. Στο Χ. Χαρίτος (επιμ), *Βόλος 1881-1955 Ο χώρος και οι άνθρωποι*. Βόλος: Βόλος Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.Κ.Ι.).
- Δραντάκη, Χ. (2004). Η ζωγραφική στο Βόλο κατά τον 20ο αιώνα. Στο Χ. Χαρίτος (επιμ), *Βόλος 1881- 1955 Ο χώρος και οι άνθρωποι*. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.Κ.Ι.).
- ΕΛΣΤΑΤ. (1958). *Απογραφή πληθυσμού 7-4-1951, Τόμος III*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΕΛΣΤΑΤ. (1963). *Απογραφή πληθυσμού 19-3-1961, τόμος II*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- ΕΡΤ. (2023, Μαΐου Κυριακή). *Αμήχανη Βιομηχανία "Έν Βόλω"*. Ανάκτηση από <https://archive.ert.gr/75863/>
- Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1986). Φρονίμους δεσποινίδας και αρίστας μήτέρας. *Πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορικότητας της παιδικής ηλικίας και της νεότητας τόμος 2ος* (σσ. 479-496). Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας/ Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.

- Θεοδοσιάδου, Κ. (2012). Κοινωνική προέλευση και σχολική επίδοση: μια εμπειρική έρευνα υπό το πρίσμα της κοινωνικής δικαιοσύνης. Α.Π.Θ. Φιλοσοφική Σχολή Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής Τομέας Παιδαγωγικής. Ανάκτηση Ιουνίου 23, 2023, από <https://www.researchgate.net/profile/Kyriaki-Theodosiadou/publication/305773162>
- Καγκαλίδου, Ζ. (1999). *Εκπαίδευση και Πολιτική. Η περίπτωση του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Καντζίδης, Δ. (2002). *Ο Ιων Ιωαννίδης και η συμβολή του στη μεταρρύθμιση της Φυσικής Αγωγής*. Θεσσαλονίκη: ΤΕΦΑΑ Θεσσαλονίκης Διδακτορική Διατριβή.
- Καρανταΐδου, Μ. (2000). *Η φυσική αγωγή στην ελληνική μέση εκπαίδευση (1862-1990) και ιδρύματα εκπαίδευσης γυμναστών (1882-1982)*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη.
- Κολιού, Ν. (1997). *Ενθύμιον Εκπαιδεύσεως Θηλέων*. Βόλος: Θεσσαλικές Εκδόσεις Α.Ε.
- Κουλούρη, Χ. (1997). *Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας Γυμναστικά και Αθλητικά σωματεία 1870-1922*. Αθήνα : Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γραμματεία Νέας Γενιάς .
- Λάμπρου, Χ. (2012). *Αναλυτικά προγράμματα σπουδών Φυσικής Αγωγής Δημοτικού και Γυμνασίου και προπτυχιακά προγράμματα σπουδών των Τμημάτων Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού. Κριτική και συγκριτική θεώρηση κατά τη χρονική περίοδο 1983-2008*. Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Τμήμα Φιλοσοφίας- Παιδαγωγικής-Ψυχολογίας, Τομέας Παιδαγωγικής Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή.
- Λέκκας, Π. (2011). *Η εθνικιστική ιδεολογία: πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία* . Αθήνα : Παπαζήσης.
- Μαυρομάτης, Κ. (1999). *Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου* . Βόλος: Σύνδεσμος Αποφοίτων Γυμνασίου Θηλέων Βόλου.
- Μεταξούδης, Ε. (2023). *Η εκπαίδευση στην μετεμφυλιακή Ελλάδα. Ανάλυση των εκπαιδευτικών διεργασιών και πολιτικών μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '50*. Ανάκτηση από <https://www.academia.edu/37867846>
- Μπακαλάκη , Α., & Ελεγκίτου, Ε. (1987). *Η εκπαίδευση "Είς τα του οίκου" και τα γυναικεία καθήκοντα*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο της Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Ν.Ο.Β.Α. (2023, 30 Τρίτη). <https://novargonaftes.gr/istoria/>. Βόλος.
- Ντανής, Σ. (2013). *Η Φυσική Αγωγή στη βασική εκπαίδευση στην Ελλάδα (1827-1912)*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Σχολή Επιστημών Αγωγής Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Διδακτορική Διατριβή.
- Παναγιώτου, Γ. (2004). Έντυπα και εκδοτική κίνηση στο Βόλο. Στο Χ. Χαρίτος, Βόλος 1881-1955 Ο χώρος και οι Άνθρωποι. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεμνηρίωσης Βόλου.
- Παπαβλασοπούλου, Χ. (2020). *Η γυναίκα στη Μέση Εκπαίδευση της Κέρκυρας, μέσα από τη δημογραφική αποτύπωση του πληθυσμού του Γυμνασίου Θηλέων Κέρκυρας κατά τα έτη 1945-1976*. Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Ιστορίας, Διδακτορική Διατριβή.
- Πατάκη, Μ. (2010, Νοέμβριος). Η Γυναίκα Εκπαιδευτικός στα τέλη του 19ου αι, στο μεσοπόλεμο και στο μετεμφύλιο. Προσεγγίσεις μέσα από αυτοβιογραφικά λογοτεχνικά κείμενα. Θεσσαλονίκη.

- Σκοτινιώτης, Π. (2022). *Μαγνησία και Πολιτική εν καμίνω, 1934-1967*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Σπύρος, Θ. (2017β). *Ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι κοινωνικής έρευνας: Εφαρμογές στη μελέτη του αθλητισμού και των σπορ*. Δημοσίευτο κείμενο εργασίας: ΕΑΠ.
- Τσούμας, Α. (2016). *Η Γυμναστική στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση από τις σωμασκήσεις στη σωματική αγωγή (1834-1937)*. Πάτρα: Orportuna.
- Υδραίου, Γ. (2021, Μάρτιος 16). *Οι σεισμοί που άλλαξαν τον Βόλο*. Ανάκτηση από <https://www.taxydromos.gr/ellada/668632/oi-seismoi-poy-allaxan-ton-volo/>
- Φεσσά-Εμανουήλ, Ε. (2004). *Οι πρώτες θεατρικές στέγες του Βόλου*. Στο Χ. Χαρίτος (επιμ), *Βόλος 1881-1955 Ο χώρος και οι Άνθρωποι*. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου.
- Φραγκουδάκη, Ά. (2015, Δεκέμβριος). *Η εκπαίδευση στη μεταπολεμική Ελλάδα*. Αθήνα. Ανάκτηση από <https://www.athenssocialatlas.gr>
- Χαρίτος, Χ. (1989). *Το Παρθεναγωγείο του Βόλου Τόμος Πρώτος*. Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.
- Χαρίτος, Χ. (2004). *Βόλος 1881-1955 Ο χώρος και οι άνθρωποι*. Στο Χ. Χαρίτος, *Εισαγωγικό σημείωμα*. Βόλος: Βόλος Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.Κ.Ι.).
- Χαρίτος, Χ. (2009). *Σελίδες Εκπαιδευτικής Ιστορίας της Νεότερης Ελλάδας*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Χαστάογλου, Β. (2004). *Η ίδρυση και η εξέλιξη της νέας πόλης του Βόλου το 19ο αιώνα*. Στο Χ. Χαρίτος (επιμ), *Βόλος 1881-1955 Ο χώρος και οι άνθρωποι*. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου (ΔΗ.Κ.Ι.).
- Χαστάογλου, Β. (2007). *Βόλος το Πορτραίτο της πόλης από το 19ο αιώνα έως σήμερα*. Βόλος: Δημοτικό Κέντρο Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου.
- Χατζηστεφανίδης, Θ. (1990). *Ιστορία της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης (1821-1986)*. Αθήνα: Παπαδήμα.
- Χρυσάφης, Ι. (1924). *Η Γυμναστική κατά το Σουηδικόν Σύστημα*. Αθήναι: Ιωάννης Σιδέρης.

Δημοσίευτες Πρωτογενείς πηγές

Αρχειακό υλικό «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου» στο σχολείο του 3^{ου} Γυμνασίου Βόλου

- 1 Σχετικά έγγραφα αλληλογραφίας για σχολικούς αγώνες, παρελάσεις, αθλητικό υλικό, εκδηλώσεις.
- 2 Βιβλία πράξεων Σχολικής εφορείας «1938-1951» και «1951-1958»
- 3 Μαθητολόγιο και βιβλίο παρακολούθησης τελών «1939-1952» και «1952-1963»
- 4 Ειδικός Έλεγχος «1952-1961»
- 5 Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας «1954-1958», «1958-1962»
- 6 Ημερολόγιο σχολείου «1952-1961»

Αρχειακό υλικό «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου» στο σχολείο του 3^{ου} Λυκείου Βόλου

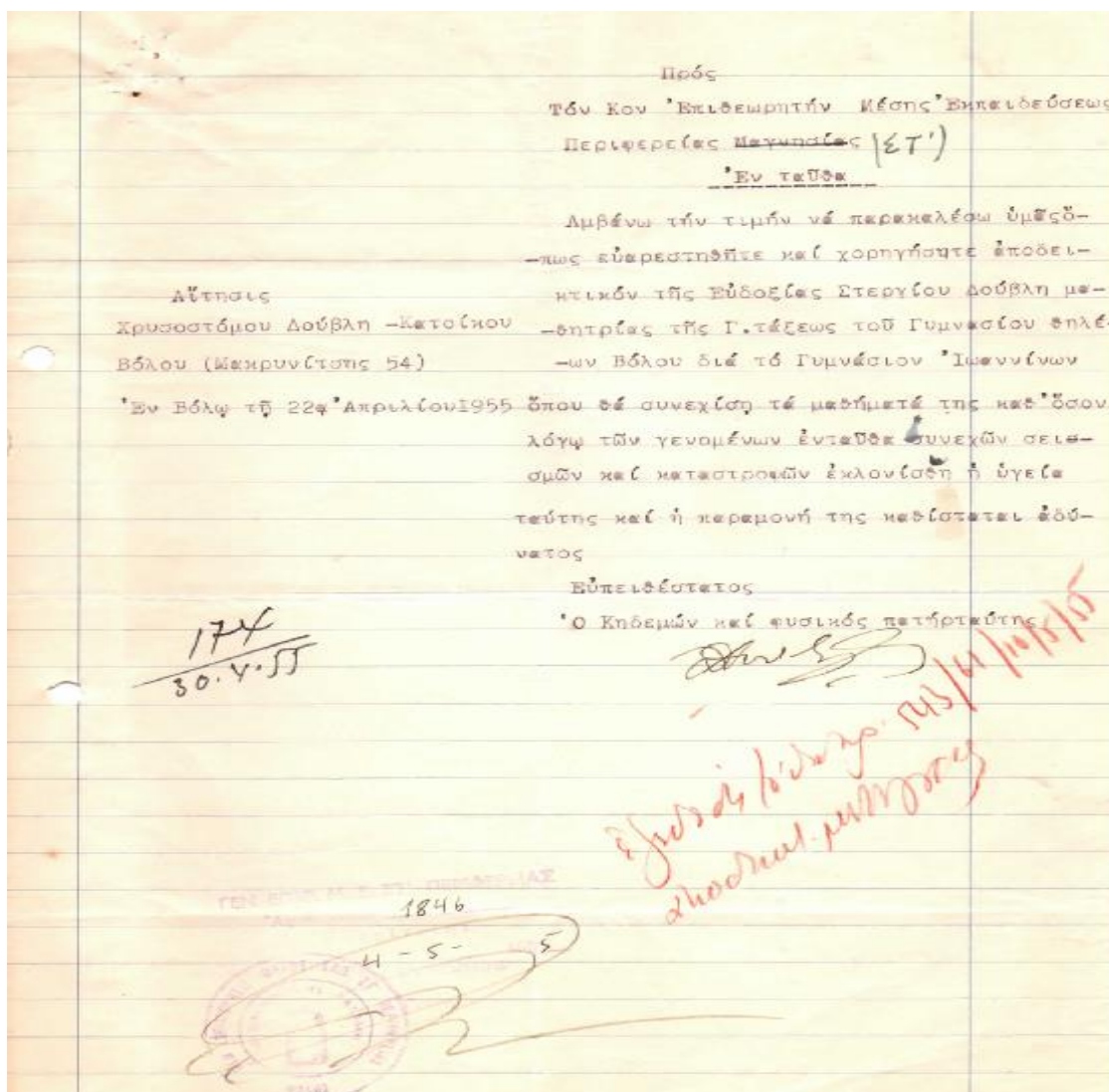
1. Βιβλία Πράξεων Συλλόγου καθηγητών από 1949 έως Ιανουάριο 1961
2. Βιβλία Πράξεων Συλλόγου καθηγητών από 1961 έως Ιανουάριο 1964
3. Βιβλίο Πράξεων Παιδαγωγικών Συνεδριάσεων 1947-1948
4. Βιβλίο Ειδικού Ελέγχου
5. Βιβλίο Υλικού
6. Ποινολόγιο
7. Απολυτήρια

Παράρτημα

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ)		681
"Αθήρον μόνον."		
"Εκπαιδεύεται εις τὸν δῆμον Κερκυραίων ἡ ἑσχὺς τοῦ νόμου 562 τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1915 «περὶ ἀποδόσεως τῶν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν δδῶν καὶ πλατειῶν τῆς πόλεως ὑπὲρ τοῦ δήμου Ἀθηναίων».		
Εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργὸν ἀνατίθενται τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκθέσιν τοῦ διατάγματος τούτου.		
Ἐν Δουρλαίῳ τῇ 10 Αὐγούστου 1921.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.		
"Ὁ ἐπὶ τῶν Ἑσπεριακῶν Ὑπουργός		
Σ. Στάης		
(12)		
Περὶ ἰδρύσεως ἐν Βιλλίοις τῆς Μεγαρίδος ἑλληνικοῦ σχολείου.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ		
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ		
"Ἐχόντες ὅτι ἔχει τὸν νόμον 567, προτάει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐκτελούντος τὴν ἐν ἀριθ. 582 πράξιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἀπερασίως καὶ διατάσσεται"		
Ἐρρίθεται ἐν Βιλλίοις τῆς Μεγαρίδος ἑλληνικὸν σχολεῖον, τοῦ ὁποῦ κατὰ μὲν τὸ ἑπόμενον σχολικὸν ἔτος θέλει λειτουργῆσαι ἡ πρώτη τάξις, κατὰ τὸ μεθεπόμενον ἡ δευτέρα καὶ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος ἡ τρίτη.		
Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον Ὑπουργὸν ἀνατίθενται τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκθέσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.		
Ἐν Δουρλαίῳ τῇ 10 Αὐγούστου 1921.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.		
"Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Ὑπουργός		
Θ. Ζαΐμης		
(13)		
Περὶ ἰδρύσεως σχολείου Μόνης Ἐκπαιδεύσεως.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ		
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ		
"Ἐχόντες ὅτι ἔχει τὸν νόμον 567, προτάει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἐκτελούντος τὰς ἐν ἀριθ. 721, 722 καὶ 724 πράξεις τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, ἀπερασίως καὶ διατάσσεται"		
Α'. Ἐρρίθεται τὰ κάτωθι σχολεῖα τῆς Μόνης Ἐκπαιδεύσεως:		
1) Πλήρες τετρατάξιον γυμνάσιον ἐν Δαβίῳ, ὑπὸ τὸν ἔρον ἡ κοινότης Δαβίου α') γὰ ἐξέλιξ καὶ παράσχῃ καὶ συντηρῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ, τὸ διὰ τὸ ἱδρυόμενον αὐτῇ γυμνάσιον ἀναγκαιοῦν κατὰλληλον διδασκῆριον, ἐγκριθεῖσαν ὡς τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὑγειονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Β' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας, καὶ β') γὰ ἐροδίασθ αὐτὸ ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ μὲ τὰ ἀναγκαζοῦντα σχολικὰ ἐπιπλᾶ καὶ σκεύη.		
2) Πλήρες τετρατάξιον γυμνάσιον ἐν Κόμῃ, ὑπὸ τὸν ἔρον ἡ κοινότης Κόμης α') γὰ ἐξέλιξ καὶ παράσχῃ καὶ συντηρῇ εἰς τὸ μέλλον, ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ, τὸ ἀναγκαζοῦν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ ἱδρυόμενου γυμνασίου κατὰλληλον διδασκῆριον, ἐγκριθεῖσαν ὡς τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὑγειονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Θ' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας, καὶ β') γὰ ἐροδίασθ αὐτὸ ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ μὲ τὰ ἀναγκαζοῦντα ἐπιπλᾶ καὶ σκεύη.		
3) Πλήρες τετρατάξιον γυμνάσιον ἐν Βόλῳ, παρὰ τὸν ἔρον, ὅπως ἡ κοινότης Ἐρμιοκόστρου Θεσπιῶν α') ἐξέλιξ καὶ παράσχῃ καὶ συντηρῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον, ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ, τὸ διὰ τὸ ἱδρυόμενον ἑλληνικὸν ἀναγκαιοῦν κατὰλληλον διδασκῆριον, ἐγκριθεῖσαν ὡς τοιοῦτον ὑπὸ τοῦ οἰκείου ὑγειονομικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Β' ἐκπαιδευτικῆς περιφέρειας, καὶ β') ἐροδίασθ αὐτὸ ἰδίᾳ αὐτῆς δαπάνῃ, μὲ τὰ ἀναγκαζοῦντα σχολικὰ ἐπιπλᾶ καὶ σκεύη.		
4) Πλήρες ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν τῇ θέσῃ «Χατζαίικα» παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, μεταξὺ τῶν χωρίων Βαλιμυτικῶν καὶ Τριμῆνης.		
Ἡ λειτουργία πάντων τῶν ἀνωτέρω σχολείων ἀρχεῖται ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1921—1922.		
Β'. Προστίθεται τάξις εἰς τὰ κάτωθι σχολεῖα τῆς Μόνης Ἐκπαιδεύσεως:		
1) Πέμπτη καὶ ἑκτὴ τάξις εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Αἰκατερίνης, ὅν ἡ μὲν πέμπτη θὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1921—1922, ἡ δὲ ἑκτὴ ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1922—1923.		
2) Πέμπτη καὶ ἑκτὴ τάξις εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Δομάδας, αἵτινες ἀρχεῖται θὰ λειτουργήσωσιν ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1921—1922.		
3) Ἑκτὴ τάξις εἰς τὸ ἐν Τσαρταρῆς ἡμιγυμνάσιον.		
4) Πέμπτη καὶ ἑκτὴ τάξις εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Ἰεραπίτρας, ὅν ἡ μὲν πέμπτη θὰ λειτουργήσῃ ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1921—1922, ἡ δὲ ἑκτὴ ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1922—1923.		
Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον Ὑπουργὸν ἀνατίθενται τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκθέσιν τοῦ παρόντος διατάγματος.		
Ἐν Δουρλαίῳ τῇ 9 Αὐγούστου 1921.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.		
"Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλπ. Ὑπουργός		
Θ. Ζαΐμης		
(14)		
Περὶ ἀποτελέσεως τῶν χωρίων "Ἄνω Ψάρι καὶ Κάτω Ψάρι" διὰ ἐνορίων.		
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ		
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ		
"Ἐχόντες ὅτι ἔχει: 1) τὸ ἄρθρον 9 τοῦ νόμου 1777, περὶ ἐνοριακῶν κλῆρων καὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, περὶ προσόντων		

Εικόνα 22 Ἐν Δουρλαίῳ τῇ 9ῃ Αὐγούστου 1921 Ἰδρυση τοῦ Γυμνασίου Θηλέων Βόλου

Εικόνα 23. Αίτηση πιστοποιητικού σπουδών για μετεγγραφή λόγω σεισμών.

Εικόνα 24 Αρχείο 3ο ΓΕΛ Βόλου Γενικός Έλεγχος 1947-1955 Οκτατάξιο Γυμνάσιο

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ					ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ				
ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ					ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΟΥ ΕΓΓΡΑΦΟΥ				
Α/Α	Πατρικό & Επώνυμο	Ημερομηνία γεννηθείς	Τόπος, όπου γεννήθηκε	Εκπαίδευση	Προηγούμενη εγγραφή	Α/Α	Πατρικό & Επώνυμο	Ημερομηνία γεννηθείς	Τόπος, όπου γεννήθηκε
161					4				
162					4				
163	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	164	25.5.47	27.5.47	27.5.47
164	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	165	25.5.47	27.5.47	27.5.47
165	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	166	25.5.47	27.5.47	27.5.47
166	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	167	25.5.47	27.5.47	27.5.47
167	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	168	25.5.47	27.5.47	27.5.47
168	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	169	25.5.47	27.5.47	27.5.47
169	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	170	25.5.47	27.5.47	27.5.47
170	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	171	25.5.47	27.5.47	27.5.47
171	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	172	25.5.47	27.5.47	27.5.47
172	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	173	25.5.47	27.5.47	27.5.47
173	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	174	25.5.47	27.5.47	27.5.47
174	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	175	25.5.47	27.5.47	27.5.47
175	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	176	25.5.47	27.5.47	27.5.47
176	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	177	25.5.47	27.5.47	27.5.47
177	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	178	25.5.47	27.5.47	27.5.47
178	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	179	25.5.47	27.5.47	27.5.47
179	25.5.47	27.5.47	27.5.47	27.5.47	Γενικός Έλεγχος	180	25.5.47	27.5.47	27.5.47

Εικόνα 25 αρ.πρ.179 «Οδηγίες δια την τέλεση γυμναστικών επιδείξεων και περιφερειακών σχολικών αγώνων»1956

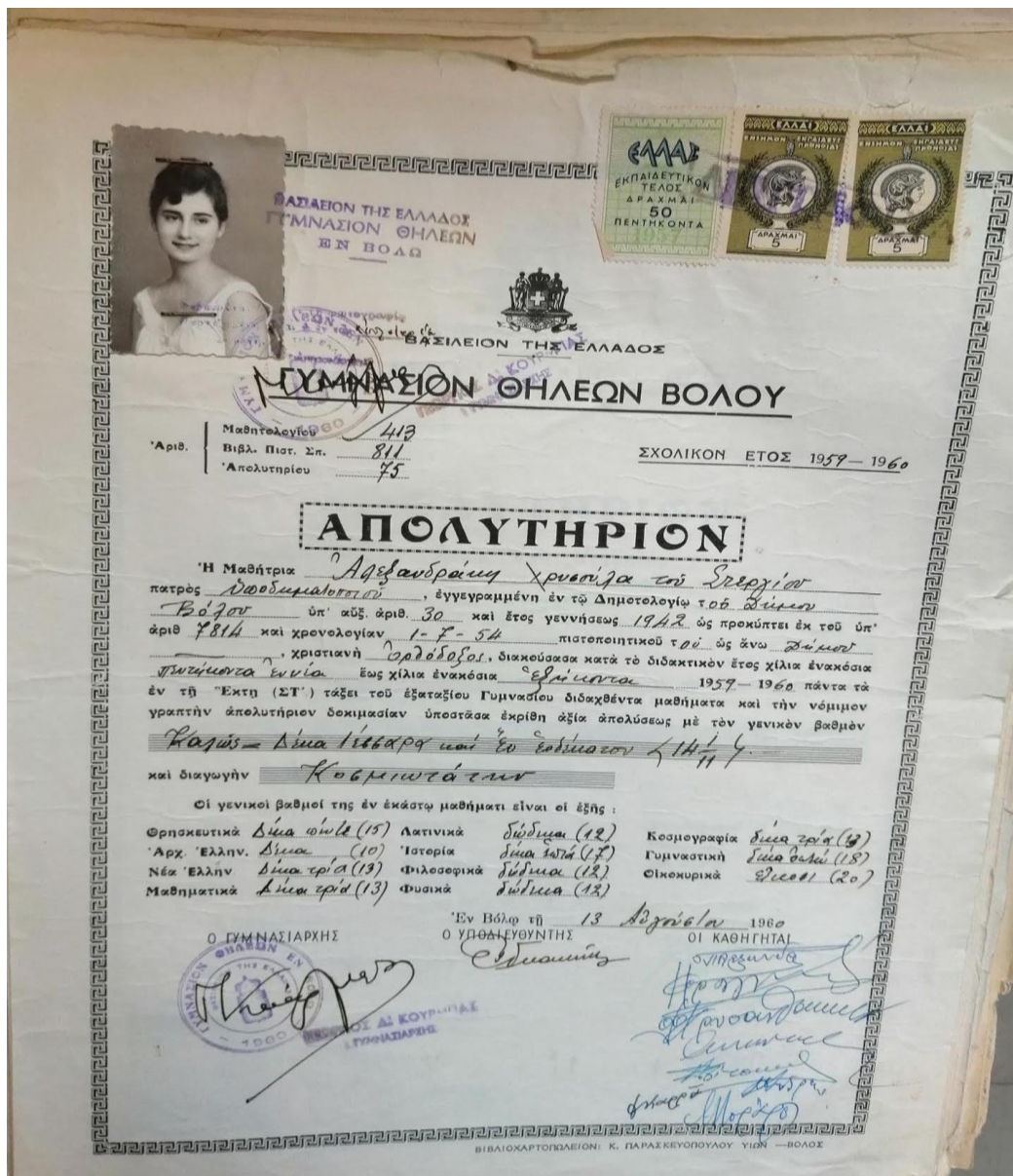

Εικόνα 26 Πενθήμερη εκδρομή τελειόφοιτες Προσωπικό αρχείο κ. Βασιλικής Κυρίτση

Εικόνα 27 Στο σχολείο πριν την παρέλαση 25ης Μαρτίου προσωπικό αρχείο κ. Βασιλικής Κυρίτση

Εικόνα 28 Απολυτήριο 1959-60, Αρχείο 3Γελ. Βόλου,

Ερωτήσεις Συνέντευξης

1. Πώς σας λένε;
2. Πότε φοιτήσατε στο σχολείο;
3. Πόσες μαθήτριες ήταν στην αίθουσα;
4. Τι φορούσατε στο σχολείο;
5. Ειδικότερα στην γυμναστική;
6. Είχατε γυμναστήριο, αποδυτήρια, αθλητικές εγκαταστάσεις;
7. Στο μάθημα της γυμναστικής ο/η καθηγητής/τρια ήταν αυστηρός/η;
8. Ήταν δύσκολες οι ασκήσεις γυμναστικής;
9. Ποιο είδος γυμναστικής σας άρεσε περισσότερο αθλοπαιδιές, κλασσικός αθλητισμός, ενόργανη γυμναστική;
10. Συμμετείχατε στο μάθημα π.χ (έμμηνος ρήση) ή παίρνατε απαλλαγή;
11. Παίζατε αθλοπαιδιές άλλες ώρες π.χ στο διάλλειμα ή στις εκδρομές και ποιές;
12. Οι γυμναστικές επιδείξεις σας άρεσαν; (στολές, θέμα της επίδειξης)
13. Πού και πότε κάνατε γυμναστικές επιδείξεις;
14. Παίρνατε μέρος σε σχολικά πρωταθλήματα;
15. Συμμετείχατε σε εξωσχολικό αθλητισμό και πού;
16. Υπήρξε μαθήτρια που ήθελε να γίνει ή έγινε γυμνάστρια;
17. Συμμετείχατε σε παρελάσεις;
18. Είχατε χορευτικές εκδηλώσεις (με παραδοσιακούς ελληνικούς χορούς ή και με άλλους);
19. Πως ήταν η εξωσχολική ζωή για μία μαθήτρια του σχολείου σας;
20. Ελεύθερη συζήτηση και αναμνήσεις από παλιές φωτογραφίες .

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

Θέμα Εργασίας: «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου και Γυμναστική 1950-1960»

Έντυπο ενυπόγραφης συγκατάθεσης μετά από ενημέρωση

Έχω ενημερωθεί για όλες τις λεπτομέρειες της έρευνας και οι όποιες απορίες μου έχουν καλυφθεί ικανοποιητικά.

Συμμετοχή σε διπλωματική εργασία

Η κάτωθι υπογεγραμμένη..... του .....και της ....., κάτοικος....., συναινώ στην

παραχώρηση συνέντευξης στη Μαρία Διαμαντοπούλου του Αντωνίου καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής και φοιτήτρια στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών ΑΣΚ με τίτλο: «Αθλητικές σπουδές: Κοινωνιολογία, Ιστορία, Ανθρωπολογία» για τους σκοπούς εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας και την ολοκλήρωση της έρευνας με θέμα «Γυμνάσιο Θηλέων Βόλου και Γυμναστική 1950-1960».

Η συμμετοχή μου στην έρευνα είναι εθελοντική. Επιτρέπεται να γίνει χρήση προσωπικών δεδομένων.

Σας ευχαριστώ πολύ

Υπογραφή

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.